

Халққа хизмат қилиш бахти

Муассислар:
**Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси,
“Kamolot” ёшлар ижтимоий ҳаракати**

1982 йилдан чиқа бошлаган.

Жамоатчилик кенгаши раиси:

Абдулла ОРИПОВ

Жамоатчилик кенгаши:
**Қаҳрамон ҚУРОНБОЕВ
Азамат УМАРОВ
Аҳмад ОТАБОЕВ
Абдуваҳоб НУРМАТОВ
Феруза МУҲАММАДЖОНОВА
Шухрат СИРОЖИДДИНОВ**

Таҳрир ҳайъати:
**Муҳаммад АЛИ
Иқбол МИРЗО
Сирожиддин САЙИД
Ўрозбой АБДУРАҲМОҶОНОВ
Фаррух ЖАББОРОВ**

Бош муҳаррир:
Нодир ЖОНУЗОҚ

Бош муҳаррир ўринбосари:
Нурилла ЧОРИ

Масъул котиб:
Ориф ТОЛИБ

Масъул муҳаррир:
Элёр МУРОД

Муҳаррир:
Ғиёсиддин ЎНАРОВ

Бадий муҳаррирлар:
**Ақбарали МАМАСОЛИЕВ
Раҳматжон ЮНУСОВ**

Фотограф:
Рустам НАЗАРМАТ

Манзилимиз:
Тошкент шаҳри,
Ўзбекистон шоҳқўчаси, 16-“а” уй.
E-mail: yoshlik-jurnali@umail.uz
Тел/факс: (0371) 227-0-227,
245-5-793, 245-0-552

Навбатчи муҳаррир: Нурилла Чориев
Босишга 13.12.2016 йилда рухсат берилди.
Қоғоз формати 60x84 1/8.
Наширёт ҳисоб тобоғи 8,7. Индекс 822.
ISSN 0207-9137. Журнал 2007 йил 4 майда
Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлиги
томонидан № 0253 рақами билан рўйхатга олинган.
Журналдан кўчириб босилганда
“YOSHLIK”дан олинди” деб изоҳланиши шарт.
“SILVER STAR PRINT” МЧЖ босмаҳонасида чоп этилди.
Буюртма № 73. Адади 2850 дона.
Тошкент шаҳри, Учтепа тумани, 22-мавзе, 17-уй.

Ҳар бир мамлакат тарихида ниҳоятда муҳим, ҳал қилувчи паллалар бўлади. 1991 йил Ватанимиз, халқимиз ҳаётида ана шундай ҳаяжонли, бениҳоя улкан аҳамиятга эга бурилиш нуқтаси эди. Ахир, ўша пайтдан эътиборан биз о з о д ю р т ф у қ а р о с и деган шарафга ноил бўлдик! Чорак аср давомида мустақил Ўзбекистон тўла оёққа турди, жаҳон сиёсий майдонида муносиб мавқе қозонди. Биринчи Президентимиз Ислон Каримов бошчилигида барча соҳаларнинг мустаҳкам асоси, пойдевори яратилди.

Орадан йигирма беш йил ўтиб, яна бир қизгин тарихий жараёни яшаб ўтгандим. 2016 йил 4 декабрь куни муқобиллик асосида ўтказилган сайловда Тadbиркорлар ва ишбилармонлар ҳаракати – Ўзбекистон либерал-демократик партиясидан номзоди кўрсатилган Шавкат Мирзиёев сайловчиларнинг 88,61 фоиз овози билан Ўзбекистон Республикаси Президенти лавозимига сайланди.

Сайлов демократик тамойиллар асосида, халқаро мезонларга мос равишда, очиқ ва ошқора тарзда ташкил этилди. Бу фақат бизнинг эмас, хорижлик кузатувчилар, чет эл оммавий ахборот воситалари вакиллари вакиллари ҳам фикри. Журналист сифатида сайлов жараёнини кузатарканмиз, кўнглимиз ёришди: ҳамюртларимиз овоз бериш дегани шунчаки расмиётчилик эмас, балки Ватан тақдирига дахлдорлик эканини чин дилдан англаган ҳолда сайловда иштирок этди. Ҳар бир сайловчининг юз-кўзида “Мен шу юрт фуқаросиман ва Ватаним келажаги учун овоз бераман!” деган ишонч, ғурур ҳиссини сезиш мумкин эди.

“Ўзбекистонда сайловчиларга яратилган шарт-шароитларни кўриб ҳам хурсанд бўлдим, ҳам ҳайратландим, – деди мисрлик ҳамкасбимиз, “Ал-Аҳрам ат-таавуни” нашрининг халқаро хабарлар бўлими муҳаррири Маҳмуд Саад Камил Диаб. – Ёш болали сайловчилар учун махсус хоналар, кўзи ожиз сайловчилар учун брайль алифбосидаги бюллетенлар... Очиғи, бу борада жуда кўп давлатлар Ўзбекистондан ўрнак олса арзийди!”

Сайлов тadbирлари жараёнида юртимиз шаънига билдирилган бундай илиқ фикрларни кўп эшитдик ва, табиийки, мамнун бўлдик. Бу мамнуният фақат сайлов жараёни билан эмас, балки ватандошларимиз онг-шуурида юз бераётган ўзгаришлар, юртимизда жадал кечаётган демократик ислохотлар, давлат ва халқ ўртасидаги ўзаро ишончнинг янада мустаҳкамланаётгани билан ҳам боғлиқ. Яқинлашиб келаётган 2017 йилнинг мамлакатимизда “Халқ билан мулоқот ва инсон манфаатлари йили” деб эълон қилингани эса бу борадаги ишларнинг кўламини кенгайтириб, суръатини тезлаштиради.

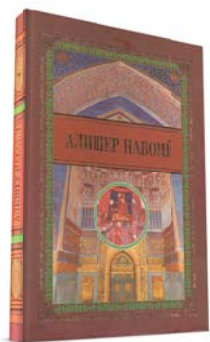
“Халқ давлат идораларига эмас, давлат идоралари халқимизга хизмат қилиши керак” – Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг мамлакатимиз Конституцияси қабул қилинганининг 24 йиллигига бағишланган тантанали маросимда айтган бу сўзлари давримиз руҳини белгилаб берди, десак айна ҳақиқатни айтган бўламиз. Зеро, халққа хизмат қилиш биз учун мажбурият эмас, балки катта бахту саодатдир.

Барчамиз кўриб, билиб, ҳис қилиб турибмиз: Ватанимиз тарихида янги давр бошланди. Бу эса биздан аввалгидан-да кўпроқ фидойилик, жонқуярлик, ишчанлик ва ташаббускорликни талаб этади. Чорак аср давомида қўлга киритган ютуқларимизни янги сифат даражасига кўтаришимиз лозим. Мазкур тарихий жараёнда ҳар биримиз сидқидилдан иштирок этиб, умримиз китобига мазмун бағишлаш имконимиз бор. Ишонамизки, бу имкониятни ҳеч биримиз қўлдан чиқармаймиз...

МУНДАРИЖА

34

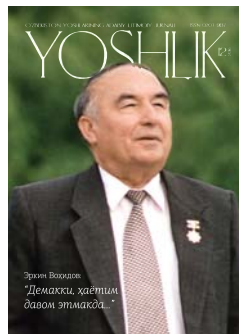
58

12

14

№ 12 (307), 2016 й.

ТАДҚИҚОТ

4 **Нўъмон Раҳимжонов**
Бадий такомил йўли

НАЗМ

8 **Эркин Воҳидов**
Шу юртга ўғлон бўл,
ўғлон бўл, ўғлон!

Ориф Толиб

38 Йўлинг ёруғ бўлсин, мудом
бахтли бўл

ЖАРАЁН

12 “Эртанги кун бизники,
марра бизники”

НАСР

14 **Абдужалол Раҳимов**
Тоғ гўзали

ХОТИРА

28 **Эркин Аъзам**
Отдош оғам

ҚЎЛЁЗМА

33 Бир қадам

НИГОҲ

34 Улуғвор бастида ўйчан бир
шукуҳ

ҚАЛДИРҒОЧ

49 **Висола Пардабоева**
Осмоний орзуларга юрагим
айвон бўлсин

САБОҚ

52 Энг катта бахт эркинликдир

ЭҲТИРОМ

54 **Нодир Жонузоқ**
Биринчи бош муҳаррир
сабоқлари

ТАВСИЯ

58 **Неъмат Арслон**
Завқу шавқ манбаи

ЕЛПУҒИЧ

63 Кунлардан бир кун...

Юксак эътибор намунаси

Шу йилнинг 7 декабрь куни Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ўзбекистон халқ шоири Эркин Воҳидов таваллудининг 80 йиллигини нишонлаш тўғрисида”ги қарори эълон қилинди.

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси, Маданият ва спорт ишлари вазирлиги, Республика Маънавият тарғибот маркази, “Камолот” ёшлар ижтимоий ҳаракати ва жамоатчилик вакилларининг Ўзбекистон халқ шоири Эркин Воҳидов таваллудининг 80 йиллигини мамлакатимиз миқёсида кенг нишонлаш ва хотирасини абадийлаштириш тўғрисидаги таклифи асосида қабул қилинган ушбу қарорда атоқли шоиримиз ижодий меросининг ёш авлодни Ватанга муҳаббат ва садоқат, миллий ва умуминсоний қадриятлар руҳида тарбиялаш борасидаги улкан аҳамияти, миллий адабиётимиз ва маънавиятимизни бойитишга қўшган беқиёс ҳиссасини ўрганиш ва тарғиб қилишга доир тегишли чора-тадбирлар режасини ишлаб чиқиш белгиланган. Жумладан:

Ўзбекистон халқ шоири Эркин Воҳидовнинг ўзбек тилида “Сайланма” асарларини, инглиз ва қорақалпоқ тилларига таржима қилинган шеърини тўпламларини нашрга тайёрлаш ва чоп этиш;

Ўзбекистон халқ шоири Эркин Воҳидов ҳаёти ва ижодий фаолияти ҳақида ҳужжатли фильм яратиш;

Ўзбекистон халқ шоири Эркин Воҳидов ҳайкалини яратиш ва уни белгиланган тартибда ўрнатиш;

Тошкент шаҳридаги Ўзбекистон халқ шоири Эркин Воҳидов яшаган уйда ёдгорлик лавҳаси ўрнатиш;

Алишер Навоий номидаги Тошкент давлат ўзбек тили ва адабиёти университетига “Эркин Воҳидов ижодининг маънавий ҳаётимиздаги ўрни ва аҳамияти” мавзусида илмий конференция ўтказиш;

мамлакатимиздаги олий ва ўрта махсус, касб-хунар, умумий ўрта таълим муассасалари, ҳарбий қисмлар, меҳнат жамоалари ва маҳаллаларда таниқли адиб ва олимлар, санъаткорлар иштирокида учрашувлар, адабий кечалар ташкил этиш;

республика театрларида Ўзбекистон халқ шоири Эркин Воҳидов асарлари асосидаги спектаклларни қайта саҳналаштириш;

2016 йил декабрь ойининг охиригача ўн кунлигида Ўзбек Миллий академик драма театрида Ўзбекистон халқ шоири Эркин Воҳидов таваллудининг 80 йиллигига бағишланган адабий-бадиий хотира кечасини ўтказиш тадбирлари назарда тутилган.

Қарорда Ўзбекистон Миллий ахборот агентлиги, Ўзбекистон миллий телерадиокомпанияси ва бошқа оммавий ахборот воситаларига Ўзбекистон халқ шоири Эркин Воҳидов ҳаёти ва ижоди тўғрисида туркум кўрсатувлар ҳамда радиоэшиттиришлар тайёрлаш, матбуотда мақолалар чоп этиш ва юбилей тадбирларини кенг ёритиш тавсия этилган.

Мазкур қарор мамлакатимиз маданий-маърифий, адабий ҳаётида улкан воқеа бўлди. Юртимиз зиёлилари, адабий жамоатчилик, шоирнинг кўп минг сонли мухлислари бу қарорни катта қувонч билан кутиб олишди. Ватанимизнинг фидойи фарзанди, улкан истеъдод соҳиби Эркин Воҳидов хотирасига Президентимиз Шавкат Мирзиёев томонидан кўрсатилаётган эъзозни халқимиз мамлакатимизда адабиётга, маънавиятга берилаётган юксак эътибор намунаси сифатида қабул қилди. Ҳеч шубҳасиз, ушбу қарор доирасида амалга оширилаётган тадбирлар юртимизда миллий адабиёт ва китобхонлик ривожига хизмат қилади.

Бадиий такомил йўли

**Нўрмон
РАҲИМЖОНОВ,**
филология фанлари
доктори, профессор.

1945 йили туғилган.
Тошкент давлат
университети (ҳозирги
ЎзМУ)нинг филология
факультетини тамомлаган.
“Давр ва ўзбек лирикаси”,
“Шоир ва давр”, “XX
аср ўзбек поэмасининг
тараққиёт жараёни”,
“Асқад Мухтор поэтикаси”,
“Мустақиллик даври ўзбек
шеърияти”, “Бадиий асар
биографияси”, “Истиқлол
ва бугунги адабиёт”
монографиялари нашр
этилган.

Сувни кесиб, нурни парчалаб бўлмаганидек, асл шеърларни ҳам сатрма-сатр таҳлилга тортиш ғоят мушкул. Шеър бус-бутун, дастланган тарзда санъаткор ижодининг такомил босқичлари, эстетик принципларининг шаклланиш аснолари тўғрисида яхлит таассурот қолдиради. Эркин Воҳидов ўн олти ёшида ёзган “Манзара” шеърдаёқ ўз шахсиятини, ижодий “мен”ини намоён эта олганди. Шундан сўнг салкам етмиш йил оқ қоғозга кўнглини тўкиб, шеърлари, дostonлари, сахна асарлари, мақолалари, таржималари билан олам ва одам тўғрисидаги ўз билмишларини бизга раво кўриб келди. Онгу шууримизни янги тасаввур ва тушунчалар, фалсафий ўй-мулоҳазалар билан бойитди. Кўнгилларга туйғу-кечинмаларнинг янги-янги талқинларини олиб кирди. Бадиий психологизмнинг янги тўлқинларини, эпкинларини вужудга келтирди.

Ҳар бир шеърда кутилмаган тарзда, ўзгача бир қиёфада кўзга ташланиш шоирни ўқувчиларнинг доимий ихлос-эътиборига ноил этади. Мехр-муҳаббатини оширади. Бу, албатта, шоир ижодий тажрибасининг ортиши, ҳаётни, воқеа-ҳодисаларни, инсон сир-синоатларини кўришда, кузатишда, акс эттиришда поэтик нигоҳининг ўткирлашиши натижасидир. Маънавий-интеллектуал савиясининг юксалиши, бадиий маҳоратининг такомиллашиб бориши эвазига юз кўрсатадиган ҳосиладир. Эркин Воҳидовнинг илк “Тонг нафаси” мажмуасидан жилд-жилд сайланмаларигача асарлари оригиналлиги, кутилмаган образлар асосига қурилганлиги билан ўқувчилар ҳайратига, таҳсинига сазовор бўлиб келган. Булар шоирнинг ижодий балоғат босқичлари, ўсиш-юксалиш пиллапоялари тўғрисида тиниқ тасаввур беради.

Таъкидлаш жоизки, шоирнинг поэтик образлар тизимида тушунча ва ҳолатларни, кайфият ва кечинмаларни, воқеа-ҳодисалар маъзи-моҳиятини куюқ образлар воситасида ифодалаш – метафоралилик етакчилик қилади. Зеро, бу жиҳат шоир лирик қаҳрамонининг кўп қиррали туйғулари ва кечинмалар дунёсини, шоир шеъриятидаги ҳиссиётга бой фалсафий мушоҳадакорликни, теран фикрларнинг ҳиссий тиниқлигини, бўёқдорлигини асослайди.

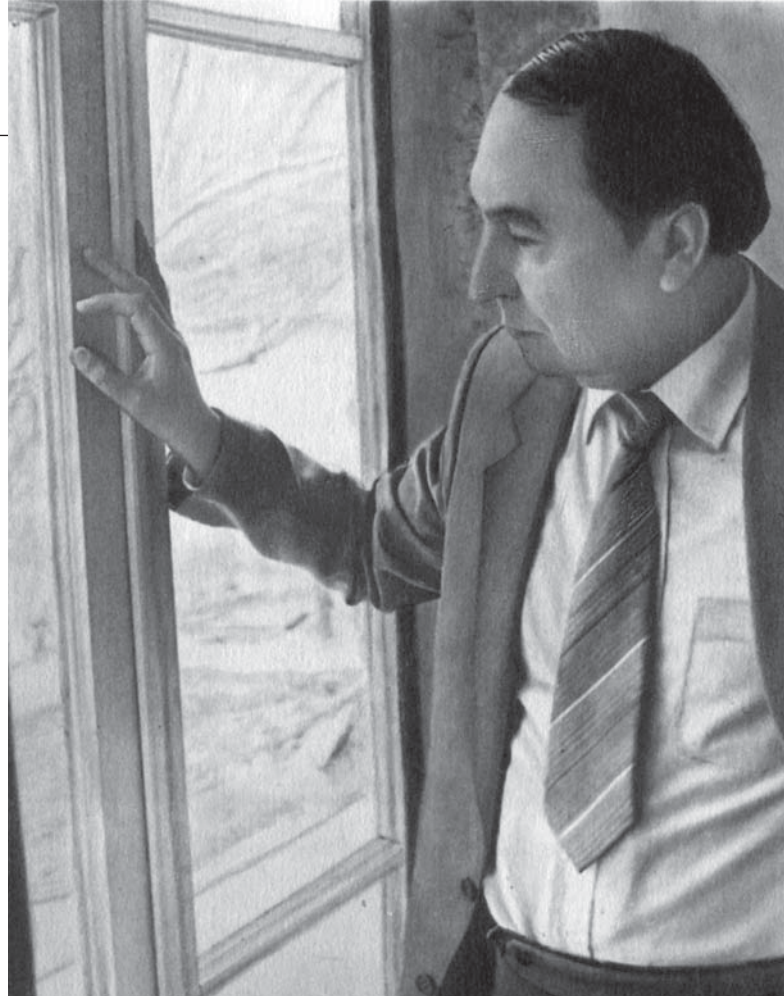
Ҳислар ва туйғулар – чуқур лиризм билан йўғрилган метафоралар ордидан психологик ҳолат ва кайфият манзаралари (“Манзара”, “Дарё оқшоми”, “Елкан”), эҳтиросли монологлар (“Йлтижо”, “Вафо”, “Ўзбекис-

тон”), севги-муҳаббат изтироблари, қувончлари, дардлари (“Айрилиш”, “Кимни этмас бу кўнгил шайдо”, “Ўн саккизга кирмаган ким бор”, “Фироқ ҳақида”), инсоний гўзаллик, маънавий баркамоллик (“Гўзаллик”, “Олимларнинг рафиқаларига”, “Вафо”), ўтган кунлардан шунчаки шукроналик эмас, яхшиликда, эзгуликда кечган самарали умр нашидаси (“Кун ўтганда”, “Инсон ва фурсат”, “Бош тебратар соат кафгири”, “Фурсат – олтин...” бўй тортади. Шоир бундай кезларда қалбига оламини жойлагиси, жо-бажо этгиси келади. “Болаларни шайтонлардан қўрқитмангиз” дея номланган фалсафий дидактика билан суғорилган шеъридан тортиб, тезкор асримиз шиддатида “фазода чарх урган Ернинг суръатин” и илғашга, унинг мазмунини сатрлар бағрига жойлашга, “юракларга берган юки”ни дарж этишга интилади. Бундай кезларда шоир “ўз қалбига шафқат билмайди”. Моддийлашган инсоний дард, ташвиш, қувонч билан йўғрилган лирик-фалсафий шеърлар тажасум топмагунча, юрагини анор сингари эзади.

Шеърият фақат ҳисларимизни жўштириб, туйғуларимизни бойитиб, ўткирлаштириб, олмос қирралари мисоли жилолантирибгина қолмай, фикр-тафаккуримизга куч, қувват бағишлайди; яъни бадиий-эстетик жиҳатдан тарбиялайди, онг-савиямизни юксалтиради. Дунёқарашимизни кенгайтиради, эстетик дидимизни ўстиради. Шу маънода шеърият – дидлар, дунёқарашлар ва маслаклар дунёсидир, дегинг келади.

Эркин Воҳидов шеърияти ўқувчида гўзалликни ҳис этиш туйғусини чархлайди; хунукликнинг туриш-турмушимиздаги қусурларини, қора бўёқларини инкор этишда гўзаллик бадиий пафос даражасига кўтарилади.

*...Борлиқ шунчалар гўзал,
Яшаиш шунчалар ширин.
Бу чамандан ҳеч кетмай
Мангу қолгим келади.
Чечаклар таъзим қилса,
Қўлга олиб ҳар бирин
Тўйиб-тўйиб боққим-у,
Куйга солгим келади.
Кўз очиб нур қўйнида
Кўрдим ёруғ дунёни,
Бу оламда неки бор,
Бари тортар ҳавасим;
Лолалар қаҳқаҳаси,
Чечакларнинг хандаси,
Фунчалар юзидаги
Сал уятчан табассум...*

Табиат гўзаллигини, тириклик нашъу намосини, инсоннинг кўнгил жавҳари – одамийликни, маънавий-интеллектуал кўркини куйлаш, улуглаш орқали ҳаёт гўзалликларини тасдиқлаш шоирнинг бош эстетик принципини белгилайди. Юқорида парчаси келтирилган “Бир томчи кўёш ўйнар” шеъри ушбу хусусиятларни ёрқин намоён этган программ асардир.

Айтиш мумкинки, ўтган асрнинг 60-йиллари охирида шакллана бошлаган мазкур тамойил шоирнинг илк ижод даври, хусусан, 50-йиллар шеърларида деталлар тарзида мавжуд эди. Ушбу жараённи кузатишда шоир поэзиясидаги образли тафаккур (метафоралар) бизга яқиндан кўмакка келади. 1950-йиллар ўрталаридаги шеърларида кўп қўллайдиган тасвирий восита, усуллардан метафора, яъни ўхшатиш зиммасига қўшимча эстетик вазифа юкланган образлилик устунлик қиларди.

*Гарчи шунча маърур турса ҳам,
Пиёлага эгилар чойнак.
Шундай экан, манманлик нечун,
Кибру ҳаво нимага керак?*

*Камтарин бўл, ҳатто бир қадам
Ўтма гурур остонасидан.
Пиёлани инсон шунинг-чун
Ўнар доим пешонасидан.*

Мазкур “Камтарлик ҳақида” шеъри 1956 йили ёзилган. Айни шу даврда яратилган “Пўлат”, “Фуркат – олтин...”, “Чумоли”, “Гўзаллик”, “Йўқ, ҳаловат истамайман” сингари қатор шеърларида инсон тириклиги, умрнинг мазмуни, яшаш фалсафаси гоят рангин маъно қирралари билан жилоланади.

“Камтарлик ҳақида” шеърида инсон феъли-фаолиятидаги манманлик, калондимовлик белгилари қораланади. Камтарлик, олижаноблик фазилатлари инсонни комилликка етаклайди, деган маъно устувор. Чойнак билан пиёла бадий деталлари эса ана шу бош ғояни образли ифодалашга хизмат қилаётир. Бадий фикр умумлашмаси ўқувчини ўйлашга, ўз умрининг кечил тарзидан, ўтаётган дамлардан муайян хулоса чиқаришга ундайди. Шеърдан кўзланган ибратли маънони лирик қаҳрамоннинг ўзи айтаяпти, ўқувчининг ихтиёрига қолдирилаётгани йўқ.

Инсон умри – бамисоли оқар сув. Эркин Воҳидовнинг 1960-йиллар бошидаги изланишларида оқиб ўтгувчи ва ана шу оний лаҳзаларда одамларнинг баҳри дилини очгувчи, бир умр ёдда сақланиб қолгувчи дамларнинг ҳикматини ўқиш, уқиш ва сатрлар бағрига сингдириш етакчи хусусиятлардан биридир. Бу борада кечинмали ҳолатлар, кайфиятлар, манзаралар ифодаси орқали бош ғояни очишга муваффақ бўлинади.

Тириклик – инсонга берилган беназир имконият. Ундан қай тарзда фойдаланиш ҳар кимнинг сажиясига, маънавий-ақлий савиясига боғлиқ. Бу нарса вақт ва тарих деб аталмиш буюк синов олдидаги инсоний бурчини адо этиш масъулияти ҳамдир. Бурч ва масъулият ҳисси инсоннинг маънан комиллигини намоён этувчи хусусиятлардан бири. Шоир панд-насихат ёки даъват орқали эмас, образли ҳолатлар тасвири воситасида ўқувчини фикрлашга ундайди. Ибратли хулосалар чиқариши учун асос яратади.

“Пўлат” шеърида бадий маъно ўзгача талқинда тажассум топади.

*У даставвал ойболта бўлди,
Сўнг замбарак бўлиб қуйилди.
Қилич ҳам у,*

милтиқ

ва наган.

*У бомба ҳам бўлиб портлаган.
Лекин олган жаҳонни фақат
Перо бўлиб қуйилгач пўлат.*

Инсон ақли-тафаккури чексиз қудратга, ҳадсиз имкониятларга эга. Ойболтани ясай олган, замбаракни, бомбаларни кашф этган ҳам инсон. Оддийгина перо ҳам инсон тафаккурининг мўъжизаси. Демак, уруш-жанжаллар, қиргин баротлар йўли билан эмас, тинчлик-ҳамжихатликда яшаб ҳам инсон олам сир-синоатларини англаб етиши, ўзлаштириши мумкин экан. Шоирнинг оддийгина пўлатни бадий образга айлантиришидан, унга рамзий маънолар юклашидан биз шу тахлит ибратли фикр ўқиймиз.

Кўрамизки, Эркин Воҳидов илк изланишларидаёқ оламни, одамни кўриш, англаш ҳамда англантишидаги ўзига хос ифода усуллари орқали ўз шеъриятини яратди. Лирик мини-атюраларидаги (тўртлик, саккизлик, олтилик, рубоий) фалсафий мушоҳадакорлик кўпроқ психологик ҳолатлар, кайфиятлар ҳамда ўйчан манзаралар орқали зуҳур этди (“Гўзаллик”, “Ойдин кеча...”, “Сурат”, “Манзара” ва ҳоказо).

XX асрнинг 60-йиллар охирилари шеъриятимизда Ғарб ва Шарқ бадийиётига мурожаат кенг палак ёзганди. Шоирларимиз ўз ижодий мойиллигидан келиб чиқиб сонет, хокку, танка, ғазал, рубоий, фард, мухаммас каби шеърий жанр ва шакллардан кўпроқ фойдалана бошлашди. Ўша муҳит маҳсули сифатида яратилган “Ёшлик девони”да Эркин Воҳидовнинг Навоий, Фузулий, Бобур ғазалларига боғлаган мухаммасларини қўшганда 78 та шеър ўрин олган. Айниқса, “Ўзбегим” қасидаси, “Севги”, “Висол соғинчи”, “Ўртада бегона йўқ”, “Бир гўзалким”, “Қуёш”, “Тола соч”, “Гулчехралар”, “Шеър азиз олам аро”, “Ойнинг ўн беши қоронғу”, “Рубобим тори иккидур”, “Дўст билан обод уйинг”, “Уйғотмагил”, “Ёшлигим”, “Нетай”, “Самар бўлғай”, “Даврон юки”, “Барг”, “Сарв” каби ўнлаб шеърлар ғазалхонларнинг кўнгил мулкига айланди. Эркин Воҳидов ғазаллари мисолида айтиш жоизки, йиллар ўтгани сайин одам жисман кексайиши мумкин, лекин ардоқли кечинмалари ҳам, ҳис-туйғулари ҳам зангламас экан.

1970-йилларга келганда фақат метафораларгина эмас, шоир шеърларининг образлар қурилиши, ҳиссий-эмоционал асоси ҳам кенгайди. Туйғулар табиаати янада таранглик, кескинлик касб этди. Ҳис-туйғулар жунбуши янада теранлашди, мусиқийлик ортди (табиат ранглари тасвиридан ажиб мусиқий садо оқади); инсон руҳий дунёсидаги мураккаб жараёнларнинг психологик таҳлили кучайди.

Эркин Воҳидовнинг илк ижодий услубида намоён бўлган кечинмали ўйчанлик ёхуд фикрчан психологизм шоир лирикасининг жанрлар табиатини кенгайтириб юборди. Бу нарса, биринчидан,

хилма-хил жанрларда (қасида, баллада, элегия, шеърый эртак, ғазал, мухаммас, рубоий, тўртлик, сонет ва ҳоказо) ҳамда поэтик шаклларда (олтилик, саккизлик, лирик лавҳа, учлик, иккилик сингари) инкишоф топган бўлса, иккинчидан, лириканинг муайян жанрлари (қасида, ғазал, баллада) таркибида зухур этган сифат ўзгаришларидир.

Ўтган асрнинг 80-йилларида Эркин Воҳидов шеърятининг мавзу-масалалар уфқи кенгайиб, ижтимоий ҳамда маънавий-ахлоқий масалаларни бадиий идрок этишда аччиқ истеҳзо, фалсафий мушоҳадакорлик, публицистик даъват, ўйчан психологик кечинмалар, енгил юмор, ҳазил оҳангларига сингдирилган жожеий ҳақгўйлик балқиб турди. Бу эса башарий маънавий-ахлоқий, интеллектуал қадриятларни алқашда, ёқлашда ижтимоий-фалсафий ҳамда психологик таҳлил маданияти теранлашиб бораётганидан далолат беради.

Эркин Воҳидовнинг “Нидо”, “Палаткада ёзилган достон”, “Рухлар исёни” сингари поэмалари, “Баҳмал” шеърый қиссаси, “Истанбул жожеаси” шеърый драмаси XX аср ўзбек адабиёти тарихида алоҳида саҳифани ташкил қилади. Хусусан, инсон умрининг моҳияти, тириклик маънолари билан боғлиқ бадиий фикр такомиллини “Рухлар исёни” поэмаси мисолида кузатиш мумкин. Ушбу поэма яна шоирнинг адабий-эстетик қарашларидаги жиддий сифат ўзгаришларидан воқиф этиши билан ҳам аҳамиятлидир. Асар муқаддимасида шоир ёзади: “Назрул Исломнинг эрқпарвар нидоси халқни бирлаштирмаққа, қабих мустамлакачилик зулмига қарши жанг қилмоққа чорлади. Шоир номи бутун Ҳиндистонда исёнкорлик тимсоли бўлди. “Рухлар исёни” умуман шоирлик, инсонлик, фидойилик, эрк тантанаси ҳақида”. Лирик қаҳрамон адоват, қиронга барҳам бериб, аввало босқинчини уммонга улоқтиришга даъват қилади. Зеро, босқинчининг фалсафаси қадим-қадимдан аён: эл ичида нифоқ кўзғаб, ўзини омон сақлашга уринади, жаҳолатнинг оловида исинади... Асар китобхонни сўнгсиз ўйларга толдиради. Умуман, зулмга қарши курашда, адолат ҳимоясида одамларни яқдилликка, ҳамжиҳатликка даъват этиш шоирнинг 80-йиллар шеърятида бўртиб намоён бўлади.

Шоирнинг лирик миниатюраларида кузатилган сифат ўзгаришларини алоҳида таъкидлаш жоиз. Бу кечинма ва бадиий фикрнинг намоён бўлиш шакллари, хусусан, ҳолат, кайфият ва манзараларга лирик қаҳрамоннинг муносабати масаласидадир. Шоирнинг илк изланишларида ана шу муносабатнинг ҳайрат ва эътироф шакли яққол кўринди. XX

аср охири – XXI аср бошлари лирикасида эса тасдиқ, инкор, иқрор сингари муносабат ифодасини сезиш мумкин. Хусусан, бу жиҳатлар шоир лирикасининг жанрлар системасини латифа, эртак, ривоят, нақл, рубоий кабилар ҳисобига бойитиб, кенгайтириб юборди. “Тирик сайёралар”, “Донишқишлоқ латифалари”, “Яхшидир аччиқ ҳақиқат”, “Қумурсқалар жанги” сингари туркумлари мисолида кузатадиган бўлсақ, шоир шеърятини кейинги йилларда ижтимоий-фалсафий таҳлил ҳисобига янада теранлик, кўламдорлик касб этди.

*Фазоларнинг қай бурчагига
Фикри билан етадир инсон.
Аммо не бор ўз юрагида,
Билмай ўтиб кетадир инсон.
У яшайди тилсимлар аро,
Ҳар кашфиёт янги маррадир.
Унинг ўзи сирли бир дунё,
Дунё эса фақат заррадир.*

Эркин Воҳидов ижодида кўнгил кўзгусида акс этган ижтимоий воқелик, борлиқ ўз моҳияти, фалсафаси, руҳияти билан яшайди. Бу ҳол шоир шеърларининг аксарияти сюжетли бўлишини тақозо қилган. Ҳаётбахш дидактика давр руҳини идрок этган ҳолда умрни эзгуликка бағишлаш, гўзалликлар яратиш фикрини илгари суради. Кўнгил маърифати, дил эркинлиги ғоялари шоирнинг кейинги йиллар ижодида ўзак мағзни ташкил этади.

Бутун ҳаёти ва ижодини миллатнинг маънавий-ахлоқий, интеллектуал хислат-фазилатларини улуғлашга, башарий қадриятларни тараннум этишга, тасдиқлашга бағишлаган Эркин Воҳидов шеърятини маданий ҳаётимизда гўзаллик ҳодисаси бўлиб қолажак. Зотан, маънавий-интеллектуал камолотга хизмат қилган гўзалликнинг умри узоқ бўлгуси.

Шу юртга ўғлон бўл, ўғлон бўл, ўғлон!

**Эркин ВОҲИДОВ,
Ўзбекистон Қаҳрамони,
Ўзбекистон халқ шоири**

* * *

Дўстларимни ҳайрон қолдирар
Баъзан ишқий шеърлар ёзганим.
Ҳазилкашлар қўймасдан сўрар:
– Куйлаганинг қайси нозанин?

Йўқ, дей десам, қулги бўламан,
Алдамоқни ҳеч қўрмайман эп.
Не ҳам дердим, ҳазил қиламан,
Шоир ҳали изланишда, деб...

Ёшлик

Ёшлик! Сени куйламаган ким,
Эртақларинг сўйламаган ким,
Қариганда ўйламаган ким,
Ўйлаб яна куйламаган ким?
Битмоқ бўлдим мен ҳам сенга байт,
Ёш юракнинг ҳаққи борми, айт?

Ёшлик, асли менинг ўзимсан,
Кенг оламга боққан кўзимсан.
Ёзган шеърим, айтган сўзимсан,
Кечам, эртан, ушбу рўзимсан.
Битмоқ бўлдим сен учун ашъор,
Аммо ўзни куйламоқ душвор.

Ёшлик – гулу гулгунча экан,
Бу гул олам тургунча экан,
Ёшлик – беҳад тушунча экан,
Поёни йўқ гардунча экан.
Битмоқ бўлдим мен унга дoston,
Ўйларимга топмадим поён.

Ёшлик, дилдан шавқ кетгани йўқ,
Юрак сени тарк этгани йўқ,
Юрак сени тарк этгани йўқ,
Демак, қадрингга етгани йўқ.
Ёшлик, сени куйлаб билурман,
Аммо бугун ёшлик қилурман.

Ёшлик – ишқу ошиқлик майли,
Ўзи Мажнун ҳам ўзи Лайли,
Субҳи олам унинг туфайли.
Майли, унга битмасам майли,
На бир газал, на бир мусаддас,
Унинг ўзи шеърдан муқаддас.

Кимни этмас бу кўнгил шайдо

Дунё экан...
Ишқ деган савдо
Борми фақат менинг бошимда?!
Кимни этмас бу кўнгил шайдо,
Ким шеър ёзмас менинг ёшимда?!

Севги илк бор тушди-ю қалбга,
Ҳаётимнинг бўлди мазмуни.
У қўлимга тутқазиб қалам,
Кўзларимдан олди уйқуни.

Олди бутун фикру хаёлим,
Кетди дилдан ором, ҳаловат.
Севги бутун боримни олиб,
Шеър завқини қолдирди фақат.

Борлиқ олам кўзимга минг-минг
Гўзалликка тўлиб кўринди.
Гуллар менга ошиқ булбулнинг
Шеър дафтари бўлиб кўринди...

Айб этмангиз,
Дўстлар, бу савдо
Борми фақат менинг бошимда?
Кимни этмас бу кўнгил шайдо,
Ким шеър ёзмас менинг ёшимда?!

Ёш шоирга

Тилай гайрат сенга, ёш шоир укам,
Фазлу ҳикмат сенга, ёш шоир укам.
Биз ҳам куйлаб ўтдик имконлар қадар,
Энди навбат сенга, ёш шоир укам.

Мустақил ҳур маъво сенингдир, сенинг,
Озод, эмин садо сенингдир, сенинг.
Биз шивирлаб айтган туйғуни энди
Куйлаш ошкоро сенингдир, сенинг.

Нафосат юртига посбон бўл, ўғлон,
Тили шамшир, кўкси қалқон бўл, ўғлон.
Авалло шоир бўл, ундан ҳам аввал
Шу юртга ўғлон бўл, ўғлон бўл, ўғлон!

Ота тилаги

Таажжуб, дейман-у, ёқа тутаман,
Мурғак бола эдим кеча-ку ўзим.
Бугун қарабсизки, мен ҳам отаман,
Менинг ҳам ўғлим бор – умид юлдузим.

Қалбим урмакда шу муштдек юракда,
Янгидан ўсмакда кичкина жисмим.
Демакки, ҳаётим давом этмакда,
Демакки, оламда қолмакда исмим.

Нима бор мен учун унингдек азиз?
Арзир бир сўзига жон фидо этсам.
Жаҳонда нимаки бўлса энг лазиз,
Фақат унинг учун муҳайё этсам.

Кипригига зарра кўнмаса қайғу,
Бахти комил бўлса, толеи бекам.
Кўрса мен кўрмаган шодликларни у,
Етса мен етмаган ниятларга ҳам.

Аммо у бир умр бўлмай ошино
Тириклик деганнинг заҳмат, дардига,
Била олармикин надир бу дунё,
Ета олармикин ҳаёт қадрига?!

Ўғлим, эй умидим богида ниҳол,
Ёруғ пешонангни ўпиб силайман.
Шу азиз бошингга энг нурли хаёл,
Қалбингга энг тоза ҳислар тилайман.

Улғаярсан, йигит бўларсан бир кун,
Ортда қолар ёшлик, ўйин, эрмаклар.
Оламни елкада кўтармоқ учун
Дунёга келади, билсанг, эркаклар.

Эртанги кунингни ўйлаб шу пайтдан
Борлиқни қувончим билан ўрайман.
Сени менга берган бу табиатдан
Сенинг юрагингга олов сўрайман.

Майли, мушкул бўлсин сен танлаган йўл,
Толе ҳам, майлига, келмасин осон.
Фақат одам қадрин билар одам бўл,
Бўл инсон дардини билгувчи инсон!..

* * *

Ватан, то танда жоним бор,
Сенингдирман, сенингдирман,
Таним хок ўлса ҳам сен ёр,
Сенингдирман, сенингдирман.

Жаҳон кенгдир, фалак кенгдир,
Юрак кенгдир, чу сен борсан,
Сенингсиз икки дунё тор,
Сенингдирман, сенингдирман.

Менга бегона эларда
Насиб гар ўлса юз роҳат,
Чекай бағрингда минг озор,
Сенингдирман, сенингдирман.

Агар шодликларинг оздир,
Менингдирсан, менингдирсан,
Магарким гамларим бисёр,
Сенингдирман, сенингдирман.

Бугун бор, эрта йўқ жисмим,
Валек руҳим учун мангу
Сенинг мангулигинг даркор,
Сенингдирман, сенингдирман.

Сенинг ишқинг билан ёндим,
Кетар жонимда бу оташ,
Сенингдирман, яна такрор,
Сенингдирман, сенингдирман.

Бир томчи ёш

Чўққидан бир кичик тош юмаласа,
Тоғни қулатгудек сурон қилади.
Қўзингдан бир томчи ёш юмаласа,
Тоғдай юрагимни вайрон қилади.

Агар кўксим узра қулса бирдан,
Тутмоққа қодирман тоғлар тошини.
Ҳайҳот, кўтаролмам киприкларингдан
Узилган бир қатра қайғу ёшини...

Армон

Кеча керак бўлдинг,
Болалик чоғим!
Сенга қўл узатдим,
Йўқ,
Етолмадим.
Ошкора ғирромлик қилди
Ўртоғим,
Мен: бор, ўйнамайман,
Деб кетолмадим...

Садоқат

Кекса қайрағочнинг
Илдизин очиб,
Тортдилар қўш арқон солиб белидан.
Лекин у тупроққа панжасин санчиб,
Сира қўзгалмасди
Унган еридан...
Ниҳоят гурс этиб ерга қулади,
Бутаб, сўнг кўтариб кетдилар, бироқ –
У ўз панжасида олиб жўнади
Яшаган еридан
Бир сиқим тупроқ.

* * *

Сиз менинг осмоним, моҳитобимсиз,
Моҳитобим эмас, офтобимсиз,
Ишончим, қувончим, юпанчим, яна
Согинчим, ўкинчим, изтиробимсиз.

Сиз менинг қалбимсиз, қалбимдаги шеър,
Битмоқ орзу қилган бош китобимсиз.
Севгим, умрим, яна умрим давоми,
Бахтим, роҳатимсиз ва азобимсиз.

Сиздан шодлик кўриб қўзларимда нур,
Алам чексам майли, шунга ҳам шукур,
Бу дардли дунёда, яхшики, борсиз,
Борлигингиз учун сизга ташаккур.

Ватан қадри

Чашма қошида тиниқ сув
Қадрини билмас киши,
Сайр этиб гулшанда гулни
Қўзига илмас киши.

Ваҳ, бу не гафлатки, инсон
Қўксиди тутмиш ватан,
Ким ватан ичра ватаннинг
Шукрини қилмас киши.

Юрт недир, юрт доғи недир,
Юртдан айрилган билар,
Англагучи юрт фироқин
Юртда топилмас киши.

Эй ватандошим, эшит
Бобуру Фурқат ноласин,
Бесабаб андуҳ тигида
Бағрини тилмас киши.

Билма, фарзандим, ватан ҳажрини,
Лек қадрини бил –
Ким ватан қадрини билмас,
Англа, комилмас киши.

Янги йил тилағи

Қадамнинг муборак бўлсин, янги йил,
Умрим дафтарининг шероз йили бўл.
Умид Манзилини бизга яқин қил,
Юксалиш йўлининг оғоз йили бўл.

Баҳор ёмғир бўлиб баракангни соч,
Ёзда офтоб бўлиб толе юзин оч,
Кузинг тўкин келсин, бахтинг боривож,
Озод ватанимга парвоз йили бўл.

“Эртанги кун бизники, марра бизники”

“Камолот” ёшлар ижтимоий ҳаракати, Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, Маданият ва спорт ишлари вазирлиги, Ўзбекистон Бадий академияси, “Ўзбеккино” Миллий агентлиги томонидан 12–17 декабрь кунлари Тошкент шаҳрида “Эртанги кун бизники, марра бизники” шиори остида “Ёшлар ҳафталиги” ўтказилди.

Тадбирда давлат мукофоти, номдор стипендиялар соҳиблари, олий ўқув юртларида таҳсил олаётган иқтидорли талабалар, ижтимоий фаол ёшлар, таниқли илм-фан арбоблари, санъат, маданият, кино ва мода соҳаси вакиллари, экспертлар иштирок этди.

“Ёшлар ҳафталиги” доирасида еттига лойиҳа – “Тафаккур синовлари”, “PROlogue” (муқаддима), Мода ва дизайн фестивали, Талабалар театр студиялари фестивали, “Қувноқлар ва зукколор”, “Янги нигоҳ” видеороликлар танлови, “MIT.uz” танлови ўтказилди. Ҳар бир йўналишнинг бош мақсади ёшларимизни Ватанга муҳаббат, истиқлол ғояларига садоқат руҳида тарбиялашга, уларнинг ижодий салоҳиятини рўёбга чиқариш ва рағбатлантиришга хизмат қилишдир. Бир ҳафта давом этган тадбирлар ёшлар учун бир умр эсда қоларли дамларга бой бўлди.

Расмларни Аслиддин Калонов чизган.

Абдужалол РАҲИМОВ

1953 йилда туғилган. Тошкент давлат университети (ҳозирги ЎзМУ)нинг журналистика факультетини тамомлаган. “Ломакон”, “Мугат фолбин”, “Йўлда кетаётган одам” номли ҳикоя ва қиссалар тўпламлари чоп этилган.

Тоғ зўзали

Қисса

– Бу ерлар ҳали дашт. Қаранг, гилдиракли уйчалардан бошқа ҳеч вақо йўқ, – куйиниб кетди қурилиш бошлиғи. – Республика газетасининг муҳбири бўлсангиз, қандай ташлаб кетаман? Катталар эшитишса, теримга сомон тиқишади-ку!

Мен унинг безовта нигоҳига эргашиб атрофга кўз ташладим. Атрофда қум, ғишт уюмлари. Нарироқда гугурт қутисидек қатор терилган кичик-кичик оқ уйлар. У ёғи кўклам майсалари билан қопланган бий дала. Ҳозир эса уфққа туташ бу қир-адирларни қуёшнинг қизғиш нурлари сийпаламоқда.

Кўзлари катта-катта, ғулабирдан келган бошлиқ Назарқул Шодиевнинг овози майинлашди:

– Ҳеч курса, меникига бораёйик, а, нима дедингиз? Хотин ғилминдига тоза-а уста. Эртаси Тошкентга ўзим кузатаман?

Мен ўжарлик билан оёғимни тираб олдим. Охири унчалик содда ҳам бўлмаган бу одам енгилди:

– Ҳай, майли, меҳмонга йўқ деб бўмайди, – пишиллаб бўшашди Назарқул. Почаларини чанг қоплаган шимининг чўнтагидан ғижимланган дастрўмол олиб, пешонасидаги терни артди. – Ҳаммасини ўз кўзингиз билан кўрмоқчи бўласиз-да, а?

– Э-э яшанг, худди шундай!

– Аслида, даштда тунашнинг ҳам гашти бор.

– Тушунган одамсиз-да, – уни қўллаб-қувватлайман. – Ичимдагини топдингиз!

– Хафа бўлиш йўғ-а?

– Асло! Мени қоровулга ишониб, баҳузур қайтаверинг.

– Сизди-и қоровулга эмас, Бердиёр акага топшираман, – Назарқул ўйланиб қолди. – Ўта-а бамаъни одам. Вилоятдаги ҳамма қурилишларда Бердиёр Бобоев деса дарров танишади. Боя сиз ҳам унинг ишини а-анча кузатдингиз?

Назарқул Шодиев айтаётган ўрта бўй, қизил юз, мўйловига оқ оралаган одамни эсладим. Ғишт тераётганида бўзчининг моксидек аниқ, чаққон ишларкан. Қўллари ғишт тўпи билан девор ўртасида шунақанги тез бориб-келардики, нима қилаётганини илғаб ололмайсан.

– Ҳа-а, ғишт теришнинг ҳадисини олган экан, – Назарқулнинг гапни тасдиқладим.

– Шундай, “катта”. Бир ўзи тўрт-беш кишининг ишини бажаради. Уни қурилишга бежиз олиб келишмаган-да. “Мастерок”ни ўйнатиб юборади. Бугун уйчасида ёлғиз қолган. Шериги жавоб олиб кетди.

Минг бир таваллолар билан бошлиқнинг “араз”ини тарқатиб, ортидан эргашдим.

Оқшом қўна бошлаганди. Заминга март ойининг намхуш ҳавоси инган. Улкан қурилиш майдони тунги оромига ҳозирланаётгандек сокин бўлиб қолди.

Мен Жиззахдаги индустриал ҳудудда олиб борилаётган улкан ишлар ҳақида ёзмоқчи эдим. 2013 йили бошланган бу жўшқин жараён икки йилда бутун воҳа бўйлаб қулоч ёзди. Республика аҳамиятидаги қурилишларга энг моҳир усталар жалб этилди. Бердиёр ана шундайлардан эди. У билан ғишт тераётганида анча суҳбатлашдик. Тенгдошлигимиз учун гапимиз дарров қовушди...

Мен шуларни ўйлаб бошлиқнинг ортидан юрдим. Ғишт, бетон парчаларига қоқила-қоқила, гугурт қутиларидек қатор қилиб жойлаштирилган муваққат уйчаларга етиб олдик. Назарқул қурувчилар “махалла”сининг этагига бошлади. Нарёғи баланд-паст қир-адир. Барра майсаларнинг хушбўй ҳиди келиб турибди. Бутун борлиқ баҳор либосига бурканган. Бу ёқларда кўклам мангу қоладигандек. Аммо ундай эмас. Эрта-индин ёз қуёшида ажриқлар сарғаяди, шувок, янтоқ бўй кўрсатиб қолади. Қуёш тандирдек қиздириб, дашт ўзининг асрий ҳокимлигини қўлдан бермасликка уринади. Шу пайтда кўп йиллар аввал ўзим учрашган, чўлни ўзлаштираётган одамларни эслаб кетдим. Кўз ўнгимда ўн йиллар давомида табиат инжиқликлари билан курашаётган чўлқуварларнинг мардонавор қиёфалари гавдаланди.

Бердиёр замонавий панеллардан монтаж қилинган оппоқ уйчадан жилмайиб чиқиб келди. У мен билан тенгдош – қирқ беш ёшларда. Қурилишда, ғишт тераётганида кўзимга бошқача кўринганди. Ҳозир жилмайиб турган, юзи офтобда қизарган қурдошимнинг оддий қишлоқ кишисидан фарқи йўқ эди: оқ-қора катак кўйлагининг енгини шимариб олибди, бошида уриниб қолган эски дўппи.

– Келингизлар, – деди икки қўлини узатиб сўрашаркан.

– Бердиёр ака, “катта” бугун сиз билан қоладиган бўлдилар, – бошлиқ гапни чўзмай, лўнда тушунтирди. – Бир меҳмон қиласиз-да энди.

– Жоним билан. Қани, ичкарига, – Бердиёр ўзини четга олиб, очиқ чехра билан уйчага ишора қилди.

– Менга рухсат берасизми, йиғилиш бор эди?

Назарқул Шодиевнинг бу гапи айна муддао бўлди. Узоқ йўл, қурилиш объектидаги югур-югурлар анча тинкамни қуритганди. Бир чеккадаги мана шу уйчада ором топишни ўзим ҳам истаб турган эдим.

– Баҳузур бораверинг, мен бу кишининг суҳбатини олай, – дедим чин дилдан.

У яна алланималар деб ғўлдирганича оқ уйчаларни оралаб нари кетди. Биз Бердиёр билан қолдик.

– Қани, ичкарига, – деди у самимий жилмайиб.

Уйчага кириб, атрофга алангладим; ишчилар яшаётган бўлса ҳам хона озода, шинамгина экан. Жиҳозлари иккита каравот, жавончалар, ихчам стол, яна иккита курсидан иборат. Жажжи ошхона, душ ҳам бор.

Бердиёр бироз қараб турди-да, каравотининг ёнбошидаги пастак жавончадан тоза сочиқ олиб узатди:

– Ювиниб олинг, енгил тортасиз. Иссиқ сув бор. Мен ҳозир душга тушдим.

Раҳмат айтиб сочиқни олдим-да, ювиниш жойига кириб кетдим. Душдан чиққанимда кундузги чарчоғимдан асар ҳам қолмаганди. Чехрам очилиб, столнинг ёнбошидаги бўш курсига ўтирдим. Бердиёр дарров бир пиёла чой куйиб узатди.

Шу пайт уйчамизнинг олдига зулукранг “Нексия” келиб тўхтади. Бердиёр очиқ деразадан бир қур кўз ташлаб, ташқарига чиқди. Ким биландир гаплашаётгани эшитилиб турди. Бироздан кейин қўлида иккита целлофан халта билан кириб келди.

– Ошга масаллиқ олиб келишибди, – деди беозор жилмайиб. – Ўзимда ҳам бор эди. Майли, меҳмонди иззати-да.

У дарҳол ошга уннаб кетди. Берилиб сабзи тўғраётганида уяли телефони ёш болаларнинг ўйинчоқ сурнайига ўхшаган ғалати овоз чиқариб жонланиб қолди. “Она қизим” лаб анча гаплашди. Неварасининг овозини эшитгиси келди.

– Неварани соғинибсиз-да? – дедим қизил тугмачани босиб телефонини ўчирганида.

– Соғинаман, бироқ... боролмайман, – Бердиёр бошини чайқади. – Бу – қизим, биринчи хотинимдан.

Ўртамизга бир фурсат ноқулай жимлик чўкди. Кейин қурилиш ҳақидаги гапларга алаҳсиб кетдик.

Ош еб бўлиб анча пайтгача аччиқ кўк чой ичиб ўтирдик. Биз аллақачон эски қадрдонлардек иноқлашиб олган эдик. Иккимизнинг ҳам уйқумиз келмасди. Уйчадан чиқиб, ташқарини айландик. Дашт туни ўзига хос, ажойиб эди. Шаҳарнинг шовқин-суронидан йироқдаги бу сукунатни чигирткаларнинг жон-жаҳди билан берилиб чириллашларигина бузиб турибди. Қўшни уйчалардан қурувчиларнинг баланд овозда гапиришлари, кўшилишиб кулганлари эшитилади. Шундоққина оёғимнинг остидан алланима зувиллаб ўтиб кетди. Чўчиб тушиб, сергакландим. Бердиёр кулди:

– Сиз ўйлаган нарса эмас, – деди дўстона оҳангда. – Илонлар ҳо-ов нарида. Баниодамга яқинлашмайди. Бу – типратикан. Тунда уйчаларди оралаб насибасини териб кетади.

Биз яна ичкарига кирдик.

– Боя гапим чала қолди, – деди Бердиёр ниманидир айтишга чоғланиб. – Қизимни биринчи хотинимдан, дедим сизга. Бу ғишт терувчи хотин олиб, хотин қўяверар экан-да, деб ўйламанг. Бироқ ҳаётимда катта хато қилганман, тан оламан...

Унга синовчан тикилдим. Гўё анчадан буён ўзига бир сирдош топа олмаётган, ичини куйдириб ётган аччиқ дардини кимга тўкишни билмаётган кишидай унинг юзида оғриқ, алам кўптчиб турарди.

Шундан кейин Бердиёр бошидан ўтган воқеаларни гапириб берди.

...Мен ғаллазор қирлар, узумзор боғлар билан қуршалган қишлоқда катта бўлганман. Қишлоғимизнинг номи ҳам “Узумзор”. Болалигим тугроқ кўчаларни чангитиб югуришу дала жойларда мол-қўй боқиш билан ўтган. Мактабда яхши ўқимадим. Шунинг учун ўнинчини битирдим-у, синфдош жўрам Ғайрат билан туман марказидаги қурилишга ишга бордим. Бизни ғишт терувчи устага шогирд қилиб беришди. Устамиз Пирмат амаки эллик ёшлардаги, оқ-сарикдан келган, норғул, гавдали киши эди.

Қишлоқда ўсган бақувват болалармиз. Пирмат амакининг айтганларини қилиб, ғишт, пақирда қоришма ташиб юравердик.

Ғайрат – бўйи мендан пастроқ, чорпаҳил, суяги йирик, чайир бола. Бироз ичи қоралиги, шумлиги бор эди унинг. Қурилишдаям ишнинг оғири ўзимнинг зиммамга тушди. Бунга парво қилмасдим. Жўрам-да, кулиб қўя қоламан. Завқланиб-завқланиб ишлайвераман. Менга ғишт терувчилик ёқиб қолди. Ғайратга қараб ўтирмай, иккаламизга айтилган юмушни тез-тез бажариб қўяман. Шундан кейин Пирмат амакининг олдига бориб, ғишт теришини томоша қиламан. Уста шунақанги чаққон ишлардики, хаёлимда гўё кўзини юмиб ҳам ғишт тера оларди. Бўш қолдим дегунча ёнига бораверардим. Уста буни пайқаб юрган экан. Бир куни “Ҳов бола, бу ёққа кел”, деди. Бирпасга белчасини бериб, қоришмани ёйишни, қандай қилиб ғишт теришни тушунтирди. Ҳаяжондан қўлим қалтираб ғишт тера бошладим. Бундай ҳолат ҳар куни такрорланадиган бўлди. Шундай қилиб Пирмат амакининг шогирдига айландим. Унинг ҳар битта гапи мен учун қонун эди. Ҳатто кўз қарашларидан ҳам нима демоқчилигини тушуниб оладиган бўлдим. Ўзимни ўтга-чўққа уриб бўлса ҳам ғишт теришни ўргана бошладим. Бундан ўзимни еттинчи осмонда ҳис қилардим.

Бир-икки ойда қўлим ишга келишиб қолди. Ғиштни қулф-калит қилиб теришни, равонлик олишни ўргандим. Цемент-қумли қоришма жазирама ёз кунларида тез қотиб қолади. Чаққон ишлаш, терилаётган ғишларнинг чокларини бузмаслик керак. Хато қилсам, устанинг бақириб сўкинадиган одати бор эди. Бундан хафа бўлмасдим. Бироздан кейин Пирмат амакиннинг ўзи инсофга келиб, мулойимлашиб қоларди.

Ғайрат устимдан кулиб юрди. “Бошингдан “ҳалигиндақа” тўкиб юборсаям чидайсан, устанинг малайи”, дейишгача борди. Баъзида ярим ҳазил, ярим чин ёқалашиб кетардик. Бир-биримиздан аразимиз узоққа чўзилмасди. Жўрачилик шу-да, деб ўйлардим. Бироқ устамиз Ғайратни сира-сира ёқтирмади. Бу унга эътиборсизлиги, бор-йўқлиги билан иши бўлмаётганидан ҳам сезилиб турарди.

Шундай қилиб, орадан салкам бир йил ўтди. Мен яхшигина ғишт терувчи бўлиб олдим. Пишган ғиштни ушлайвериш қўлимнинг терилари шилиниб, азоб берган кунлар орқада қолди. Энди кафтларим тошдек қотган, на ғишт, на лой чаглайдиган белчанинг дастаси таъсир қиларди. Устамнинг қаватида мустақил ғишт тера бошладим. Энди Ғайрат менга ёрдамчи эди. Пирмат амаки ўзига бошқа шерик олди.

Қурилишда Пирмат амакидан ўтадиган ғишт терувчи йўқ. Бригададаги усталарнинг айтишларича, уни катта маош ваъда қилиб кў-ўп қурилишларга чақиришган. Лекин у ўрганган жойим, дарахт бир ерда кўкаради, деб унамабди. Шунинг учун ҳам обрўси баланд эди-да.

Баъзида олдимга келиб, ишимни кузатиб турадиган одати бор эди устанинг. Зиғирдек камчилик топса, қўлимдан белчани тортиб олиб, ўзи ғишт териб кетарди. Шундай пайтларда ёш боладек ишига тикилиб тураман. Пирмат амакида ўзимга нисбатан оталарча меҳр борлигини ҳам ҳис қилардим.

Вақт ўтиб, биз анча улғайдик. Энди мактабдаги ўқувчилик даврларимиз ортада қолган, муаллимларимизнинг тергашларидан озодмиз. Бироқ яхши-ёмон одамлар орасида ўз кунимизни кўришимиз керак. Инидан эндигина учирма қилинган полапондек қийналган пайтларимиз ҳам бўлди. Ғайрат бригадамиздаги йигитларга қўшилиб чекишни ўрганди. Пирмат амакиннинг у билан иши йўқ. Мени эса ҳамон тергашдан чарчамасди.

Орадан яна бир йил ўтди. Ўша баҳорда Ғайрат иккалаимизни ҳарбий хизматга чақиришди. Туман марказидаги мудофаа ишлари бўлимига қатнай бошладик. Дўхтирлар яланғоч қилиб обдо-он текширишди. Қурилиш идорамиздан маълумотнома олиб бордик. Яна бир талай хужжатларни тўлдирдик.

Ҳарбий хизматга жўнаб кетишимиздан бир кун аввал устамнинг олдига хайрлашгани бордим. Ўшанда қурилиш кўзимга жуда-а чиройли кўришиб кетди. Мен бу ерда ўзимни уйдагидек ҳис қилардим. Сочилиб ётган ғишту қум уюмлари, бу ердаги ҳар бир унсур, бари-бари менинг ҳаётим эди. Юрагимдан алланарса узилиб кетаётгандек бўлди. Югургилаб Пирмат амаки ишлаётган жойга бордим. У берилиб ғишт тераётган экан, келганимни сезмади. Қўлининг чаққон ҳаракатларига тикилиб кўнглим бузилди. Менинг ҳам ғишт тергим келаётганди. Қўлларимни ғишт тераётгандек қимирлата бошлаганимни сезмай қолибман. Таниш ишчилардан бири туртганда уялиб кетдим. Унга эътибор бермасдан устамнинг олдига яқинлашиб, салом бердим. Пирмат амаки бошқача, қандайдир мулойим бўлиб қолганди.

– Вей, рости билан армияга кетяпсанми? – деди.

Қўлидаги белчасини ғиштга қўйди-да, олдимга келди. Бирдан маҳкам қучоқлаб олди:

– Сенсиз зерикиб қоламан-ку, Бердиёр болам!

У одатда “ҳов бола” деб чақиарди. Ҳозир эса оталарча меҳр билан “болам” деди, ҳатто овози титраб кетди. Мен ҳам ғалати бўлиб қолдим. Ахир, оз эмас, роппа-роса икки йилга хайрлашаётган эдик-да. Қандай қилиб устам ишлаётган жойга борганимни сезмай қолибман.

Эркин Воҳидов нафақат гўзал, фалсафий ва курашчан шеърляти билан, балки ҳаётининг, умрининг ҳар лаҳзасида халқ дарди билан яшади, бахтли, саодатли кунлар учун курашди. Сўзнинг илоҳий қудрати нималарга қодирлигини, ўзбек бадиий тафаккурининг беқиёслигини кўрсата олди. Бу шеърлят адабиётни поклашга, ўзбек шеърлятининг жаҳоншумул бўй-бастини дунёга намоян этишга хизмат қилди ва қилмоқда.

**Энахон СИДДИҚОВА,
Ўзбекистон халқ шоири.**

Пақирда қоришма бор эди. Белчани олиб индамай ишга киришиб кетдим. Қурилишга келмаганимга ўн кундан кўпроқ бўлганди. Шунақанги ихлос билан ғишт тердимки, бирорта чок бузилмади, бир томчи қоришма ерга тўкилмади. Ҳарбий хизматга кетаётганимни, бу ерга нима учун келганимни унутиб қўйган эдим. Қоришма тугагунча тинмадим. Шу пайтда қилаётган ишимдан ҳар қачонгидан ҳам кўпроқ роҳатланардим, мен ғишт теришни соғиниб қолгандим.

Қоришма тугаганда қўлимдаги белчани ўзим терган ғиштнинг устига қўйдим. Енгил тортиб, ортимга ўгирилганимда Пирмат амаки терган ғиштимга тикилиб турарди. Ҳозир бақириб беради, деб ўйладим. У одатда ўзи ишлаётган жойга ҳеч кимни йўлатмасди.

– Ғишт термаганимга анча бўлди-да, – дедим ўзимни оқлаб.

Уста секин олдимга келди. Бир текис терилган ғиштларга қаради-да, елкамга қоқди:

– Армиядан қайтганимда тўғри олдимга кел. Энди бор, соғ-омон кўришайлик, – деб дуо қилди.

Пирмат амаки менга ўғлидек меҳр қўйиб қолган экан. У бир дарахт бўлса, мен унинг меваси эдим. У бир тоғ бўлса, мен бағридан ситилиб чиққан булоқ эдим. Шу кунгача устамнинг дуолари билан юрибман. Санамойни ҳам устамдан ўрганган ғишт терувчилик касбим сабаб учратдим...

* * *

Ғайрат билан бир жойда хизмат қилишни жуда-жуда хоҳлаган эдим. Болаликдан жўрам, қишлоғимиздан йироқларда бир-биримизга суянч бўламиз, деб ўйлардим. Қарангки, бу ниятим ҳам ижобат бўлди.

Ўзбекистон мустақилликка эришганидан кейин йигитларимиз ўзимизнинг юртимизда хизмат қила бошлашди. Биз ўз армиямизнинг биринчи аскарларидан эдик. Бу, айниқса, ота-оналаримизни қувонтирган эди ўшанда. Эсингизда бўлса, мустақилликдан аввал денгиздек қалқиб турган даврлар бўлди. Армияга кетиб, темир тобутда қайтиб келганлар қанча эди...

Бизни узоққа эмас, вилоятимизнинг узоқ тоғли қишлоғидаги ҳарбий қисмга олиб кетишди. Бу қишлоқнинг номи Ойдин эди.

Ойдиндаги ҳарбий қисмимиз, чамаси, саккиз-ўн гектарли катта ҳудудни эгаллаган.

Қисмга кириб келаётганимизда чала кўтарилган деворга кўзим тушди. Бу деворнинг ғиштлари нотекис, пала-партиш урилганди. Уста кўрмаган нўноқ кимсанинг иши кафтдагидек кўриниб турибди.

Соқчиликда турган аскар бола тўсиқни очди. Биз ўтирган автобус тўғрига қараб юрди. Бу ер ҳарбий қисмнинг офицерлар оиласи яшайдиган ташқари ҳовлиси экан. Қуюқ дарахтзор ортида пишган ғиштан бир текис қилиб қурилган уйлар кўринди. Ёш болаларнинг қийқириғига итларнинг акиллаши қўшилиб эшитилди. Мен армияни қурол кўтарган аскарлару ҳарбий техникалар қаторлаштириб қўйилган жой деб тасаввур қилардим. Бу ерда эса ўзимизнинг қишлоқдагидек итларнинг овозию болаларнинг қувноқ кулгулари эшитилаётганди.

Тўғридаги катта темир дарвоза ғўриллаган, ғижирлаган овозлар билан икки томонга сурилиб очилди. Автобусимиз секин ичкарига жилиб, улкан дарахтларнинг соясида тўхтади. Дарвоза беркилганда “Энди қишлоғимиздан, уйимиздан узоқдамиз, бу ерда қандай ҳаёт кутяпти?” деган гап ҳаёлимдан кечди. Ёнимдаги Ғайрат ҳам шундай ўйда бўлса керак, атрофга аланг-жаланг тикиларди. Аммо шундан кейин бундай ўйларга вақтимиз ҳам, имконимиз ҳам бўлмади. Асфальт йўлакда сафга тизилган онимиздан бизлар учун аскарликнинг жўшқин ҳаёти бошланганди.

Қишлоқ қуёшида тобланган, қурилишда билагни қотган йигитлар эдик. Салкам бир ойлик ёш аскар машқларидан яхши ўтдик. Ҳарбий қасамёд қабул қилганимиздан кейин ҳақиқий хизматни кўрдик. Биз ҳарбий техникаларни ўрганар эдик. Аввалига бу жуда қийин бўлса керак, деб ўйладим. Кичик командир қилиб тайинланган сержант шундай деди:

– Велосипед минганмисизлар?

– Ҳа! – деймиз бир овоздан.

– Велосипедни таъмирлаган ҳамдирсизлар?

– Худди шундай!

– Демак, бу техникаларни ҳам осон ўрганиб оласизлар.

Дарҳақиқат, ҳар куни тинмай машқ қилавериб, жуда мураккаб кўринган ишларни кўзимизни юмиб ҳам бажарадиган бўлдик.

Мен ҳарбий хизматда қийналдим деёлмайман. Фақат бошида уйни соғиниш бироз ичиктирди. Бир-икки ойда бунга ҳам ўрганиб кетдик. Тоғли Ойдин қишлоғида ёз фасли бошланди. Қисмимиз ҳудудида дарахтларга қўниб олган қушлар эрта тонгдан бор овозда

чуғурлашади. Роппа-роса соат олтида туриб, бадантарбия машқларига чиқамиз. Осмон тиник, ҳаво тоза. Тўрт-беш чақиримга югуриш, турникда машқ бажаришга ўргандик. Мушакларимиз қотиб, бақувват йигитларга айлана бошлагандик. Шундай кунларнинг бирида қисмимиз командири подполковник Холбек Сафарбеков чақиртириб қолди. У аскарларга ортиқча гапирмас, аммо озодалик, тартиб сақланишини қаттиқ талаб қиларди. Ҳарбий қисмимизнинг ҳар бир бурчаги ёғ тушса ялағудек тоза, кийим-бошларимизга ҳам доғ тегмайди. Аскарлар ётоғидан чиқиб келганимда командир ҳовлида турарди.

– Бобоев, ортимдан юр, – деди мени кўргани ҳамон.

Гап-сўзсиз Холбек Сафарбековга эргашдим. Нима гаплигига тушунолмай ғалати бўлиб кетдим. Чунки командиримиз билан ҳали бирор марта ҳам яккама-якка гаплашмаган эдим. Биз қисм дарвозасидан ташқарига чиқдик. Офицерлар яшайдиган ҳовлидан болаларнинг қувноқ қийқириқлари, лайча кучукнинг жон-жаҳди билан чийиллаши эшитилди. Олдимиздан катта ола мушук югуриб ўтди.

Командир қисмга кираётганимизда кўрганим – бир чети қулаган деворнинг олдига бошлаб борди.

– Бобоев, қурилишда ишлаган экансан, гишт теришни биласанми? – деб сўради қулаган деворга тикилиб.

– Худди шундай! Гишт терувчиман, – дедим жонланиб.

– Унда айт-чи, нима учун бу девор ҳали битмасидан қулаган?

Бундай саволни кутмагандим. “Мени синаб кўрмоқчимми? – деб ўйладим. – Ростини айтсам, жаҳли чиқса-чи?”

Ўйланиб турганимни кўриб командирнинг ҳафсаласи пир бўлиб қўлини силтади:

– Сен ҳам хом экансан!

Бу гап нафсониятимга тегди.

– Деворни уста термаган, чоклар нотўғри, ҳар икки ярим-уч метрга “устун” қўйиш керак эди, – дедим шошиб.

Бу гапим командирга яшиндек таъсир қилди. Бирдан чехраси очилди. Менга кулиб қараб:

– Шу деворни қуламайдиган қилиб кўтара оласанми? – деди.

– Худди шундай! – дадил жавоб бердим.

– Ундай бўлса, иккита ёрдамчи олиб, шу бугундан иш бошлайсан!

Бу гапни эшитиб хурсанд бўлиб кетдим. Ҳарбий хизматда ҳам гишт терувчилигим керак бўлиб қолиши хаёлимга келмаган эди-да.

Ёрдамчилардан бирини ўзим танладим. Бу – дўстим Ғайрат эди. Аммо кейинчалик ана шу ишимдан бир умр афсусланиб юрдим... Эҳ, командирга у ҳам қурилишда ишлаганини айтиб кўндиргандим!.. Иккинчи ёрдамчи қилиб Эсонали деган фарғоналик йигитни беришди.

Биз шу куннинг ўзидаёқ бел боғлаб ишга киришдик. Букир ёғочдек қийшайиб турган деворни бузиб ташлашга тўғри келди. Девор аскарларнинг ўзлари қуйган хом гишздан кўтарилганди. Гиштлар-ку бир нави, гугурт қутисидек текис бўлмаса ҳам ишга яроқли эди. Аммо умрида гишт термаган “уста”лар ўзлари билганча қалаштириб ташлашган. Салкам ўн метрли деворни икки кунда бузиб, саранжомлаб олдик.

Эсонали, ўша фарғоналик йигит чумолидек тиним билмасдан ишлади. У фавқулодда меҳнаткаш чиқиб қолди. Гўё ўз уйида ишлаётгандек эди. Гиштларга ёпишган лойни тозалаб, биргасда тахлаб ташлади. Ғайрат шу ерда ҳам ўзини панага урди. Тез-тез дам олади, ишнинг энгилига ғоз бўлиб туради. Унга ортиқча гап айтишдан ўзимни тийдим. Нима бўлганда ҳам жўрам, биз эса бу ерларда мусофирмиз, бир-биримизни қўллашимиз керак, деб ўйладим.

Эсонали билан басма-басига, енг шимариб ишга киришдик. Девор мустаҳкам бўлиши керак эди. Командирнинг олдида уялиб қолмаслигимиз лозим. Ҳар икки ярим метрга таянч устунлар тердим. Чокларни устам ўргатганидек қулф-калит қилиб ихлос билан ишлайвердим. Яна тўрт азамат аскар гишт қуйишга киришди. Ёзнинг жазирамасида гиштлар тез қурий бошлади. Ишимиз юришиб кетди. Тез орада кўрсанг ҳавас қилгудек равон девор кўтарилди.

Санамойни шу кунларда учратдим. Уларнинг уйи биз тиклаётган деворнинг ортида экан. Тоғ томондан оқиб келаётган сой ҳарбий қисмимиз оралаб ўтарди. Бир қиз ҳар куни сув олгани чиқади. Челак кўтарган сарвқад нозанин кўзимга жуда чиройли кўринди. Унинг сувга чиқишини зориқиб кутадиган бўлдим. Қўлим ишда бўлади-ю, хаёлимда ўша қизнинг ҳимо билан бир-бир қадам ташлаб келаётганини тасаввур қиламан, тез-тез сой томонга мўралайман.

Ёз чилласи бошланиб, кунлар ниҳоятда исиб кетди. Офтоб заминни тандирдек қиздирди. Ҳар замонда тоғ томондан келаётган салқин шабада жонимизга оро киради. Шундаям тинимсиз сув ичамиз, ичган сувимиз зум ўтмай баданимиздан тер бўлиб оқади. Пақирдаги қайнатиб совитилган сувимиз тугаб қолди. Сойдан сув олиб келишга ҳеч кимнинг юраги бетламади. Бизга қайнатилмаган сувни ичишга рухсат беришмасди. Ичиш учун аскарлар ошхонасидан қайнатишган сув олиб келишади. Қисмимиз дўхтири шундай тайинлаган. Чанқаб турганимда бояги қиз челақда сув олиб ўтиб қолди. Сой томондан келаётганида ундан кўз узолмадим. Буни қиз ҳам пайқади.

– Чанқадингизми? – деди бир зумга тўхтаб.

Қизнинг ширин жилмайиши юрагимни сирқиратиб юборди. Овози чертилган чиннидек тиниқ экан. Фалақдан қаршимга фаришта учиб келгандек бўлди. У атиргулдек ёниб, ўзидан нур таратиб турарди. Тошдек қотиб қолибман. Қўлимдаги белча тушиб кетди. Белчани олиш учун девордан кўча томонга сақрадим. Қиз чўчиб менга қаради. У билан юзма-юз туриб қолдим. Қиз челагини ерга қўйди.

– Билдим, чанқагансиз. Майли, ичиб олинг, – деди челақка имо қилиб.

Сув ичадиган идишимиз девор ортида эди. Иккиланиб турганимда қайта челагига ишора қилди:

– Шундай ичаверинг.

– Майлими?

– Ҳа-да, савоб бўлади.

Қаттиқ чанқагандим, чўк тушиб челақдаги муздек сувдан симириб, тўйгунимча ичдим. Ўрнимдан турдим-у, нимагадир кўзим тиниб, бошим айланди. Сув ичиб роҳатланганимданми, бу моҳичеҳра қаршимда турганиданми, маст бўлиб қолгандек эдим. Ихтиёрим қўлдан кетиб, унга тикилиб қолдим. Эски аскар кийимидаги давангирдек йигитнинг ёш боладек мўлтираб туриши ғалати туюлган бўлса керак, қиз нигоҳини олиб қочди. Шунда у янаям чиройли бўлиб кетди.

Ҳарбийда бўлгандирсиз, шундай ҳолат сизнинг ҳам бошингиздан ўтгандир. Ойлаб аскарлар ётоғи, ошхона, ҳарбий машқлардан бошқасини билмаган ёш йигит учун бундай онлар жуда-жуда тансиқ бўлар экан-да. Бу қиз мени сеҳрлаб қўйганди.

– Исмингиз нима? – сўрадим ўзимни тутиб олиб.

– Санамой.

– Меники Бердиёр. Раҳмат сизга.

– Арзимамайди.

Қиз шундай деди-ю, челагини қўлига олди. Индамай уйи томон кета бошлади. Ҳўрага ташна отдек ортидан тамшаниб қолдим. Девор ортидан Файратнинг тажанг овози эшитилганда ўзимга келдим:

– Ҳов уста, қаёқда қолдинг?

– Ҳозир бораман, – дедим девор урилмаган томонга юраётиб.

– Тилла топдингми?

– Шунақага ўхшайди.

Биз одатдаги ишимизга киришиб кетдик. Баъзан Файратнинг жағи очилиб қоларди. Бугун ҳам оғзига келганини гапиравериш жонга тегди. Менинг хаёлим билан кимнинг иши бор. Хаёлимдан эса ўша қиз кетмай қолганди.

Кун бўйи ишлаб чарчаган бўлсам ҳам, ўша тун узоқ вақт ухлолмадим. Сой бўйидан юриб келаётган қизнинг жилмайиб қарашлари сира кўз олдимдан кетмади.

Шу кундан Санамой билан танишиб олдик. Сойдан сув олгани чиққанида салом бериб ўтади. Менга унинг бир оғиз лутфи ҳам беадад роҳат бағишларди. Узоқдан сарвдек қоматиға кўзим тушса юрагим қафасдаги қушдек безовта-лана бошлайди.

Файрат билан Эсонали буни сезмай қолишмади, албатта. Эсонали водийча тарбия кўрган, ҳушмуомала йигит. Мени “уста” деб чақиради. Санамой билан қўлини кўксига қўйиб, “Синглим, яхшимисиз?” деб саломлашадиган бўлди. Файрат ўзини ғалати тутарди. Санамойни олдимда кўрса қовоғини уйиб олади, қўлидаги ғишт ё лой пақирни жаҳл билан улоқтиради. Санамой у билан очилиб гаплашмасди. Шунга жаҳли чиқаётгандир, деб ўйлардим. Анча гўл эканман. Унинг ботинидан қиринди ўтаётганини сезмабман...

Ойдин қишлоғининг одамлари ориятли, очикқўнгил. Дилидагини дангал гапиришади. Санамой ҳам бизни акаларидек билиб, ҳолаҳвол сўрашиб кетаверарди.

Командир девор қурилишидан ҳар куни хабар олиб турди. Роппа-роса йигирма кунда деворимиз битди. У ишимиздан хурсанд эди. Бир куни елкамга қоқиб:

– Яхши уста экансан, – деди.

Бу менга катта мукофот эди. Устозим Пирмат амакининг ишончини оқлаётганимдан ўзимда йўқ хурсанд бўлдим. Файрат билан Эсонали командирнинг олдига келишга ҳаддилари сифмасдан нарироқда туришди. Биладан, командир кетганидан кейин Файрат мени “патхалим” деб чақиб-чақиб олади. Унинг ана шундай гапларидан безиллаб қолдим. Шерикларимнинг бери-роқ келишларини, командир уларни ҳам рафбатлантиришини истаётгандим. Бироқ деворга тикилиб турган командир бошқа нарса ҳақида гапирди:

– Хўш, уста, куз келса ёгин-сочинли кунлар бошланади. Деворингга соябон қилиш керак. Тунука олиб берсак қоқа оласанми?

– Қоқа оламан-ку...

– Хўш-хўш, гапир, нима демоқчисан?

– Тунука бўяб турилмаса занглайди. Биз девор соябонини пишган гиштдан терардик. Салобатли, ҳам пухта бўлади.

– Гапингга жон бор, – командир ўйлиниб қолди...

Шу куни девор қурилишида ишлаган аскарларга дам беришди. Ҳар биримиз туман марка-зига бориб келиш учун рухсатнома олдик. Мен қишлоқда қолишни, Санамой билан учрашишни режалаб турардим. Лекин ундай бўлмади. Сержантимиз бошчилигида туман марказига жўна-дик. Кинога тушдик, бозор айландик. Хуллас, ўзимиз билганча яйрадик.

Эртасига ҳарбий қисмимизга қуёш нурида олтиндек товланаётган, сап-сариқ пишган гишт, кум, цемент олиб келишди. Файрат бу ишни командирга мен таклиф қилганимни биларди. Роса жиғибийрон бўлди, “патхалим”дан олиб “патхалим”га солди. Аммо ҳарбийда кўнглингга қараб ўтиришмайди. Буйруқ сўзсиз бажарилиши керак! Файрат билан Эсоналини ёнимга олиб яна ишга киришиб кетдим. Аслида, бу мен учун роҳат эди. Қурилиш ишларидан завқланиб, мазза қилардим.

Биз яна ишга тушдик. Файрат қоришма тайёрлашга бошчилик қилди. Эсоналини ишлатиб, ўзи “уста” бўлиб олди.

Мен ўзимиз ясаган ёғоч эшакка чиқиб пишган гиштдан деворга соябон тераётгандим. Кўчада қўлида челак билан Санамой кўринди. Унга тикилиб туриб қолибман. Қоришма олиб келган Файратнинг товуши ўзимга келтирди.

– Яна ўша қиз келяптими?! – деди у тажанглашиб.

– Секинроқ гапир, эшитилади, – қўлим билан “жим” ишорасини қилдим.

– Ҳар куни сендайларнинг нечтаси билан гаплашади, – Файрат жаҳл билан ерга туф-лади.

Унинг бу гапи Санамойнинг шаънига ҳақорат эди. Қоним қайнаб кетди. Майли, Файрат – дўстим, сўкса ҳам чидайман. Лекин мен учун дунёдаги энг суюкли қиз ҳақида номақбул гап айтган кимса – ёвуз душманам! Деворга тиралган ёғоч эшакдан шиддат билан сакраб тушдим. Кўзим қонга тўлганди. Фазабимни босолмай қолдим. Пастда ҳар бир ҳаракатимни совуққонлик билан кузатаётган Файратнинг ёқасидан олдим.

– Овозингни ўчир! – дедим ўшқириб. Яна алланималар дея гуврандим.

Файрат қарши ҳужумга шай турган экан. У миқтидан келган бўлсаям жуда бақувват эди. Тўқмоқдек муштлири билан иккала билагимга шунақанги зарба бердики, қўлларим ўз-ўзи-дан ёқасини бўшатди. Иккинчи мушт елкамга тушди. Орқамга мункиб йиқилдим. Фазабим вулқондек қайнаб-тошди. Ҳеч қандай оғриқни сезмадим. Ҳансираб ўрнимдан турдим-у, икки оёғини айри ёғочдек кериб, қўлларини белига қўйиб олган Файрат томонга отилдим. Унинг нафрат билан тикилган кўзларини ҳозиргача унутганим йўқ. Ҳа, ҳа, кўзлари ботинида йиғилиб ётган беадоғ нафратни менга найза қилиб санчишга шай эди. Гўл эканман, бу ҳақида кейин ҳам ўйлаб кўрмабман. Бунинг сабаби бор эканини жуда кеч билдим... Кеч билганимдан ҳозиргача афсусдаман. Бутун умр афсуслансам керак...

Эсонали ўртага тушмаганида муштлашувимиз анчага чўзилиши аниқ эди.

– Бўлди қилинлар! – у Файрат билан менинг ўртамга девордек туриб олди. – Ошналар ҳам ашинақа бўладими.

Мен Эсоналига қараб бироз бўшашдим. Аммо Файратнинг муштлашувни бас қилиш нияти йўқ эди. У Эсоналини улоқтириб ташламоқчи бўлиб елкасидан ушлаб жон-жаҳди билан тортди. Шунда Эсонали эмас, унинг ўзи уч-тўрт қадам нарига учиб тушди. Бу бир лаҳзада юз берди. Нима бўлганини пайқамай қолдим. Фақат чўп-дек озгин Эсонали қўллари билан яшин тезлигида аллақандай ҳаракатлар қилганини кўрдим. Файрат чирптирак бўлиб учиб кетди-да, гурс этиб қулади. Оёғи қоришма ташийдиган пачоқ пақирга тегди. Пақир даранглаб юмалаб кетди.

Мен саросималаниб қолдим. Бир Эсоналига, бир Файратга қарайман. Файрат қаттиқ тушганди. Ихраб-сихраб ердан бошини кўтарди. Энг оғир ишларни қилиб юрган, мўмингина “қора ишчи”- мизга нима бўлди, демоқчидек бақрайиб қолди. Эсонали ўзини йўқотмади. Чаққон бориб Файратга қўлини узатди:

– Туринг, ошна, айб бизда, – деди қимтиниб.

Ҳозиргина буқадек бақувват Файратни битта қўл силташ билан чиллакдек учуриб юборган Эсонали ёш боладек хижолат чекиб турарди. Файрат ҳам, мен ҳам нима учун муштлашганимизни унутиб қўйгандек эдик. Жўрам ранги оқариб ҳамон ерда ялпайиб ётарди. Ниҳоят ўзига келиб қимирлаб қолди. Эсоналининг дўстона чўзган қўлини силтаб, сўкиниб ўрнидан турди. Дўрдоқ лабларини алам билан қимтиб, ичиқоралик билан бир Эсоналига, бир менга ўқрайди. Эсонали ҳеч гап бўлмагандек хотиржам эди. Думалаб ётган пачоқ пақирни олиб, қоришмага кетди. Мен деворга тиралган ёғоч эшакка тирмашиб чиқдим. Файрат нима қилишини билмай симёғочдек бироз қаққайиб турди-да, у ҳам пишган ғишт олиб келгани кетди. Тушликкача гап-сўзсиз ишладик.

Нима бўлганини Эсонали кейинроқ айтди. У болалигидан “самбо” кураши билан шуғулланган, ёшлар ўртасида республика чемпиони ҳам бўлган экан.

Файрат икки-уч кун тумтайиб юрди. Кейин ҳаммаси аввалгидек бўлиб кетди.

* * *

Пурвиқор тоғлар этагига ястанган Ойдин қишлоғи хушхаво, жуда гўзал. Баҳайбат тошлар бағридан ситилиб чиққан булоқларнинг суви кенлиги бир қулоч келадиган сой бўлиб оқади. Сой қисмимиз оралаб ўтади. Офицерлар ҳовлисидан қуйига, деҳқонларнинг далаларига бурилади. Суви қочганда кўча томондан пақирни тўлдириш қийин. Шундай пайтларда Санамой сув олгани офицерлар ҳовлисига киради. Соқчиликда турган пайтларимда у билан тез-тез кўришамиз. Ҳарбий машқлардан толиққанимизда сой бўйида ўтириб нафас ростлаймиз. Мен бошидаги дурраси енгил шабадада ҳилпираб сув олаётган Санамойни тасаввур қиламан, уни соғинаман...

Куз келди. Баъзан осмонни қора булут қоплаб, йилдиришлар ёғду сочиб қолади. Ойдинлик деҳқонлар даладаги ҳосилни

шошилишч йиғиштира бошлашди. Биз навбат билан қисмимиз ошхонаси учун картошка кавлагани қишлоққа чиқамиз. Шундай пайтларда Санамойни кўриб қоламан. Юрагим ҳаприқиб кетади. Олдига борсам, мириқиб гаплашсам, висолига тўйиб тафтимни боссам дейман. Тез орада ана шундай имконият бўлди.

Кузнинг бошларида ҳали кунлар илиқ эди. Қисм бўйича навбатчимиз командир чақираётганини айтиб қолди. Командирнинг хонасига кирганимда Холбек Сафарбеков баҳайбат столида нималарнидир ёзиб ўтирарди.

– Буйруғингизга биноан оддий аскар Бобоев келди! – дедим қоида бўйича.

– Бобоев, сувоқчилик қўлингдан келадими?

Қурилишда сувоқчилик ишларига ҳам анча кўзим пишганди. Бўш қолган пайтларимда сувоқчи йигитларнинг олдига бориб, ишларига қарашиб юрганман.

– Сувоқчилик қила оламан! – дедим дадил.

Гап нимадалигини фаҳмлагандим. Файрат, Эсоналилар билан кўтарган деворимизни сувоқ қилиш керак эди. Бироқ ҳарбий ўқув машқлари бошланиб бу иш қолиб кетди. Мана энди командирнинг ўзи шу ҳақда гап очди. Яна Санамойни ҳар куни кўришимни ўйлаб ич-ичимдан суюндим.

– Унда ўзинг қурган деворни ёрдамчиларинг билан сувоқ қиласизлар, – деди командир.

Шу куни яна ҳарбий қисмимиздан ташқарида иш бошладик. Сиртқи деворнинг сувоғини Санамойларнинг ҳовлиси томондан бошладим. Файрат билан Эсонали қум, цемент, оҳакни аралаштириб қоришма тайёрлаб туришди. Сувоқ ғишт теришга қараганда анча тез битлади. Мен ишни атайлаб чўзардим. Деворнинг Санамойлар ҳовлиси тарафида ишлаётганимизда у чой дамлаб келиб турди. Ҳар куни кўришиб, узоқ-узоқ суҳбатлашардик. Шу кунларда бир-биримизга ўрганиб қолдик. Ўртаимизда муҳаббатнинг кўринмас иглари боғланди. Шерикларим буни пайқамасликлари мумкин эмас эди. Файратнинг ғашлиги келаётганини сезардим. У баъзан ғамгин бўлиб қолар, баъзида мени силтаб ташларди. Бу оддий ғашлик эмаслигини сезмабман...

Шундай қилиб, икки йил давомида Санамой билан тез-тез учрашиб турдик. Муддатли ҳарбий хизматим тугаши арафасида гапни бир жойга қўйдик: уйларига совчи юборадиган бўлдим.

Мен энди аввалги бўш-баёв Бердиёр эмасдим. Аскарлик ҳаёти жисмимни чиниқтирди, фикрим тиниқлашди, ўз йўлимни ўзим топа оладиган бўлдим. Билакларим тошдек қотган, чаққон, чўрткесар йигитга айландим.

Айни баҳорда Ғайрат билан биргалашиб қишлоғимизга қайтдик. Икки жўра бир кунда хизматга жўнаб, бир кунда уйимизга кириб бордик. Аммо Ғайрат жуда-жуда ўзгарган, мендан ўзини олиб қочарди.

Ота-она, жигарларимнинг бағри, қадрдон жўралар билан дийдорлашиш – жуда ширин дамлар эди. Бошим осмонда, қувончли кунларимда фақатгина Санамойнинг соғинчи қийнади. У пайтлари қўл телефони йўқ. Тунларим хаёлан севгилим билан дил изҳорлашиб ўтди. Уни тушларимда кўриб тонг оттирдим. Хат ёзишиб турамыз, деб келишгандик. Хатни уйларига жўнатолмасдим. Хайрлашаётганимизда почта бўлимига “Талаб қилиб олувчига” деб ёзишга келишгандик. Биринчи мактубимни Санамойнинг ўзига айтолмаган ишқий ҳиссиётларим билан тўлдирдим. Тез орада жавоб хати келди. У мен кетиб ҳарбий қисмимиз ҳувиллаб қолганини ёзибди. Бунинг маъносини тушуниб, тоғли Ойдин қишлоғига кушдек учгим келди.

Ишқнинг ҳижрони ёмон бўлар экан, ҳайҳотдек қишлоғимизга сиғмай қолдим. Бир ҳафта ўтар-ўтмас ўзим ишлаган қурилиш ташкилотига бордим. Устозим Пирмат амаки шу яқиндаги объектда ишлаётган экан. Мени кўриб қувониб кетди, ўз ўғлидек бағрига босиб сўрашди. Ҳарбийда ҳам ғишт терганимни айтганимда боши осмонга етди. “Энди сен шогирд эмассан, мен билан бирга ишлайсан”, деди. Шу куннинг эртасига бошлиқлар билан гаплашиб, ғишт терувчи қилиб бригадага ишга олдирди. Биринчи куни ғишт тераётганимда ишимни кузатиб турди. Кўнгли тўлди, чамаси:

Адабиёт осмонининг қонунияти ўзгачароқ. Унда кашф этилган юлдуз, агар у худо берган чинаккам юлдуз бўлса, катталашиши ва қуёшга айланиши хусусиятига эга. Адабиётимиз тарихи бундай мўъжизаларга кўп марталаб гувоҳ бўлгани сир эмас. Ана шундай мўъжизалардан бирини Эркин Воҳидов ижоди мисолида кўрамиз.

Тоҳир МАЛИК,
Ўзбекистон халқ ёзувчиси.

– Балли, унутмабсан, деб мақтаб қўйди.

Тез орада ёз келиб, кунлар исиб кетди. Тоғ ҳавосига ўрганиб қолган эканман, қуёшнинг тиғида ишлаш осон бўлмади. Бироқ мени Санамойнинг соғинчи кўтпроқ қийнарди. Қўлим ишда-ю, хаёлим Ойдин қишлоғида бўлади. Соё бўйида учрашган пайтларимизни қўмсайман. Ҳозироқ унинг олдига учиб борсам, тўйиб-тўйиб бағримга боссам, дейман. Бир ойни амал-тақал қилиб ўтказдим. Унга хат ёзиб, яқинда совчилар боришини хабар қилдим.

Биринчи маошимни олган куним бозордан жиянларимга кийим-кечак олиб, қўшни қишлоққа узатилган Дурдона опамникига бордим. Мени кўриб опам суюниб кетди. Елиб-югуриб дастурхон тузади. Ошга уннамоқчи бўлганида, “Опа, гап бор”, деб тўхтатдим. Дурдона опам кўзларини мўлтира-тиб, хавотирга тушиб қолди:

– Нима гап, Бердиёржон? – деди кўрпачага чўк тушиб ўтираётди.

Кулиб туравердим. Опамнинг ичи қизиб менга тикилиб қолди.

– Ҳарбийда бир қиз билан аҳдлашиб қўйганман, – дедим ерга қараб.

– Вой, Бердиёржон, ким у қиз?! – Дурдона опамнинг гап оҳанги бирдан ўзгарди.

– Санамой.

– Исми чиройли экан.

– Ўзи ҳам чиройли.

– Укагинам-а, ҳарбийда вақтни бекор ўтказмабсан-да!

– Опа, совчи юбориш керак, уйдагилар билан гаплашсангиз...

– Гаплашаман, жоним билан гаплашаман! Тоғ томонлар узоқ-ку?

– Ўзим олиб бораман.

– Вой, куёвнинг ўзи совчиликка борадимиз?

– Опа!

– Нима дейсан, Бердиёржон, – опам ўйланиб қолди.

– Қизнинг уйи ҳарбий қисмимизнинг қава-тида. Мен жўраларим билан кўришиб тураман. Совчиларингизга Санамойнинг уйини кўрсатиб юбораман.

– Шундай демайсанми.

Уйимизга Дурдона опам билан бирга қайтдик. Отамга маошимдан қолганини олиб кириб бердим. Узоқ дуо қилди. Бу пайтда Дурдона опам онамнинг олдига кириб, гапни пишитаётган эди. Мен тезда уйдан чиқиб кетдим. Ўша пайтда биз тенги қишлоқ йигитлари жуда-а истиҳолали бўлишган. Мендан аввал уйланган жўраларим ҳам шундай қилишган.

Кеч бўлганда уйга келдим. Дурдона опам қайтиб кетибди. Онам кулиб, одатдагидан бошқачароқ қарши олди. Чехрасидан нур ёғилиб турарди. Шу кунги қиёфаси ҳали-ҳануз кўз олдимдан кетмаган. Биз онамиз учун доимо бола бўлиб қолаверамиз. “Ўғлим эр етиб қолибди, кечагина бағримда олиб ўтирардим-а, энди уйлантиришимиз керак экан, бола дегани қушнинг полапонидек тез учирма бўлар экан-да”, дея ўйлаган бўлса нежаб. Онажонимга, меҳрибонимга юрагимни ёргим келди. Санамойни севишимни, унинг тоғ осмонидаги уқпар булутлардек майин, тошдан тошга сакраган охулардек гўзаллигини айтиш истагини енголмай қийналдим. Ориятдан ҳамма гапларим ботинимда қолиб кетаверди. Айб иш қилиб қўйган боладек бош эгиб турдим.

– Дурдона отанг ҳаммасини айтди, – дедилар онам. – Отанг ҳам билди. Биз рози. Майли, болам, ўша қиз кўнглингга ўтиришган бўлса, келин қиламиз. Бир-икки кун тайёрлик кўрайлик, отанг кимни қўшиб берса, бирга бориб келасизлар.

Мен яна Санамойни кўришимни ўйлаб шамдек эриб кетдим. Унинг олдида юзим ёруғ бўлаётганди. Тезда совчилар келишади, деб ишонтирган эдим-да.

Эртасига отам қарорини айтди. Совчиликка Дурдона опамнинг эри Зафар поччам билан Пирмат амаки борадиган бўлишди. Пирмат амакини кўндириш менинг зиммамга тушди.

– Отанг тўғри ўйлаган, – дедилар онам. – Узоқ йўл, эркаклар боргани маъқул.

Пирмат амаки рози бўлмаса-чи, деб чўчиган эдим. Хавотирим ўринсиз экан. Шу куннинг эртасигаёқ устамга юрагимни ёрдим. Пирмат амаки очиқкўнгилик билан илтимосимга кўнди. “Майли, Бердиёр, тоққа бориш керак бўлса борамиз-да, сен бола шўх чиқдинг-ку, келинни ўша ёқлардан олиб келар эканмиз-да”, деди елкамга қоқиб.

Ойдин қишлоғи биздан икки юз чақиримлар йироқда эди. Шанба куни тонг отмасдан Зафар поччамнинг “Жигули”сида йўлга чиқдик. Ёзнинг чилласида жазирамага қолмасдан етиб олайлик, дедик-да.

Машинада уч соатлар чамаси йўл босдик. Қишлоққа яқинлашганимиз сари олдиндаги юксак тоғлар бостириб келаётгандек туюларди. Мовий осмонга туташган қорли чўққиларга қараб Санамойни эсладим. Хаёлимда севгилим-

нинг сўлим чехраси жонланди. Мен тоғ гўзалининг шахло кўзларини, кулиб-кулиб қарашларини жудаям соғинган эдим.

Вақт ўтган сайин юрагим така-пука бўла бошлади: “Санамойнинг уйидагилар йуқ деб оёқ тираб туриб олишса, нима деган одам бўламан?”

Ҳарбий қисмга етганимизда рулда ўтирган Зафар поччамга тўхташ ишорасини қилдим. Машинадан тушиб аτροφга алангладим. Хаёлимда мана ҳозир пақирини кўтарган Санамой сойдан сув олгани чиқиб келадигандек туюлди. Аммо кўча бўм-бўш эди, ҳеч ким кўринмади. Ўзим, ўз қўлларим билан кўтарган равон деворга биринчи бор кўраётгандек ҳавас билан тикилдим. Ҳозир жонсиз девор ҳам мен учун қадрдон ва суйимли эди. Ахир, шу ерда ишлаётиб Санамойни топган эдим-да.

Зафар поччамга деворга туташ, яшил дарахтлар кўкка бўй чўзган ҳовлини кўрсатдим.

– Сен жўраларинг билан бўлиб тур, ўзимиз чақирамиз, – дедилар Зафар поччам машина эшигини ёпаётиб.

Мени кўриб ҳарбий қисмимизга кириверишда қоровулда турган аскарлар суюниб кетишди. Бири олиб, бири қўйиб уйда қандай кутиб олишгани, ҳозир нима иш қилаётганимни суриштира бошлашди. Уларни тушундим, уйлари кўмсашаётган эди. Менга ёпишиб олишганининг боиси шу. Хизмат даврида ўзимда ҳам шундай бўлган. Бирорта аскарга таътил берилса, қайтганидан кейин ҳаммамиз уни қўрғалаб олардик. Мен ҳам унинг таассуротларини жон қулоғим билан эшитар, гўё ўзим қишлоғимизга бориб келгандек бўлардим.

Анча гап-сўзлардан кейин бу икки аскар нима учун Ойдинга келганимни сўраб қолишди. “Сизларни соғиндим, кўриб кетай деб келдим”, деб қутулдим. Қисм навбатчисига кўнғироқ қилиб, ичкарига киритишди. Қадрдон йўлкадан тез-тез юриб кетдим. Учраган жўраларим билан қучоқлашиб кўришдик. Улар мени аскарлар ётоғига кузатиб боришди. Ичкарига кирганимда навбатчи офицер командир сўраётганини айтди. Холбек Сафарбековнинг менга муносабати хизматимнинг охири кунларига яхши бўлиб қолганди. Ҳатто қисқа муддатли таътил ҳам берган. Ўзим воз кечганман. Шундоқ ҳам икки марта уйдагилар келиб кетишган эди. Командир қучоқ очиб кўришди. Унга келишимнинг сабабини очиқ айтдим.

– Бобоев, девор ураётганинда қишлоғимиз қизини ҳам юрагидан урган экансан-да, – деб кулди.

Шу куни ҳарбий қисмимиз ошхонасида меҳмон қилишди. Тушдан кейин назорат пунктига чақиртиришди. Чиққанимда Зафар поччам кулиб қарши олди. Нима гаплигини билолмай ҳаяжонланар эдим. Юрагим безовта қушдек бежо ура бошлади. Ўзимни бироз босиб, олдига бордим.

– Қайним, келинди отасини кўндириш анча-а мушкул кечди, – деди поччам салмоқлаб. – Аммо-лекин сени яхши билишаркан. “Девор урган аскар бола” деганимизда дарров эслашди. Пирмат акага яхшилаб эрийдиган бўлдинг. “Мени шогирдим”, деб тоза-а мақтовингди келтирди. Энди тўйга тайёрлик кўраве-рамиз.

Биз Ойдин қишлоғидан яхши хабар билан қайтдик. Шу кундан уйимизда тўй маслаҳати бошланди. Зафар поччам билан Дурдона опам кунда, кунора келиб туришди. Тўйнинг олди-бердиларини келишиш ҳам поччамга юкланди. Чамаси уч-тўрт бор Ойдинга бориб келдилар. Икки ой ичида Санамой билан тўйимиз бўлди. Мен бахтли эдим. Хурсандлигим оламга сиғмасди. Севган қизимга етишдим. Қурилишдаям ишим чакки эмас. Бир йигитга яна нима керак.

Бироқ шаршарадек қуйилиб келган қувончли кунларим бир умрлик эмас экан. Орадан ярим йил ўтиб бахтимга кўз тегди. Файрат еган ошимга захар солди. У ҳарбийдан қайтганимиздан кейин қурилишга бормаганди. Туман марказидаги суғурта ташкилотига ишга кириб олди.

Қиш ойлари эди. Биз синфдош йигитлар билан ҳафтасига бир кун гаштак қилар эдик. Галдаги ўтириш Шодмонқул деган жўрамизнинг туғилган кунига тўғри келди. Зиёфат қуюқ бўлди. Мен ароқ ичмас эдим. Шу куни жўраларга қизиқиб яхшигина “олиб” қўйибман. Тунда Файрат билан уйга қайтаётганимизда нимадан-дир гап таллашиб қолдик.

– Сен ҳам тезроқ уйланиб олсанг, босилиб қоласан, – дейишимни биламан, Файрат бирдан тутақиб кетди. Йўлнинг ўртасида кетаётган эдик. Олдимни тўсиб, важоҳат билан туриб олди. Совуқ қиш тунининг қорли кечасида иккимиз ёлғиз эдик. У менга ғазаб билан тикилди. Кўзларидан учкун сачрагандек бўлди.

– Бир уйланган сенми! – деди ёнбошига “чирт” этказиб туғлаб.

Мени ажаблантиргани Файратнинг овозида беадоғ бир нафрат бор эди. Дафъатан гапининг мазмунини тушунолмадим.

– Нима демоқчисан?! – этим жимирашиб кетди.

– Хотинингди қорнидаги бола сендан эмас! – илондек вишиллади у. – Сендан эмас, лўх! Эркаклар билан очилиб гаплашиб юришидан билмадингми?!

Файратнинг, яқин жўрамнинг томдан тараша тушгандек бундай дейиши бомба портлашидек таъсир қилди. Қулоғим шанғиллаб, вужудим музга айланди. Осмондаги юлдузлар баданимга санчилиб, бутун танамни тилка-пора қилаётгандек туюлди. Бўйнимга арқон солингандек, дорга тортилган одамдек бўғила бошладим. Қўлларим ўз-ўзидан мушт бўлиб тугилди. Бор кучимни тўглаб юзига туширдим. Нима деганим, қандай сўзларни айтиб сўкинганимни эслолмайман. Файрат ҳам қараб турмади. Жон-жаҳди билан юз-кўзим аралаш муштлай кетди. Биз ёқалашиб қорда думалашар, бир-биримизни аямасдан урардик. Файрат мендан анча бақувват, кучли эди. Унинг кетма-кет берган зарбалариданми, аламданми, карахт бўлиб қорда ётиб қолибман.

Бир пайт ўзимга келганимда Файрат йўқ эди. Совуқ қиш кечасида, қор босган йўлда ҳуш-беҳуш бўлиб чўзилиб ётибман. Итларнинг акиллашидан бошқа овоз эшитилмайди. Совуқдан этим жунжиқди. Ярим тунда қишлоқ чеккасидаги йўлдан ким ҳам ўтарди. Ўрнимдан қўзғамоқчи бўлиб талпиндим. Юзимда, биқинимда санчиқ турди. Аммо юрагимдаги тошдек оғир дард олдида бу оғриқ ҳеч гап эмас эди. Қорда ўтириб олдим. Ўрнимдан туришга мажолим йўқ. Файратнинг гапларини эслаб ўкириб йиғлаб юбордим. Қулоғим остида “Хотинингди қорнидаги бола сендан эмас”, деган даҳшатли ҳақорат қайта-қайта жаранглайверди. Қулоқларимни беркитиб олдим. Ўша товуш миямни кемира бошлади...

Шу аҳволда қанча ўтирганимни билмайман. Ўзимга келиб, ўрнимдан турдим. Бошимни эгиб уйимиз томонга гандираклаб юриб кетдим. Мастлигим аллақачон тарқанди. Аламдан, изтиробдан юрган йўлимда дарёдаги қайиқдек чайқаламан. Санамойнинг қилиқлари, эркаланишлари сел бошланиши олдидаги чақмоқдек лип-лип этиб хаёлимдан ўта бошлади. Бу ўйлар мени янаям кучлироқ ғазаблантирди.

Тоғли қишлоқнинг эркагу аёли очикқў-
нгил, жайдари. Санамой ҳеч кимдан ўзини
олиб қочмасди. Ҳамма билан ака-укаларидек
сўрашиб-саломлашиб кетаверарди. Шу одати
қишлоғимизга келин бўлиб келганида ҳам
қолмади. Бировни ака, бошқасини ука деб
юраверди. Ғайратнинг гапидан кейин булар ўша
иддаонинг исботидек туюла бошлади. Юра-
гимга ханжар санчилганди! Бу тиг шу пайтда
юрагимнигина эмас, онгимни ҳам жароҳатлади.
Санамой ҳақида ўйлаганим сари Ғайратнинг
гапида жон бордек туюлаверди, унинг покли-
гига шубҳам ортди.

Уйга етиб келганимда ғазаб отига минган-
дим. Хотиним кўзимга бузук аёл бўлиб кўринди.

Қишлоғимизда уйлар четан девор билан
ўралган. Дарвоза ўрнидаги тўсиқни суриб
очдим. Узун йўлакдан олдинга томон юрдим.
Санамой билан яшаётган алоҳида уйимизнинг
чироғи ёниқ эди. Биламан, кеч қолсам ухла-
масдан кутади. Кўнглим алағда бўлди. Ғай-
ратнинг гапига ишонмаслигим керак, деб ҳам
ўйладим. Лекин бу осон эмасди. Бунга кучим
етмади! Қўлларим яна ўз-ўзидан мушт бўлиб
тугилди. Уйга шиддат билан отилиб кирдим.
Эшик тарақлаб очилганда Санамой даҳлизга
чиқди. Кўзимнинг атрофи кўкарган, бурним
қонаган аҳволда эканман. Мени кўриб ран-
ги-қути ўчиб туриб қолди. Уни оғиз очишга
қўймадим. Аламимни тўкиб олмасам ёрилиб
кетай деяётгандим.

– Қорнингдаги бола кимдан, қанжиқ?! – деб
қутурган буқадек бўжирдим.

Санамойнинг кўзлари пирпиради-ю, гапирол-
май қолди. Ўша пайтда буни айбига иқрорлик деб
ўйлабман. Ўзимни тутолмасдан юзига бор кучим
билан тарсаки туширдим. У чинқириб юборди-да,
юзини қўллари билан тўсиб олди. Бутун вужуди
кеч куз бўронида қолган баргдек қалтирарди.
Яна хезланиб турганимда мадордан кетиб ерга
йиқилди. Мен тепасида туриб олиб, оғзимга
келган гаплар билан уни сўкар, бузукдан олиб,
бузукқа солар эдим. Санамой инграр, йиғлар,
“йўқ, йўқ” дейишдан нарига ўтолмасди. Мен ит
бўлиб кетгандим. Хотинимнинг ҳар битта хара-
кати, ўзини оқлайдиган бирор сўз ҳам айтмаёт-
гани Ғайратнинг гапи ростлигига ишончимни
янаям орттирди. Одам ғазаб отига минганида
ақл кетади, деганлари шу экан-да. Энгашиб яна
мушт ўқталаётганимда онам кириб қолди.

– Нима бўлди, нима гап?! – титраб-қақшаб
бақирди менга. – Нега урасан келинди, нодон

бола, оғир оёқ-ку, ахир! – дея ерда ғужанак
бўлиб ётган Санамойга ёпишди.

Онамни қишлоқда “Норгул момо” деб ҳамма
хурмат қилади. Ақлли, зукко аёл. Санамойнинг
туришига ёрдамлашаётиб қўли билан ишора
қилди:

– Сен чиқ бу ердан! Мени уйимга кириб ўтир.
Ичиб келибсан-да!

Мен турган жойимдан қимирлай олмас-
дим. Шу пайт йиғлаётган Санамой тилга кириб
қолди:

– Эна, энажон! Ўғлингиз бола... бола кимдан,
деяпти! – у аламдан додлаб юборди. – Мен бу
гапни кўтаролмайман-ан!

– Уни жўралари ичирган, сира ичмас эди
менинг болам! Сен гапига эътибор қилма, келин,
– онам овута бошлади.

Бироқ шу тобда бунинг иложи йўқ эди.
Зилзила содир бўлган эди. Ҳаммаёқни вай-
рон қилиб бўлганди бу зилзила. Айтилган сўз
– отилган ўқ. Мен номард Ғайратнинг гапи
билан покиза уйимга олиб келган даъво дунёни
остин-устун қилиб юборди, Санамойнинг юра-
гини овчининг ўқиға учган охудек яралади.
Ўшанда бу жароҳат ҳеч қачон битмаслигини,
менинг ҳам юрагимни бир умрга қон қилиб
қўйишини билмас эдим.

Ҳақиқат шу куннинг эртасига аён бўлди...

...Ўша тунда онамнинг уйига чиқиб кетдим.
Отамдан бир шапалоқ едим, сўкиш эшитдим.
Шундан кейин иссиқ элтиб, ухлаб қолибман.

Кун ёришганда онам уйғотди. Юрагим сиқи-
либ ўрнимдан турдим. Кечаги ичкиликнинг таъ-
сирида бошим гаранг эди. Тундаги воқеаларни
эслаб кўнглим ғашланди. Тунд башарам онамга
ёқмади:

– Ўрнингдан туриб ювиниб кел, – деди бош
чайқаб.

Бу тонг уйимизда ҳамманинг кайфияти
расво эди. Алоҳида хўжалик бўлган акам билан
янгам келишди. Уларни онам чақиртирибди.
Бесарлигимизнинг сабабини мени олдиларига
чақиринганда билдим.

– Келин кетиб қолди, – деди онам алам билан.
– Энди нима қиламиз? Шарманда бўлдик!.. Қол
деб Худонинг зорини қилдим, бўлмади. “Энажон,
мендан рози бўлинг”, деб йиғлаб-йиғлаб кетди.
Қишлоқда Норгул момонинг бўйни букилмаган
эди. Энди мана бундай аҳвол... Бердиёр болам,
сен ақлли йигит эдинг-ку, нима бўлди? Айт, сени
ким йўлдан урди? Бу тухмат гапларни қай гўр-
дан кавлаб олдинг?!

Мен шундоқ ҳам адои тамом бўлгандим. Файратнинг “Бола сендан эмас” деган гапни эслаб ич-этимни кемираман. Бир сўроқ қийнайди: агар бу гап ёлгон бўлса, Файрат нега бундай деди?! Мақсади нима?! Қаердан олди бу бомбадек портлаган, бир лаҳзада ҳаётимни дўзахга айлантирган, бахтли кунларимга илоннинг заҳарини солган гапни?!

Йиғилганлар мендан жавоб кутишарди. Уятдан, аламдан ҳеч нарса дея олмадим. Онаминг, жигарларимнинг кўзларига қаролмадим. Тилим танглаймга ёпишиб қолди. Ўрнимдан туриб, ўқдек отилиб уйдан чиқиб кетдим.

Файратнинг олдига боришим, ёқасидан олиб, ўша мағзавадек ифлос гапига жавоб беришини талаб қилишим керак эди. Қўлларим яна мушт бўлиб тугилди. Яна кечагидек вужудим ёниб, ботиним ғазаб-нафратга тўлди!

* * *

Бизнинг ҳовлимиз қишлоғимизни ёқалаб ўтадиган катта йўл бўйида, Файратларники бир кўча нари – ўрталиқда. Тунда ёққан оппоқ, юмшоқ қорни ғарч-ғурч босиб уларнинг уйи томонга юрдим. Қорли ернинг шаффофлик даражасига етган тиниқлигидан кўзларим жимирлашиб кетди. Менинг кўнглим эса бунинг акси эди, бугун уни қадар қоплаб олганди. Бу ғам-ғусса юки юрагимни ғижимлаётганди, мен адо бўлаётгандим. Йўл-йўлакай бозорга отланган бир-икки ҳамқишлоқлар учради. Уларга бошимни қимирлатиб, саломлашгандек ўтиб кетавердим. Ортимдан ажабланиб қараб қолишганини пайқадим. Аммо буни ўйлайдиган аҳволда эмасдим.

Файратнинг ҳовлиси ҳам бизникидек четан девор билан ўралган. Ҳовлига кирганимда Файратнинг онаси Сарви момо кутиб тургандек югургилаб уйдан чиқди.

– Бердиёржон, кел, ўғлим?! – Сарви момонинг овозида ҳадик, кўрқув бор эди.

– Файрат уйдами? – дедим қовоғимни уйганча гўлдираб.

– Файрат жўранг саҳарлаб чиғиб кетган, чиғиб кетган, айна, – Сарви момо нимагадир йиғламсиради. – Узоққа кетдим, деди. Қайгалигини айтмади... Нима бўлди сизларга, гўдакликдан ажралмаган жўра эдинглар-ку...

Сарви момонинг қолган гапларини эшитмадим. У тундаги воқеани билишини тушундим. Файратнинг уйида эмаслигига эса ишонмадим. Уят ва аламдан бир сўз ҳам деёлмай ортимга ўгирил-

дим-да, қалин қорни ғарч-ғурч босиб тез-тез юриб кетдим. Шу топда бўшашган, соддагина Сарви момо ҳам менинг устимдан кулаётганга ўхшарди.

Қишлоқнинг қорли йўлидан тентакдек гандираклаб борардим. Гўё қишлоғимиз бўйлаб Файратнинг “Бола сендан эмас, бола сендан эмас”, деган овози жаранглаб эшитилаётгандек туюлди. Ҳавонинг совуқлигидан эмас, ана шу аламли ўйлардан жунжикиб уйимиз томонга шошилдим. Ётоқхонамизга кириб келганимда ҳам хонада ўша даҳшатли сўзлар жаранглаб эшитила бошлади. Икки қулоғимни беркитиб ўринга ётдим...

Тушлик пайти бўлганда онам уйғотди. Боладек тумтайиб ўтириб олдим. Бир маромда кечаётган тинч, бахтли ҳаётим тугаганди. Нафақат менинг, уйимиздагиларнинг ҳам тинчи бузилган, ҳамманинг кўнгли хуфтон эди.

Онам рўттарамга ўтириб, секин гап бошлади:

– Сарви момонг келди... – онам бироз жимиб қолди. – Туни билан улар ҳам ухлашмабди. Ўғли мастликда бор гапни айтиб берибди... У ҳам Санамойни яхши кўрган эмиш. Сенга айтган гапи ёлгон экан. Ўч оламан деб шундай қилибди. Сен аҳмоқ бола...

Онам ўкириб йиғлаб юборди. Мен сакраб ўрнимдан туриб кетдим. Бу ҳақиқат бошимга гурзи бўлиб тушди. Пешонамни деворга ургим, додлагим, ўзимни муштлаб ташлагим келди. Аммо кўнглимда ҳеч нарса ўзгармади. Ичим бўм-бўш. На суюндим, на таскин топдим. Бада-нимда титроқ турди. Файратга бўлган нафратим, ғазабим ўн, юз чандон ортди. Титраб, тиришиб қолган эдим. Онам билагимдан тортди:

– Ўтир! Ҳамма гапларни эсингдан чиқар! Сендан кўрқиб Файратни қочириб юборишган. Энди уни кўрмайсан. Келинди қайтариш керак. Акангди Зафар поччангга юбордим, Санамойни олиб келасизлар!

– У келмайди, – дедим секин.

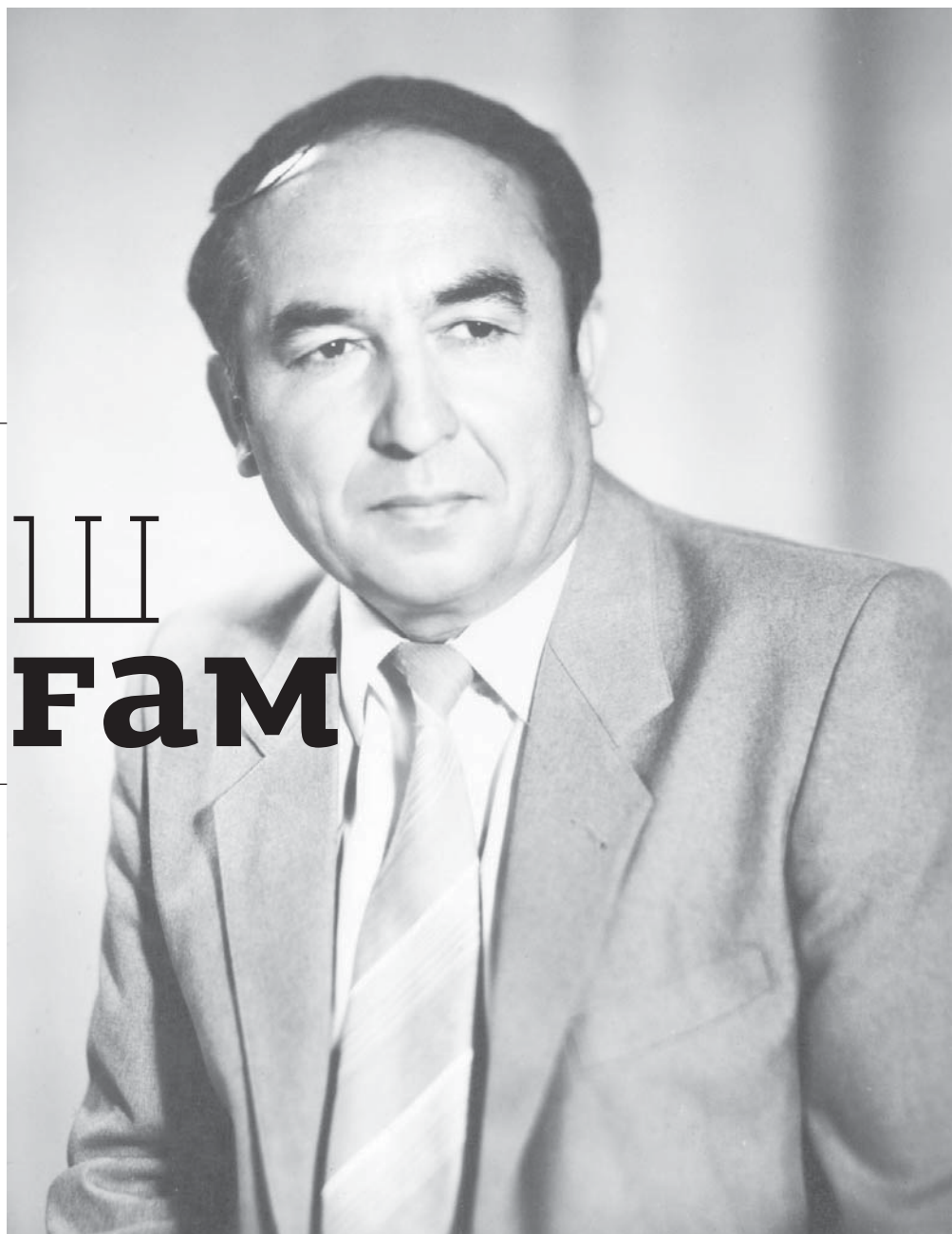
– Келади! Болангди етим қилиб қўймоқчимсан?!

Онаминг бу гаплари юрагимга отилган тошдек қаттиқ ботди. Мен Санамойнинг қайтишини истамаётгандим. Кўнглим синган чиннидек парчаларга бўлиниб кетган, Файратнинг бир оғиз гапи вужудимни совуқ тошга айлантириб қўйган...

Шу якшанбада Дурдона опам билан Зафар поччам бизникида ётиб қолишди. Дурдона опам гўдаклигимда кўтариб катта қилгани учун менга жуда меҳрибон эди. Кўнглимни кўтаришга уриниб анча гапларни гапирди.

Давоми 40–50-бетларда.

ОТДОШ ОҒАМ

Эркин АЪЗАМ,
Ўзбекистон халқ ёзувчиси

Оти бир хил отдошлар ўртасида қандайдир руҳий уйғунликми, кадрдонликми бўладиганга ўхшайди, назаримда. Аслида ундай эмасдир-у, кимсан Эркин Воҳидовга ўзимни яқин тутганим учун менга – яна бир Эркинга шундай туюлар. Бу яқинлик, бу илиқлик мактабдан, илк бор дарсликда Эркин Воҳид (айнан шундай!) деган имзони учратганимда бошлангандир; қарангки, мен – Эркин, укамнинг исми эса Воҳид эди.

Ваҳоланки, исмлар уйқашлиги анчайин бир сиртқи аломат, кишининг тақдиру ҳаётида ҳеч нимани англамас – отдошлик деганлари омад отига ўтқазиб қўймайди-ку сизни. Лекин улуғ бир инсонга лоақал ана шундай яқинлик ҳам яхши-да, тўғрими? Дейлик, менга ўхшаб, “Энг яхши Эркинга – энг ёмон Эркиндан” дея китобингизга эркалик билан дастхат ёзиб берсангиз ҳам бўлаверади.

Агар ўзаро ботиний бир ришта бўлмаса, Эркин Воҳидовдек доврўқли инсон менга шунча яхшилик, адабий тақдиримга шунча ғамхўрлик қиларми эди денг! У кишининг таклифи, у кишининг шарофати ила бир эмас, икки жойда талай йил бирга ишламоқ насиб этибди: “Ёшлик” журнали ҳамда Гафур Гулом номидаги нашриётда.

Қизиғи шундаки, ҳар иккала ҳолда ҳам мен ишдан бўшаб, бекор юрган эдим. Ёш ижодкорларнинг йигирма-ўттиз йиллик орзуси рўёбга чиқиб, “Ёшлик” журнали таъсис бўлди. Бу ёшлар учунгина эмас, бутун адабий Ўзбекистон миқёсида катта воқеа эди. Бугун энди уч-тўрт шоввоз гапни бир жойга қўйиб, бемалол журнал ёки газета очиши мумкин, нашриёт ташкил қилиши мумкин. Кейин, йил ўтиб-ўтмай уларнинг фаолияти тақа-тақ тўхташи ҳам ҳеч гап эмас. Бу каби янгиликларни биров билиб, биров билмай қолади. Бироқ у кезларда қирқ-эллик йиллик газета-журнал таҳририятларига ниҳоятти бир кичик адабий ходим ўрни зарур бўлганда ҳам аizza-баizza Масковнинг рухсати даркор эди.

“Ёшлик” журналининг дунёга келиши нақадар шов-шув қўзғабганини шундан ҳам билса бўлар. Арзанда бу нашрга барча бирдай кутган одам, севимли шоиримиз Эркин Воҳидов бош муҳаррир этиб тайинлангани эса ёшларни шоён руҳлантириб юборди. Бизга ўхшаб “ижодий таътил”да юрганларнинг кўнглида орзу ғимирлаб қолди денг: “Мен ҳам шу журналда ишласам! Кимсан, Эркин Воҳидовга шогирд тушсам!” Бу каби ўй-хаёллар каминанинг ҳам кўнглидан ўтгани табиий. Лекин, бугунги таъбирни қўлласак, “кастинг” катта эди, “сен телбага сон қайда!” Шунданмикан, келиб Эркин Воҳидовга учрашаркансиз, деб телефон қилганларида ишониб-ишонмай уйдан чиққанман. Ўша вақтда иккитагина тўгламим нашр этилган, биров таниб, биров танимас эди. Эркин ака ҳам ғира-шира билардилар, чоғи; отдошлигимиз туфайли ёдларида қолган бўлсам керак. (Кейин эшитишимча, ишга таклиф этилганимга қадар унча-мунча маълумотномаю тавсияномалар олинган экан.)

Янги журнал Ёзувчилар уюшмасининг Пушкин кўчаси муюлишидаги биносида иш бошлаган эди. Эркин ака санжоброқ мажлисхонанинг тўридаги омонат столда қоғоз кўриб ўтирган эканлар. Барчага маълум хушсуханлик, ўзидан кичикка ҳам иззат-эътибор... Бош муҳаррир журналининг бўлажак ижодий қиёфаси, бу борадаги режа-мўлжаллардан сўзлади, наср бўлимига қўйилажак

талабларни айтди. “Мудир ким бўлади, бўлим мудури?” деб сўрадим ишга жойлашганимга ишонч ҳосил қилгач. “Сиз-да, сиз”, дедилар Эркин ака худди тушимга киргандек.

Иш юзасидан гоҳо ёшликка хос тезоблик, маҳмаданагарчиликлар қилиб бош муҳаррир-римизнинг ғашига текканим бор гап. Эсласам, ҳали-ҳамон юзларим ловуллаб, хижолатдан терга тушаман. Ўшандай пайтларда у киши балки бошдаги қарорларидан пушаймон ҳам бўлгандирлар, аммо қарийб беш йиллик ҳамкорлик мобайнида буни бирор марта сездирганлари йўқ.

Давлат бошига Черненко дегани келиб, даққи мафкурачилардан эмасми, компартиянинг навбатдаги пленумида адабиёт жабҳасидаги оғишлар, жумладан, ҳаётнинг чигал томонларини акс эттиришга ружу қўйилаётгани қаттиқ танқид қилинди. Бу гаплар Масков нашрларига тегишли эди, албатта. Лекин, қоидага кўра, иттифоқчи республикалар ҳам унга лаббай деб жавоб бериши керак. Бизнинг одатдаги қолигларга мойилроқ адабиётимизда эса бунга мисол йўқ ҳисоби, аммо топиш шарт! Журналимизнинг галдаги сони режалари муҳокамасида асосий эътибор шунда бўлди. Аксига олгандек, ўжарроқ бир муаллифнинг режага кирган қўш ҳикоясидан бири “Алам”, иккинчиси “Ўлим” деб аталар экан, ўқиб ўтирилмай иккиси-да қурбон бўлди. Биз, сезгир муҳаррирларнинг таклифига кўнмагани учун жазо! Қарангки, каминанинг “Жавоб” деган нарсаси ҳам шу сонга мўлжалланган эди. “Ўзингизники нима ҳақда, Эркинжон?” деб сўради бош муҳарриримиз. “Ўзимники ҳам шундай...” дедим нафасим ичимга тушиб.

Алам қилди, албатта. Неча кунлар қўл ишга бормай юрди. Араз.

Орадан икки ойми-уч ой ўтиб, навбатдаги сонга йирикроқ наrsa топилмай, “Бир ўқийлик-чи”, деб раҳбаримиз масъул котиб орқали ўша қиссани сўратдилар. Ишончсизлик билан элтиб бердим. Эртасигаёқ чақириб, қўлёмани қўлимга тутқаздилар. Бундай қарасам, қалам урилмаган. Демак, ё қайта ишлаш керак, ё бутунлай маъқул бўлмаган! “Нима қилай бунини?” дебман беихтиёр. “Нима қилардингиз – босмага, наборга!” дедилар кишини ҳайратга солиб. “Ҳаётнинг чигал томонлари-чи?..” Эркин ака худди ўзларига ўзлари гапиргандек дедилар: “Чигаллик бўлмаса, дард бўлмаса, ундай асар кимга керак?!”

Қиссани мошинкада ўзим кўчирган эдим. Қайсидир саҳифасининг охиридаги абзацга кўндаланг чизиқ тортиб қўйилибди – ўчирилган. Кейинги саҳифа ҳам айнан шу абзац билан бошланарди. Такроран терилган экан-да. Бошқа бирорта эътироз йўқ...

Ўша кезларга оид тагин бир ҳангома ҳеч эсдан чиқмайди. Буниси энди ўзимизнинг марказқўм “маҳсулот”и. Туриб-туриб танқид ва ўз-ўзини танқидни янада кучайтиришга қарор қилинди. Катта-кичик ташкилоту корхоналарда ярим ҳазил, ярим чин “ур-йиқит” бошланиб кетган.

Тахририятимизда ўтган ана шундай танқид мажлисига марказқўмдаги мафкурачи опахонлардан бири назоратчи вакил бўлиб келди. У киши ҳали бу жабҳада хийла ҳаваскор, айрим сафдошлари сингари эркакчасига қўл силкий-силкий гапни кесиб гапиролмас, айниқса, Эркин аканинг салобати босибми, кеча тушган келинчак мисол ийманиброқ ўтирар эди. Аммо барибир “юқорининг одами”! Ўйин қоидасини бузмай, ҳамма бир-бирини енгилгина чилпиб ўтган бўлди: келган одам бирпасдан кейин кетади, қолиб бирга ишлайдиган ўзимиз-да.

Сўз навбати менга етди, келиб-келиб чекимга раҳбаримизни – Эркин акани танқид қилиш мушкулоти тушган. Нима дейин, у кишидан бирор-бир ёмонлик кўрганим йўқ, неки бўлса иш юзасидан бўлган, ўзларига эса ҳурмат-эътиқодим баланд. Гапни айлантира бошлаганимни сезиб, ийманчоқ опадан принциптиал садо чиқди: “Сиз кўрқманг, ука, Эркин Воҳидович акамиз танқидни тўғри тушунадилар”. Бу далдаси ҳам самара бермагач, у ўзига керакли жавобни энди суғуриб олмоққа ўтди: ишга кеч қолганингизда уришадиларми, ҳуда-бехуда койийдиларми, баъзан кўполлик қилиб турадиларми?... Йўқ, йўқ,

йўқ. Вакил қаламини тишлаб ўйга толди: нима десак экан-а унда? Ниҳоят, зарур ифода топилиб, блокнотга бундай тушди: “Журнал жамоасига муносабатда ўта бағрикенг, ишга талабчанлик ўрнига гоҳо кўнгилчанликка боради...”

Мажлис якунидаги яна бир гап ёдда қолган. “Зўр журнал чиқаряпсизлар, Эркин Воҳидович, ўқиб турамыз, раҳмат сизларга! – деди масъул ходим танқид руҳини унутиб, хушҳоллик билан. – Лекин биттагина истак бор эди. Мана, дейлик, йигит билан қизни тасвирлаб келасизлар-келасизлар-да, охири ноаниқ бўлиб қолади: улар бирга кетадими, ёки... Бир жумлагина гап қўшиб, шуни аниқроқ ёзса бўлмасмикан-а? Илтмос-да бу”.

Мажлис аҳли “илтимос”дан лол қолган, кулиб юбормаслик учун ҳамма базўр тишини тишига босиб ўтирар эди. Эркин акага қарадим, у киши асло сир бой бермай, одатдагича жилмайиб турардилар. “Жуда яхши, – дедилар кейин мулойимлик билан, – жуда яхши. Биз буни албатта ҳисобга оламыз. А, йигитлар? Очерк-почерк ёзганда-да...”

Энди ўйласам, ўша давр ўйинларининг бегуноҳ бир ўлжаси, аслида соддагина, кўнгилчан аёл экан у...

Мурод Муҳаммад Дўст “Галатепага қайтиш”ини ёзган, лекин қайси журналда бостиришни билмай боши қотиб юрган эди. Ўқиган одам дафъатан нима демоққа ҳайрон – одатий асарлардан эмас эди. Ўйлай-ўйлай бош муҳарриримизга кўрсатадиган бўлдик. “Дўстингизнинг яхши қалами бор экан, шунинг хурмати чиқарайлик. Лекин озроқ иши бор”, дедилар Эркин ака ва асарни яхлитлаштиришга доир таклиф-мулоҳазаларини айтдилар. Суюнчи олиб муаллифга етказдик.

Аммо у кезлар журнал ёки нашриётда чоп этиладиган йирикроқ асар жамоат муҳокамасидан ўтмоғи шарт эди. Адабиётимизнинг ўша даврдаги айрим “қозикалон”лари асарга бутунлай қарши, ундан ғуррадек бўртиб турадиган бирор коммунистик ғоя қидиришар, муаллифнинг янгича услуби ҳам уларнинг ғашини кўзгамоқда эди.

Наср кенгаши аъзолари атай хуфяроқ йўсинда Ёзувчилар уюшмасининг номдор бир котиби хонасига тўпланди. Энг катта насрчи адибимиз ҳам, Фафур Гулом нашриётини ўтқазиб-турғизадиган опахону акахонлар ҳам шу ерда. Улар насрчилар йиғинида Эркин акани кўриб андак таажжубланганлари, айна чоқда алланечук сипо тортганлари кечагидек эсимда. Лекин барибир кўлёмани аяб ўтиришмади, яроқсизга чиқа-

Эркин Воҳидов асарнинг маъно-мазмунини билан бирга бадиий гўзаллиги, алоҳида тил хусусиятини беришга интилар экан, ундаги ҳар бир саҳна, кўринишлар тасвири, шеърининг диалог ва монологлар тузилишига қараб сўз танлайди, жонли лавҳалар, оташин, баъзан эса дарду аламга кўмилган дил изҳорини ёрқин ва таъсирчан сатрларда гавдалантиради.

Нажмиддин КОМИЛОВ,
филология фанлари доктори, профессор.

Эркин Воҳидов раҳбарлигидаги “Ёшлик” журнали жамоаси

ришди-қўйишди. Ҳаммаси ёш муаллифга гўёки ачиниш билан қарайди денг: Масковларда ўқиб келган одам ҳам шунақа нарса ёзадими!..

Муҳокама сўнгида Эркин акамиз сўз олиб, барчани лол қолдирдилар: “Асар бизга маъқул. “Ёшлик” журнали унга харидор. Баъзи мулоҳазаларимиз асосида Муроджон қўлғамани қайта қўриб беришга рози. Асарга устоз Озод Шарифиддинов сўзбоши ёзгптилар!”

Бу қарор-хулосани у киши худди ҳозиргина асар юзасидан билдирилган нордон фикрларни эшитмагандек, ҳеч ким билан мунозарага киришмай, баайни даврани шунчаки бир хабардор қилиб қўяётган каби холис, беозор оҳангда айтдилар. Кенгаш аҳли баттар таажжубда қолиб, негадир бирор эътироз қилолмай, елка қиса-қиса тарқалди.

Бош муҳарриримизни ёлғончига чиқариб қўймаслик учун шу заҳоти қўлғамани кўтариб Озод аканикига чопдик. Асар домлага маъқул бўлиб, сўзбоши ёзиб бердилар. Энди ўша ваҳимали муҳокамалар замони ҳам, бошқаси ҳам ўтди, “Галатепага қайтиш” “Ёшлик” журналида эълон қилиниб, адабиётимиз ўзига хос бир асар билан бойигани қолди.

Хуллас, ниятимиз йўлдош бўлиб, шу тариқа журнал тилга тушди, ўша йиллардаги нашрлар орасида байроқдорлик қила бошлади. Бугун энди сабабу сирини сўраганларга Эркин ака машҳур “Юность” журналига раҳбарлик қилган Валентин Катаев тажрибасини мисол келтириб, “Муҳими – ходимларга халақит бермаслик, яъни ҳадеб уларнинг ишига аралашвермаслик”, дейдилар.

Журнал аҳли ҳам шу ишончининг қадрига етарди, бош муҳаррир номига гард юқтирмасликка тиришиб ишларди.

Биласизки, бундай ҳолат одатда узоқ давом этмайди, албатта нимадир бўлади. Бўлди. Эркин акамиз кўтарилиб кетдилар – Гафур Ғулом номидаги каттакон нашриётга бош бўлдилар. Биз ғўралар эса ўзимизча буни тушунолмай хуноб: “Ёшлик” зўр эди-ку, обрўли эди-ку, у серғалва жойда нима бор?!

Биров бир нима дегани йўқ, Эркин акага ўрганиб қолган эканмизми, қўл совиб, ишни йиғиштирдик. Бекор ўтирган кунларимизнинг бирида чошгоҳ маҳали уйга Хайриддин Султонов кириб келди. У ўша кезлари Гафур Ғулом нашриётида бош муҳаррир ўринбосари эди. Бафуржа гуруннга чоғланаётганимни кўриб, “Бўлинг, сизни опкетгани келдим. Устоз сўра-яптилар”, деди.

Нашриётга етиб борганимизда тушлик пайти бўлиб қолган, директор бошлиқ тўрт-беш киши – муовинлару таҳририят мудирлари икки-уч мошина бўлиб аллақайга лағмонхўрликка отланиб туришган экан. Биз ҳам қўшилдик. Ич қизийди денг: нега чақирибдилар-а? Аммо на йўлда, на овқат маҳали бу ҳақда сўз очилди. Тушликдан қайтгач, кабинетларида икков қолганимиздагина қарорлари маълум бўлди: “Ишга келасиз!” Важ-корсонларимни қалаштира бошлаган эдим, илгаригига ўхшамаган бир жиддияту қатъийлик билан такрорладилар: “Келасиз, тамом! Ҳаммаси яхши бўлади”.

Ўша куниеқ буйруқ чиқди: кўптомлик нашрлар таҳририятининг мудирлари этиб тайинландим. Кейин билсам, нашриётнинг ўзида ҳам, ташқарида ҳам бу лавозимни кўзлаб юрганлар кам эмас экан.

Устозимизнинг ишончини оқладикми-йўқми, ҳарқалай, у киши бошқа ишга ўтиб кетганларидан сўнгра ҳам яна уч-тўрт йил қолиб ноширлик қилдик.

Эркин ака бир куни қўнғироқ қилиб қолдилар: “Фарғонани бир айлантириб келсам нима дейсиз? Дўстларингиз ҳам боришади – Хуршиддонлар”.

Бу дунёнинг асти тугамайдиган ташвишлари, айниқса, ўша вақтдаги жамоат ишлари, бир ёқда журналга тегишли юмушлар, хуллас, одатдаги танглик-тиғизлик – бир ёқларга бориб ўйнаб келгани вақт қайда дейсиз! Лекин Эркин акага йўқ деб бўлармиди! Шундай

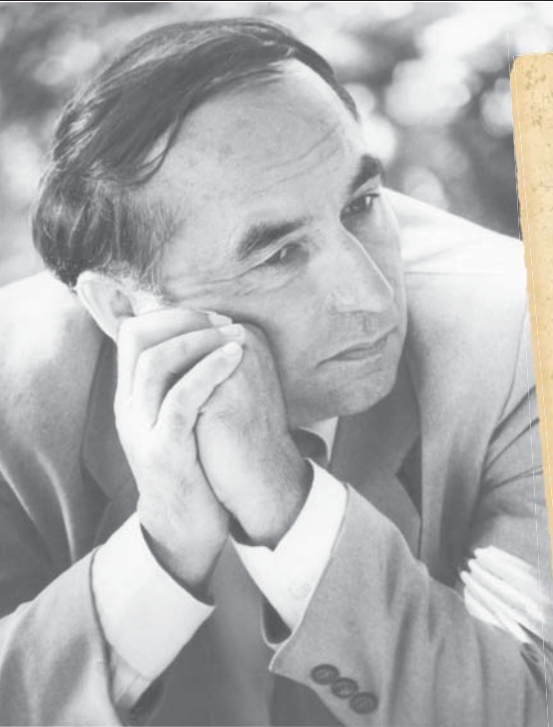
таклифни рад этиб, кейин пушаймон қилмай-сизми?

Алқисса, икки Хуршиду (Дўст ва Даврон) икки Эркин – тўртовлон “Қайдасан, гўзал Фарғонам” дея йўлга тушдик. Сафаримизга расмийроқ тус бермаса бўлмасди, Эркин Воҳидов катта одам, қолганлар ҳам чакана эмас, кимсан – депутат! Олий ўқув даргоҳларида, ишлаб чиқариш корхоналарида бўлган қизғиндан-қизғин учрашувлар. Айниқса, Марғилондаги дилкаш кунлар! Қариндошларининг тўйи устига бориб қолган эканмиз, ул ажиб издиҳом, ул иззат-икрому файзиёб машваратларни айтинг. Эркин акамизни Фарғона аҳли даврасида кўрмоқ бир бўлакча эди.

Бугун ўйлаб қарасангиз, устозимиз бизни Фарғона зиёратига бекор таклиф қилмаган экан. Дунё ташвишлари ҳамон битгани йўқ, битмаслиги ҳам маълум, ўшандаги Фарғона сафари эса бир умр ёддан чиқмас хотира бўлиб қолди.

Кейинчалик Эркин ака билан олий маҳкамаларда бирга ўтириш ҳам насиб этди. У кишининг ўзини тутиши, минбарга чиққанда лўнда-лўнда, барчанинг кўнглидагини кутилмаган бир йўсин, бир нозиклик билан ифода этиб беришлари бизга мактаб, бизга андоза эди. Яшириб нима қилдик, каттароқ амалдорни кўрганда унча-мунчамиз бирдан кичрайиб, овозимиз ингичкалашиб, икки букилай деб қоламиз, шундай эмасми? Энг олий мансабдорлар билан рўбарў келганда ҳам Эркин акамизнинг асло саросимага тушмай, теппа-тенг муомалада бўлганларига кўп бора гувоҳман. Ўша камтаринлик, ўша самимияту ўша хушсуханлик – заррача ортиқ эмас. Инсоний қадрини, шоирлик шаънини юксак тутган одамнинггина қўлидан келади бу иш!

Ҳали-ҳануз баъзи бир вазиятларга дуч келинганда, Эркин ака мана шунда нима деган бўлардилар, нима қилган бўлардилар, дегандек ўй-андишалар ўтади кўнгилдан. Йўқ, беҳуда, беҳуда. Ҳарчанд отдош бўлмайлик, ҳарчанд у кишига ҳавас қилиб, ўзимизни маслақдош санамайлик, барибир бошқа-бошқа одамлигимиз аён бўлиб қолади. Беихтиёр кўнгилни бир тасалли ва фахр туйғуси қамрайди: майли, Эркин акадек бўлолмасак-да, у кишига интилиб, у кишига ҳавас қилиб яшаш ҳам ғанимат-ку! Эркин ака мисоли одамлар билан замондошлик ҳам бир мартаба эмасми бизга? Шундай. Худди шундай!

Эркин Воҳидов 1936 йилнинг 28 декабрида Фарғона вилоятининг Олтиариқ туманида туғилган. Тошкент давлат университети (ҳозирги ЎЗМУ) филология факультетини тамомлаган (1960). Илк шеърый тўғлами – “Тонг нафаси” (1961). “Қўшиқларим сизга” (1962), “Юрак ва ақл” (1963), “Менинг юлдузим” (1964), “Муҳаббат” (1976), “Тирик сайёралар” (1978), “Руҳлар исёни” (1979), “Шарқий қирғоқ” (1982), “Келажакка мактуб” (1983), “Бедорлик” (1985), икки жилдли сайланма (“Муҳаббатнома” ва “Садоқатнома”, 1986), “Куй авжида узилмасин тор” (1991), “Яхшидир аччиқ ҳақиқат” (1992), уч жилдли “Сайланма” (2000 – 2001), “Ўзбегим” (2006), “Орзули дунё”, “Табассум” (2010), “Сўз латофати” (2014) каби китоблар муаллифи. “Ёшлик девони” да (1968) мумтоз ўзбек адабиётининг анъаналарини давом эттирган. “Олтин девор” (1969), “Истанбул фожиаси” (1985) драмаларини ёзган.

Эркин Воҳидов И.Гётенинг “Фауст” асарини, С. Есениннинг шеърларини ўзбек тилига таржима қилиб, алоҳида китоб ҳолида нашр эттирган. Ф.Шиллер, М.Иқбол, Улфат, Р.Ҳамзатов, Л.Украинка, А.Блок каби шоирлар асарларини ҳам ўзбек тилига ўгирган.

Эркин Воҳидов асарлари чет эл (немис, француз, рус, инглиз, урду, ҳинд, араб...) ҳамда қардош туркий халқлар тилларида нашр этилган.

1997 йили “Буюк хизматлари учун” ордени билан мукофотланган. 1999 йили Эркин Воҳидовга “Ўзбекистон Қаҳрамони” олий унвони топширилган.

Эркин Воҳидов 2016 йилнинг 30 майида Тошкент шаҳрида вафот этди.

Бир қадам

Иккиимизнинг ўртанимизда
 йўл, дилоро, бир қадам,
 Шунгалар мушқулми қўйилар
 Сенга, зебо, бир қадам.

Кўзларимнинг нури бўлди
 йўлда нозидоғ, кел,
 Сен қасам илдиним ё, деб -
 қўйилар асло бир қадам.

Мен сени зўррою бй деб
 иккиимизнинг ва елк
 Сен ийроусан, гаўзи менга
 Ою зўрро бй қадам.

Тяда ирга адробим,
 Емида мим нурига зор,
 Жамнаман, қирғоқдадурман
 Бунда дағе бй қадам.

Не илоҳим, севим расим
 Шунда қант гаўду азал,
 Ҳеч тисанд ~~эримас~~ эримас мавсода,
 Мушқул аило бй қадам.

Иккиимизим дебга қилди,
 Телбалкка йўз илозе,
 Эронидан кетган кимига
 Икки дўст бй қадам

Бас, шикоев қилма, Эркин,
 Эурдаб аглаб йўлга шун,
 Сенга бй адим Самарқанд,
 Сўми Бухоро бир қадам.

Э. Воҳидов

Улузвор бастида уйган бир шукӯҳ

Эркин Воҳидов шеърятини янги давр ўқувчилари учун мумтоз адабиётга кўприк солиб берди. Шонли тарих, ўлмас қадриятлар ва миллий тафаккур тарзига асосланган бу шеърят қалбларга чуқур кириб борди, ҳислар ва фикрларни уйғотди. Шоир шеърларидаги юксак бадиият, раволик, оҳангдорлик, шакл ва мазмун уйғунлиги ўқувчида сўз латофатини ҳис этиш қобилиятини шакллантириши шубҳасиз.

Устоз адибнинг она тилимиз имкониятлари, гўзаллиги ва бетакрорлигини яққол кўрсатиб берган тадқиқотлари эса миллий гуруҳ туйғуси янада мустақамланишига хизмат қилади.

Эркин шеърятда тақлид давридан сакраб ўтиб кетди. Навоийга ҳам, Бобурга ҳам, Машрабга ҳам тақлид қилмади. Уларга асир бўлиб қолмади ҳам. Уша мумтоз шоирларнинг шеър сирларини ўрганди. Ўрганганда ҳам қайта-қайта ўрганди. Ниҳоят ўз йўлини топди. Шеър ҳам куй, ҳам фикр, ҳам суврат, ҳам туйғу. У ишқи, у фарёд, у қувонғ, у нур...

Ғафур ҒУЛОМ

Ўгли Хуршид билан.

Шоира Зулфия билан.

Эркин Воҳидов шеърятининг энг муҳим, энг қимматли томони шундаки, унда замонамиз ҳақидаги, зиддиятларга тўла, серғалба, серташвиш, қубонг ва шодликларга унча мослашмаган XX асрнинг иккинчи ярмидаги инсоннинг машаққатли изланишлариға бёй ҳаётти тўғрисидаги ҳақиқат мунҳассамлашган.

Озод ШАРАФИДДИНОВ

Қадрдоним ва сарғдошим Эркин Воҳидов тинакам олтин истеъдод соҳибидир. Шоиримизнинг овозини бошқа бирор қаламкаш такрорлаши сира мумкин эмас. Амоқ тавло инноқоримиз кўр тўқиб ўтирадиган курсисини ўзи билан бирға яратган. Эркин Воҳидов ўз инноди билан адабиётимиз тарихида собит турган шахедир.

Абдулла ОРИПОВ

Саид Аҳмад билан.

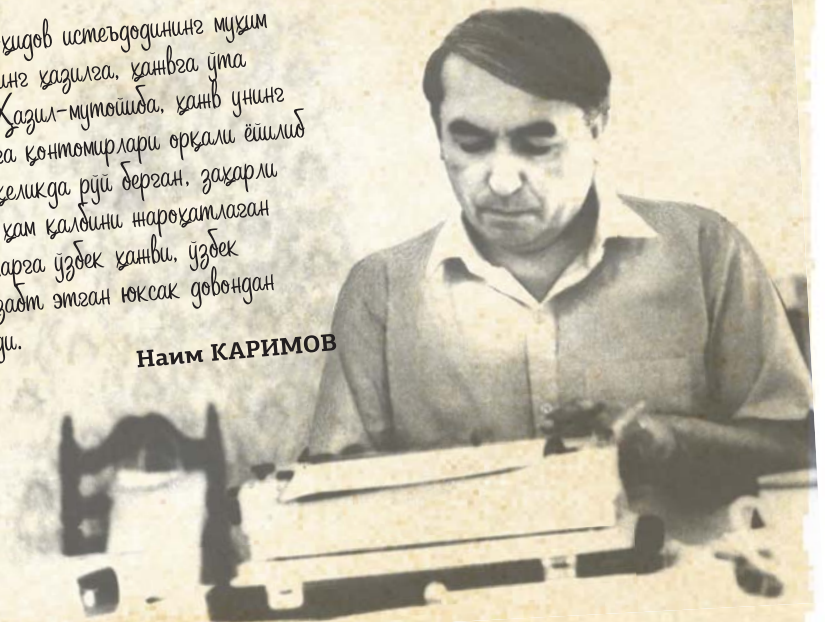
Миртемир, Акмал Пўлат билан. 1975 йил.

Эркин Воҳидов – замон шоири. У ҳар доим давр талаби, ҳаёт истаклари, вақт заруратини сезиб, кўпинча бошқалар кўздан ўзини яшириб турадиган нарсаларни ҳам кўра олади. Шу ниҳатдан ҳам у яратган асарлар, ўзининг илғор фикрлари ва ҳаётшильи билан ўқувчиларда миллий ғояларни ўйғотмиш унун бир мўассир туртки сиратида кизмат қилиб келади.

Абдулҳаким Шаърий ЖУЗЖОНИЙ,
филология фанлари доктори
(Афғонистон)

Эркин Воҳидов истеъдодининг муҳим бир қирраси унинг ҳазилға, ханўға ўта мойшильиғидир. Ҳазил-мўтөшба, ханў унинг дунун борлиғиға қонтомиллари орқали ёйилиб кетган. У воқеликда рўй берган, захарли тили ўзининг ҳам қалбини жароҳатлаган воқеа-ҳодисаларға ўзбек ханўви, ўзбек қизикшильи забт этган юксак довондан туриб қарайди.

Наим КАРИМОВ

Эркин Воҳидов шеърларида ватан мавзусига кенг жой ажратади. Унинг шеърларида Ватан оддий бир тупроқ парчаси эмас. Ҳамма нарсадан олдин Ватан – унинг устида яшавчи халқ, яратган тил, тарих, урф-одат, ахлоқ қондаларидан ташкил топган маданияти билан, яъни руҳи билан Ватандир.

Вели Саваш ЕЛОК,
филология фанлари доктори
(Туркия)

Муҳаммад Али,
Ўткир Ҳошимов,
Сухроб Муҳаммедов
билан.

1950-йиллар адабиётимизда маънавий турғунлик ҳукмрон бўлиб, шеъриятимиз димққан ҳолатда эди. Унга ҳаёо керак эди, янги дор ҳаёо! Унга тавза нарас еттишмасди! Шундай бир пайтда "Тонг нараси" номли мўъжазгина шеърый тўплам босилиб чиқди. Унинг муаллири шеъриятимизга янги нарас олиб кирган ёш шоир Эркин Воҳидов эди.

Муҳаммад АЛИ

Абдулла Орипов билан.

Носир Муҳаммад,
Мирпўлот Мирзо,
Шодмон Отабек,
Ашурали Жураев,
Хуршид Дўстмуҳаммад
билан.

Эркин Воҳидовнинг фарзанди бўлиши биздан нудда катта масъулиятни талаб этади. Дадамлар нудда кўп сарфарда бўларди. Шунга қарамой, бизга ҳамма соҳадан тарбия беришга ҳаракат қилган. Мени ўзлари етаклаб мўсика мактабига олиб борган. Хонада пианино калиб ўтирсам ҳам, инод қилаверар эдилар. Тоҳида: "Она қизим, Чайковскийнинг саккизинчи симфониясини калиб берсин ё Моцарт, Бетховендан бўлса ҳам майли", дед қолардилар. Мен шундай инсоннинг фарзанди бўлганимдан фахрланаман.

Фозила ВОҲИДОВА,
қизи

Қизи Фозила билан

Анвар Обиджон ва Иқбол Мирзо билан. 2013 йил.

Эркин ака билан шуда кўп саррарларда бирга бўлганман, суҳбатларини олганман. Тақдир менга шундай бахтни тушара этгани ушун шукроналар айтаман. У кишининг байту мисралари калк орасида аароризмга, мақлга айланиб кетган. Айтадиган сўзлари ҳам шеърларидай сермаъно, ҳикматга тўла эди. Эркин аканинг панд-насихатлари ҳаёт ишмида илқўрсаткич бўлиб кўп бор асқотган.

Иқбол МИРЗО

Сирожиддин Сайид билан. 2010 йил.

Эркин ака шуда оилаларвар инсон эди. Бундай намунали, ҳар томонлама ўрناق бўладиган оила, рости, кам топилади. Мен бу хонадонга ҳамшиша хавас кўзи билан қараганман. Устоз Тултеҳра опага доим иззат-эҳтиром кўрсатди, ўзи ҳам бундан кам бўлмаган меҳр-эҳтибор кўрди. Парваршиланган боздай кўркам бу оилادا ақли расо, ахлоқи тўқис фарзандлар вояга етди. Инсон ҳаётда эришиши мумкин бўлган энг юксак муваффақиятлардан бири, менимга, мана шу.

Анвар ОБИДЖОН

Эркин аканинг ўзи идоқ бергандай, "Сўзни тирик нон дед билиб, нонли тил билан суҳбат бўлмиш" "Сўз латорати" китоби ҳам нонлими ва ҳаётимизи, шайрона зароратга бойликино нозик талқинлари, шунингдек, инна таҳлиллари, донишмандона соддалиги билан мушташам асарлар қаторидан муносиб ной омиша ҳақли дед ўйлаймиз. Еш қаламқашларга инсоннинг машаққатли ва серсинов ишмида тил нозикликлари ва фрасоҳатини ўрганишларида бундай китоблар садоқатли дует ва антрамас ишмида бўла олади.

Сирожиддин САЙИД

Турсунбой Адашбоев билан. 1975 йил.

Иброҳим Фафуров, Умарали Норматов билан. 2008 йил.

Эркин Воҳидов ўз асарларига ўхшайди. Ўз асарлари каби тоза эди. Унинг дарга иборалари, шеърли нумралари маъноларга тўла. Маъно суратлари билан музайян. Улар юлдуз шуъларидай инсонлар кўзларини яшнатиб туради ва ҳаётнинг сир-синоатли сувратларидан дарак беради. У мумтоз маънода ҳам, замонавий маънода ҳам адаб танаҳсуми эди. Қодир Олоқ, рузи дунёсини ҳамшиша шод ва мунабвар қилсин.

Иброҳим ФАФУРОВ

Ғиёсиддин ЎНАРОВ тайёрлади.

Ориф ТОЛИБ

1987 йили туғилган.
Ўзбекистон давлат жаҳон
тиллари университетининг
халқаро журналистика
факультетини тугатган.
Ўзбекистон Ёзувчилар
уюшмаси тавсияси билан
“Биринчи китобим”
лойиҳасида “Учрашув”
номли тўплами чоп этилган.

Миннат оши

*Ҳар кимга зойибдан барака, қут бер,
Бахту иқболини тугал бер, бут бер.
Беш кунлик умрига маза бер, тот бер,
Ҳеч кимга ичирма миннат ошини.*

*Миннат бу – нақ кўзга санчилган тикан,
Суюкка етади қулоққа етган.
Юракка ботмасин томоқдан ўтган,
Ҳеч кимга ичирма миннат ошини.*

*Ўзининг олдида бўлар боши хам,
Қалбини тирноқлаб гижимлар алам.
Муқаррар ўлимдан асрар бўлса ҳам,
Ҳеч кимга ичирма миннат ошини.*

*Топгани тортилган оҳга арзимас,
Сочида кўпайган оққа арзимас,
Юрагига тушган догга арзимас,
Ҳеч кимга ичирма миннат ошини.*

*Бандангни ярлақа, қаддини тоғ қил,
Миннат азобидан мудом узоқ қил.
Энг оғир дамларда кўнглини тўқ қил,
Ҳеч кимга ичирма миннат ошини.*

Йўлинг ёруғ бўлсин, мудом бахтли бўл

Яхши одамлар бор...

*Яхши одамлар бор – фаришта юзли,
Сухбати тортимли, хушфезл, хушсўзли,
Манглайи ярқироқ, толе юлдузли –
Босган ҳар қадами боғу роз бўлар.*

*Мукофот ё жазо одамга феъли,
Ё олдга, ё ортга тортади тили,
Манзилига элтар танлаган йўли,
Кўнгли соғ одамда юрак соғ бўлар.*

*Билмай бир нокасга дилинг ёрганда,
Қадру қимматингни лойга қорганда,
Ўзинг истамаган жойга борганда
Оёгинг остида ермас, чўг бўлар.*

*Кишида ор-номус ва уят бўлса,
Лафзиҳалоллигу ҳамият бўлса,
Дарз кетмаган ишонч, пок ният бўлса,
Доим боши баланд, кўкси тоғ бўлар.*

*Яхши одам бўлиш бахтдир нақадар –
Ўхшаши топилмас завқ туюб яшар:
Нафи тегар бўлса кимгадир агар,
Энг олдин ўзининг кўнгли чоғ бўлар.*

Пушаймон

Сен ўзганинг қўлин тутиб кетган кун,
Бўзимга тикилиб қолганда овоз,
Бир кун тўйиб-тўйиб афсуслар чексин,
Куйиб-ўртансин деб ўйлаганим рост.

Кўзёшдай юмалаб ўтди-ку йиллар,
Сени олиб кетди йироқ ва йироқ,
Кеча сени туйқус учратган палла
Юрагимни тирнаб, яйради фироқ.

Қани у кўзлари кулиб турган қиз,
Қани у тўрт фасл яшнаган дунё?!
Қандай гамдан чўкдинг, эй ёруғ юлдуз,
Сени маҳзун этди қандай муаммо?!

Шунда тўйиб-тўйиб едим пушаймон,
Сенга дард-аламни тилаган менми?
Кўксимга мушт уриб, маст бўлиб, шодон
Яна муҳаббатдан куйлаган менми?

Чорасиз ҳолимни англатай қандай,
Бўзимга тикилиб қоляпти овоз.
Гувоҳ бўл! Ҳеч нарса юз бермагандай
Ҳар қандай аламдан воз кечаман, воз!

Юрагимдан юлиб олинган эй гул,
Кўзёшдай порласин, кулсин юзларинг.
Йўлинг ёруғ бўлсин, мудом бахтли бўл,
Ғам кўрмасин сира қора кўзларинг.

Тушунмиш

Имо-ишорада сўйлайди сайёҳ,
Шу шаклда жавоб қайтарар мезбон.
Улар бирор сўзни тушунмас, бироқ
Бир-бирининг тилин тушунар осон.

Баъзилар бор – умри умрмас, оғу,
Бир умр эзилар, армонда кетар.
Бирга яшаб, битта тилда сўзлар-у,
Бир-бирининг тилин тушунмай ўтар.

Яхши тушлар кўрсин

Иситмалаб қолсам, оғрисам озроқ
Ё ишим юрмаса – торайса олам,
Онам хавотирда қилар кўнгироқ:
“Тушимга кирибсан, тинчмисан, болам?”

Шукур, яхши, дейман, ҳаммаси аъло,
Юрибман – ишим беиш, ўзим саломат.
Онам таскин топар ва қилар дуо,
Тилайди офият, омонлик, омад.

Дўстлар, барчамизга ёр бўлсин толе,
Бахтдан ёруғ бўлсин хоналаримиз.
Ташвиш, хавотирга тушмасин асло,
Яхши тушлар кўрсин оналаримиз.

Қизим

Тугилдингу бағримиз тўлди,
Юзимиз ҳам бахтимиз қулди,
Олам бирдан чарогон бўлди,
Жоним – қизим, жаҳоним – қизим.

Ўз тилингда сўзлаб, чулдираб,
Кулгуларинг билан кулдириб,
Ғамларимиз ортда қолдириб,
Бахтлар сочдинг, бийроним – қизим.

Нималарга тикилиб қолдинг,
Нега бунча ўйларга толдинг,
Кулдинг, сўнгра қовоғинг солдинг,
Бу дунёга ҳайроним – қизим.

Ўзим шодман сени эркалаб,
Майингина сочларинг силаб.
Манглайингга аста босдим лаб,
Жаннат бўйли райҳоним – қизим.

Балолардан асрасин Эгам,
Эй бугуним, эй менинг эртам.
Кўзим нури, қарогим, эркам,
Жоним – қизим, жаҳоним – қизим.

Давоми. Боши 14–27-бетларда.

Зафар поччам эса “Оббо қайним-ей, нима ишлар қилиб кўйдинг, тоғ томонларга яна борарканмиз-да”, дерди нуқул.

Эртасига сахарда опам билан поччам Ойдинга жўнаб кетишди. Душанба эди, мен қурилишга бордим. Кўлим ишда-ю, хаёлим бошқа ёқда. Пирмат амаки кузатиб турган экан, олдимга келди.

– Бердиёр, сенга нима бўлди, ҳов бола? Келин билан ораларингдан бир гап ўтдимми? – синовчан тикилди у.

Устага нима деяримни билмасдан боладек каловландим. Юрагим қон эди, дардим дарё бўлиб оқаётган эди. Санамойни йўқотганимни энди-энди ҳис қилаётгандим. Файрат қилғиликни қилиб қочиб кетди. Мен эса ит азобига қолдим! Санамойга ҳам оғир бўлишини ўйлай бошладим. “Қайтиб келармикан?” деган сўроқ уйга қамалиб қолган қалдирғочдек миямда чарх уради.

Мен-чи, мен унинг қайтишини хоҳлайманми? Гарчи тухмат бўлса ҳам ўртага хиёнат ҳақида гап оралади. Бу гап бугун-эрта қишлоққа ёйилади. Одамларнинг оғзини ёпиб бўлмайди... Мен аросатда қолгандим. Ўйларим тагсиз, таянчсиз ломакonda эди...

Хаёл суриб қолган эканман, Пирмат амаки тирсагимга секин туртди:

– Айт, нима бўлди?

Ўзим ҳам тўлиб тургандим. Юрагимда тўпланган зардоб ёрилса-ю, ситилиб-ситилиб оқса, озгина бўлса ҳам енгил тортсам дердим. Биз ёнма-ён ғишт тераётган эдик. Атрофда устандан бўлак ҳеч ким йўқ. Ердаги тахлаб қўйилган ғиштга ўтириб олдим. Пирмат амаки қаршимга чўкди. У менга устоз, дўстим, отамдек бўлиб қолган. Шунинг учун ҳам бор воқеани оқизмай-томизмай айтиб бердим. Ҳеч гапни яширмасдан, ҳаммасини айтдим. Айтиб бўлдим-у,

анча енгил тортдим. Хаёлимда Пирмат амаки муаммоларимга ечим топадигандек эди. Ўша туннинг азоби, Файратнинг бўхтон гаплари, эртасига ярамга туз сепилгандек қийналганларим – бари-барисини айтдим.

Пирмат амаки гапимни бўлмасдан эшитиб ўтирди. Аҳмоқлигим учун сўжади, ҳатто бир шاپалоқ ураб юборади ҳам деб ўйладим. Мен бундай жазога лойиқ эдим. Уста шундай қилганида янаям енгил тортган бўлар эдим. Пирмат амаки ўйга чўмиб, бошини чайқади:

– Чатоқ бўлибди, чатоқ, – деди афсусланиб. – Бердиёр, уни икки йил аскарликда юриб синаган эдинг. Хотининг тўйдан кейин ҳар куни ёнингда бўлди. Қандай аёллигини наҳот билмадинг? Файрат жўранг асли тиррақироқ бола эди, сенга ҳам итлик қилибди-да!

Мен нодонни Пирмат амакининг гаплари хушёр торттирди. Бирдан кўзимнинг олдини қоплаган парда сурилиб, ҳақиқатни кўра бошладим. Қизикқонлик билан қилиб қўйган ишимнинг оқибатини ўйладим. Бу менинг шу ёшимгача қилган энг катта хатом эди. Бироқ ўша пайтда бунинг жабрини бир умр тортишимни ҳали билмасдим.

Иш ҳам унмади. Курилишда кунни бир амаллаб кеч қилдим. Уйга келганимда отам билан онамдан бўлак ҳеч ким йўқ эди. Қулиб қарши оладиган сарвқад Санамой ҳам йўқ! Уйимиз хувиллаб қолган.

Отам ҳовлида ғимирлаб юрган экан. Мени кўриб қовоқ уйганча индамасдан уйга кириб кетди. Серрайиб туриб қолдим. Биламан, уйимга кирсам, Санамойни қийнаганларим хаёлимга бўрондек ёпирилади, яна эзиламан...

Шу пайтдаги аҳволимни онам яхши тушунди. Оналар фарзандларини ҳамиша, ҳаммадан яхши тушунади. Дунёга келтирган зурриёдлари билан умрининг сўнгги дамларигача кўзга кўринмас теран томирлар билан боғланган бўлади. Онамиз борлиги учун ҳам биз ўзимизни инсон деб ҳис қиламиз. Энг оғир дамларда, ҳатто ўлим чанг солганида ҳам беихтиёр “она-а!” дея эмранамиз.

– Бердиёржон, уйингга кир, – деди онам ёнимга келиб.

Мени боладек етаклаб ичкарига олиб кирдилар. Чўян печка ёқилган бўлсаям, хона совуқдек туюлди. Ҳар бир жиҳоз Санамой бор пайтдагидек жой-жойида эди. Тўшаклар тахмонга йиғилган. Хонтахта атрофига бахмал кўрпачалар солинган. Санамойнинг шойи пардаси тутилган деразадан қоронғи туша бошлаган ҳовлимиз мунғайиб кўринади.

Онам билан хонтахта четига ўтирдик. Ҳадик, бироз ваҳима билан оғзини пойлардим. Мен кечаги, ҳатто эрталабки Бердиёр ҳам эмасдим. Пирмат амакининг гаплари ақлимни киритди. Гўё осмондаги булутлар тарқаб, куёш чарақлаб чиққан эди. Қилиб қўйган аҳмоқлигимнинг жабрини аллақачон тортаётган эдим. “Зафар поччам билан Дурдона опам Ойдиндан қандай хабар олиб келишади?”. Ўзим сезмаган ҳолда шу ҳақда ўйлай бошлагандим. Қани энди, ҳаммаси бир лаҳзада унутилса. Ҳаётимни икки кун орқага қайтариб бўлса эди!

– Поччанг билан опанг қуданикига бориб келишди, – деди онам хонадаги совуқ жимликни бузиб. – Қуда ҳам, қайнонанг ҳам аниқ бир гап айтишмабди. Ҳарқалай, “йўқ” дейишмабди-ку. Келиннинг ўзи бўлса “Бормайман, у қишлоққа боролмайман энди”, деб йиғлаб туриб олганмиш. Дурдона опанг Санамойни кўндиришга чунон уринса ҳам фойдаси бўлмабди... Энди сабр қиламиз, болам.

* * *

Кунлар аста-секин илий бошлади. Қорлар эриб, йўл четларида яшил майсалар кўринди. Уйларнинг бўғотларида жуфт-жуфт бўлиб қалдирғочлар чирқиллаб қолишди. Ҳамма Санамойнинг “бўйни ёр бериб қолиши”ни кута бошлади. Шундай қилиб кунлар, ойлар ўтди. Баҳор келди. Дурдона опам билан Зафар поччам ҳамон бўзчининг моноксидек Ойдинга қатнашарди.

– Келин оёғини тираб туриб олган. “Бошқа овора бўлманглар, энди қайтмайман”, деди.

Улар охириги марта бориб келганларида ана шундай дейишди.

Мен Санамойдан айрилгандим. Қилғиликни қилиб қўйган Файрат эса қишлоққа қадам босмади. Чўлга кетиб қолибди, деган гап эшитдим. Кечагина кариллаб юрган йигит сувга тушган тошдек йўқ бўлиб қолди. Жўраларимдан ўша ёқда уйланганини эшитдим.

Курилишда кун бўйи ғишт тераман. Ҳаммадан кўп ишлайман. Кўзимни юмиб ҳам ғишт тера оладиган бўлдим. Чоклари бехато чиқади, бир текис ёйилган қоришмага чаққон-чаққон ғишт қўйиб, қулф-калит қилиб кетавераман. Пирмат амаки ишимдан миннатдор. У менинг аҳволимни ҳаммадан яхши тушунар, ҳаётимнинг бундай томонга ўзгариб кетганига қаттиқ ачинарди. Ҳар замонда “Кўявер, ҳали ёшсан, ҳаммаси изга тушади”, деб қўяди.

Эртага нима бўлишини айтиб бўлмас экан. Ҳаммаси изга тушиб кетмади. Суддан чақирув қоғози олдим. Санамой ажрашиш тўғрисида ариза берибди.

Белгиланган кунни судга бордим. Санамойни кўраман, гаплашаман деган эдим. Бу умидим ҳам пучга чиқди. Унинг номидан янгаси келди. Суднинг қарори билан икки ой муҳлат беришди. Бу муддат ўтгандан кейин эса... бизни ажратиб юборишди. Ўшанда янгаси Санамойнинг қизли бўлганини айтди. Менинг ҳали битмаган ярам яна янгиланди...

Хуллас, мен хотиним билан расман ажрашдим. Санамой нафақа ундириш учун ариза ҳам бермади...

Ҳаётимдаги бу йўқотишга чидаш осон бўлмади. Тунлари ухлалмасдан тўлганиб чиқардим. Шундай пайтларда Файратни тутиб олиб бўлгим, автомат билан отиб ташлаб аламдан чиққим келарди. Бироқ бу менинг хомхаёлим эди. Энди биз юрган сўқмоқлар туташмаслиги кераклигини билардим.

Шундай кунларда онам мени иккинчи марта уйлантириш ҳаракатига тушди. Касбим бор, топиш-тутишим яхши. Тегаман деган қизлар ҳам талайгина. Қишлоқда гап ётадим, бошимдан ўтганларини ҳамма эшитган.

Бўлиб ўтган воқеалар таъсирида кўнглим карахт бўлиб қолгандек эди. Келин танлашни онамнинг ўзига қўйиб бердим. Ҳақиқий севги лаззатини инсон бир марта тотади. Санамой менинг биринчи муҳаббатим эди. Хаёлимда Ойдин қишлоғида кўрганимдек – челак кўтариб сой бўйида турган ҳолида суратга олингандек муҳрланиб қолди. Биламан, эндигиси ундай бўлмайди...

Онам келинликка Зеби деган қизни танлади. Зеби ҳамширалик билим юртини битириб, қишлоғимиздаги амбулаторияда ишлаётган эди. Бир марта учрашиб, гаплашдик. Мен унга юрагимда борини айтдим. Санамойни унутишим қийин бўлаётгани, бироқ у энди қайтмаслигини – бари-барини тўкиб солдим. Зеби жим ўтириб эшитди. “Маيلي, ҳаммасига розиман”, деган жавобни айтди. Шундан кейин тўйимиз бўлди.

Мана, орадан кўп йиллар ўтди. Хотинимдан нолимайман, яхши турмуш қилиб келятимиз. Ҳозир янги қурилган қишлоқ врачлик пунктида ҳамшира бўлиб ишлайди. Тўртта фарзандимиз бор. Тўнғич ўғлимни уйлантирганман, яқинда неварали бўламан. Сана-

мой ҳақида бир мартаям оғиз очмади. Бунга баъзан ўзим ҳам ҳайрон бўламан. У эса кўнглимга қарайди...

Файратни сўраяпсизми?.. Ўша воқеадан ўн йил ўтиб юзма-юз бўлганмиз. Саври момо – онаси қазо қилганда. Файратнинг чўлдан келганини билганим учун жанозага боришга ҳам иккиланганман.

– Ўғлим, ҳамма гаплар ўтиб кетди, энди бориб жўрангга бандалик билдир, – деди онам.

Онамнинг гапини икки қилмай, эл қатори таъзияга бордим. Файрат қора чопон кийиб ҳассакашлар қаторида турар эди. Менга кўзи тушиб, ерга қаради. Яқин жўралардек елкасидан олиб бандалик билдиришим лозим эди. Агар шундай қилсам, баданимга ифлос бир нарса илашиб қоладигандек туюлди. Таъзияга бориш бурчим эди, бурчимни адо этдим, аммо Файрат билан сўрашмадим. Раҳматли Сарви момонинг кейинги маъракаларида ҳам шундай бўлди. Синфдош жўраларимиз мени тушунишар эди, ортиқча гап қилишмади.

Шундан кейин Файрат билан учрашмасам керак, деб ўйлагандим. У бутунлай чўллик бўлиб кетган эди. Қишлоққа камдан-кам келар, жўраларимизга ҳам жуда-а кўшилавермасди. Бироқ бундан беш йил аввал тақдир бизни яна учраштирди...

Вақт одамларга бўйсунмайди, йиллар кўнглимизда армон бўлиб ўтаверади. Тенгдошларимиз бола-чақали, олдилари куда-андалди. Ўлғайганимиз сайин бир-биримизнинг қадримизга янаям кўпроқ етадиган бўлдик. Баҳор, ёз ойларида қишлоқ кишилари ишдан ортмайди. Эндиликда кўпчиликнинг ғаллачилик, боғдорчилик фермер хўжаликлари бор. Кузда-ку, даланинг иши қайнагандан қайнайди. Бизнинг сочларимизга оқ оралай бошлади. Лекин қиш ойларида аввалгидек гаштакка тўпланиб оламиз. Бу одатимизни ҳозиргача тарк этмадик.

Ўшанда қаҳратон қиш эди. Қор бўралаб ёғаётган кунда жўралар билан гаштакка йиғиладиган бўлдик. Навбат – Сафар деган синфдошимизники. Сафар – кўнгли очик, ҳазилкаш, қувноқ йигит. Бошимизни қовуштириб, гаштакларимизни ташкиллаштириб юрадиган ҳам шу Сафарбой.

Сафарнинг уйи қишлоқ четида – улкан ёнғоқ дарахтлари билан қуршалган катта ҳовли. Йўл ёқалаб Сафарникига кетар эдим. Бир пайт Файрат менга ўша даҳшатли сўзларни айтган жойга бориб қолибман. Ҳар сафар шу ердан ўтганимда

ўша қора тун эсимга тушиб асабийлашаман.
Ҳозир яна шундай бўлди...

Ўшанда ҳам қаҳратон қиш эди... Атроф қор билан қопланганди. Йўлнинг нариги томонидаги галлазор қирлардан изғирин шамол эсиб, этни жунжиктирарди... Кўз олдимда Файратнинг ой ёруғида чақчайган қаҳрли кўзлари намоён бўлди. Кейин у ҳаётимни остин-устун қилиб юборган “Хотинингди қорнидаги бола сендан эмас” деган ўша даҳшатли сўзларни айтди. Биз қорда юмалашиб, тевалашиб кетдик. Бир-биримизга аямасдан, жон-жаҳдимиз билан мушт туширардик... Мен ҳеч қандай оғриқни сезмасдим. Қир томондан эсаётган изғирин шамол ҳам карахт бўлиб қолган танамга заррача таъсир қилмаётганди...

Хаёл суриб борар эканман, Сафарбойни-кига етганимни пайқаммай қолибман. Қишнинг чилласи эмасми, кун қисқа, эрта қоронғи тушди. Йўлакдан юриб, чироғи ёниқ таниш меҳмонхонага яқинлашдим. Ичкаридан жўраларимнинг гангир-гунгур ҳангамалашаётган товушлари эшитилди. Эндиги гаштакларимиз аввалгидек қийқир-қийқирлар билан ўтмасди. Биз қирқдан ўтган, анча босилиб қолган эркаклар эдик.

Меҳмонхонанинг остонасига қадам қўйганимда ичкаридан Сафарбойнинг ўзи чиқиб қолди.

– Бердиёр, жўражон, келақол, – деди шошиб. Сўнг нимагадир қоққан қозикдек тикилиб туриб қолди.

Эркин ака билан жуда кўп давраларда, ижодий сафарларда бўлганман. У кишидаги оғир-босиқлик, етти ўлчаб бир кесиш фазилати мени доим лол қолдирган. Эркин ака мени “адаш” деб чақирарди. Шундай деса, юрагим ҳаяжондан тўлқинланиб кетарди. Наҳотки шундай буюк шоир мени ўзи билан тенглаштиряпти, мени ўзига яқин оляпти, деб қувонганман.

Эркин аканинг билими, диди, воқеани теран ҳис қила олиш қобилияти жуда чуқур эди. Унча-мунча ижодкор бу борада у кишига тенглаша олмасди. Йиғлатса – аёвсиз йиғлатар, кулдирса – ичагингиз узиларди. Биргина Матмуса образи ҳалиям орамизда яшайди. Давраларда, ижодий учрашувларда бот-бот эслаб, кулишамиз.

**Эркин КОМИЛОВ,
Ўзбекистон халқ артисти.**

– Уйингга киритасанми ё қайтиб кетайми?
– Э-э, нима деяпсан, – Сафар чаққон ҳаракат билан ўзини четга олди.

Мен ҳеч қандай шубҳага бормасдан меҳмонхонага кирдим. Кирдим-у, биров устимдан совуқ сув қуйиб юборгандек жунжикиб кетдим. Хонада бирови мўйловдор, бирови кўса жўраларим давра қуришган. Уларнинг кўпчилиги ширакайф. Дастурхонда очилган ароқ шишалари бор эди. Жўраларимнинг ўртасида, не кўз билан кўрайки, Файрат ўтирарди. Ўша-ўша миқти гавда, йўғон ёноқ суяклари туртиб чиққан юзи ҳам ўзгармагандек. Фақат тўлишибди, сочлари оппоқ оқариб кетибди. Атрофида ўтирган тенгдошларидан ана шу оппоқ сочи билан ажралиб турарди. Файратга тикилганимча ҳайкалдек қотиб қолибман. Менда на ҳадиқ, на аввалгидек нафрат бор эди. Унинг яна жўраларимга қўшилиб олганидан ижирғандим. “У бўлган жойда менга ўрин йўқ”, деган хаёлга бордим.

Даврада ўтирганлардан айримларининг бошлари эгик, бошқалари энди нима бўларкин, деган ўйда бизга тикилиб қолишди. Ҳамма нимадир юз беришини кутарди. Файрат ҳам маст кўзларини пирпиратиб бир муддат менга тикилиб ўтирди. Сўнгра оғир юк билан кўзғалаётган паровоздек пишиллаб ўрнидан турди. Ўтирганларнинг оёқларига қоқилиб-суқилиб тайпанглаб олдимга келди. Энди мен ҳам ҳайрат билан уни кузата бошлагандим. “Файрат нега адашган бўридек бу ерда пайдо бўлди? Нима керак унга? Яна муштлашамизми? Ёши ўтган сайин алами ортдимми? Ахир, ўша номардлиги учун у ҳам яхшигина жабрланди. Туғилиб-ўсган қишлоғидан бадарға бўлгандек қочди. Ёр-биродарларидан, жўраларимиздан айрилди”.

Файратга тикилиб турарканман, ботинимдаги галаённи босишга уринардим. У менга яқинлашиб келди-да, қўққисдан тиз чўкиб олди.

– Бердиёр, мен итлик қилдим, кечир, – деди хириллоқ товушда. – Ўшанда айтган гапларим ёлғон! Ёлғо-он!

– Биладан, Саври момо онамга ҳаммасини айтган.

– Унда нега Санамой билан ажрашдинг?! – Файрат алам билан бақириб юборди.

– Кўнглим илимади.

– Мен айтган гап учунми?

– Ҳа!

– Мени кечир, жўражо-он, кечир! – у телбалардек икки қўлини олдинга чўзди. – Кечиринглар мени-и! Болангни етим қилган ҳам ме-ен! Биладан, Норгул момо, хотининг, сен ҳам... қарғагансизлар! Ҳа, қарғагансизлар!

Мени қарғиш урди, Бердиёр! Фарзандсизман, болам йўқ, иккинчи хотиним ҳам туғмади. Мен итни қарғиш урди, жўражо-он!

Файратнинг овози титраб кетди. У жинни-сифат бўлиб қолганди. Тиришиб кетган юзига мастликдан қисилган кўзларидан ёш қуйилди.

– Қарғишларингни қайтиб олинглар, – ҳиқиллади у.

– Мен бундай деб қарғаганим йўқ, онам ҳам...

Хона жимжит эди. Ҳамма жим эди. Файрат яна бироз шундай ўтирди-да, ўрнидан туриб, гандираклаганича эшикка йўналди. Сафар унинг ортидан чиқди...

Ўша кунги гаштагимиз совуқ ўтди. Ичкилик ҳам жўраларимнинг кўнглига чўккан қадарни кетказолмади.

Баҳорда чўл туни ажойиб бўлади. Очиқ деразадан кўринаётган фалакнинг бир парчасида юлдузлар сирли-сирли жимирлайди. Уйча-миздан чўл қўйнига тикилиб ўтирарканман, аллақандай нурли чизиқлар жилва қилиб қолди. Узоқ-узоқлардан турли жониворларнинг чийиллаган, увиллаган товушлари эшитилди. Биз ўтирган хонанинг очиқ дарчасидан рутубатли ҳаво тўлқини олиб кирган анбар ислар дилни қитиқлади. Иккимизнинг ҳам ухлагимиз келмаётганди. Гап гапга уланди, Бердиёр мени ўзига яқин олиб, дилидаги армонларини тўкиб сола бошлади.

– Файратнинг ўша қиш тунида аламдан айтган ёлғонлари бошимга кў-ўп тақдир ўйинларини солди, – деб ҳикоясини давом эттирди Бердиёр, – Худога шукур, ҳозир оилам тинч, бола-чақам бағримда. Онам тўқсондан ошди. Умрини узоқ қилсин, дейман доим. Шундай экан, Файратга ёмонлик тилайманми. Унинг бефарзандлигига ачиндим.

Яна бир гап: мен Санамойни ҳеч қачон унутганим йўқ. Шундай пайтлар бўладики, унинг сўлим чеҳраси хаёлимга қуюндек ёпирилиб келиб, кўз олдимда туриб олади. Менга араз билан боқади, нималардир деб қийнайди. Қачондир бир воқеа содир бўладигандек сесканаман.

Ана шундай воқеа ўтган йили юз берди...

Биз қураётган намунали уйлар туманимизнинг узоқ қишлоқларидан бирида эди. Қиш илиқ келган, қурилиш жадал давом этаётганди. Кун бўйи завқланиб ишладим. Ўйлаб кўринг, қишлоқ одамларига пишган ғиштдан кўркам уйлар қуриш қайси замонда бўлган эди! Бу ҳақда ўйлашнинг ўзи ҳам кишига завқ бағишлайди!

Қурилишда тажрибали ғишт терувчи бўлиб қолганман. Устозим Пирмат амаки бир йил аввал қазо қилди. Отамдек азиз инсондан айрилиш жуда оғир бўлди. Ишдан таътил олиб, маърақада турдим. Ўшанда қаттиқ изтироб чекдим, ботинимдан бир нарса ўпирилиб кетгандек бўлди. Ахир, Пирмат амаки ёшлигим, қурилишга илк келган кунларимнинг, Санамойга уйланишим, яна уни бир умрга йўқотишим – бутун ҳаётимнинг гувоҳи, суянган тоғим эди...

Мамлакатимиз тараққий этгани сайин қурилиш ташкилотимиз аввалгидан анча кучайди. Янги техникалар олдик. Туманимизда бир пайтлар битта ғишт заводи ишлаган бўлса, энди тўрттага етди. Қишлоғимизнинг қиёфаси ҳам бутунлай ўзгариб кетди. Намунали уйлардан роппа-роса ўттизтасини қурганмиз. Шулардан бирини менга беришди. Бошланғич тўловини қурилиш ташкилотимиз зиммасига олди. Ҳозир бу уйда тўнғич ўғлим яшайди. Энди ишга ўзимнинг “Нексия” машинамда қатнайман. Анча аввал олганман. Жўраларим кулиб юришади: “Бердиёр, ўзинг оддий ғишт терувчи бўлсанг, “Нексия”да ишга боришинг уят эмасми? Ҳеч бўлмаса кичикроқ бошлиқ бўлиб олгин”, дейишади ҳазиллашиб. Бошлиқлар менсиз ҳам етиб-ортади. Улар мендек ғишт терувчиларни қадрлашади. Шундай экан, “Нексия”да қатнаб ғишт тераверсам нима бўлибди.

Ўша қиш оқшомида уйга етиб келганимда қоронғи тушганди. Ёшлиқдан бир одатим бор: қаердан келсам ҳам, аввал онамнинг олдига кираман. Отамиз ўтганидан кейин онам мискин бўлиб қолган. Қачон келади, деб йўлимни пойлайди. Баъзан отамни эслаб кўзёш ҳам қилиб олади.

Шу кунни онамнинг олдига кирганимда ёнида ўтирган ёшгина келинчакка кўзим тушди. Унинг қўлида чамаси бир ярим ёшдаги бола бор эди. Келинчакнинг буғдойранг, бироз чўзинчоқ юзи, қимтилган чиройли лаблари танишдек туюлди. Анча пайт кўрмаган қариндошларданми деб ўйладим. У енгил кўзгалиб ўрнидан турди-да, деразанинг рўпарасига борди. Боласини бағрига босиб, шамдек қотиб қолди. Кўзларида қувонч, шунинг билан бирга, мен тушунолмаётган қандайдир ҳадик бор эди.

Ажабланиб онамга қарадим. Онамнинг кўзларидан ёш қуйиларди. Бу ҳолат мени янаям ҳайрон қолдирди.

– Эна, нима бўлди?! – дедим оёғимдаги кўнжи калта этикни ечаётиб.

Дарҳол олдиларига бориб, тиз чўқдим. Одамлар дийдаси қаттиқ дейдиган Норгул момо бўйнимдан қучоқлаб йиғлаб юборди.

– Бу Санамойнинг қизи, сени қизинг, – деди йиғи аралаш.

Юрагим қалқиб кетди! Ҳамон пойгакдаги деразанинг олдида боласини бағрига босиб турган келинчакка қарадим. Ичимдан бир нарса узилиб кетгандек бўлди. Шу лаҳзада яна Санамойни эсладим. Унинг аразлаган қиёфаси кўз олдимга келди. Беихтиёр келинчакнинг юз-кўзларидан Санамойга ёки ўзимга ўхшаш белгиларни излаётганимни сезмай қолибман. Онамнинг гаплари осойишта кечаётган ҳаётимга даҳшатли тўфон ёптирилгандай таъсир қилганди. Келинчакка тикилиб қолган эканман, онамнинг титроқ овозлари ўзимга келтирди:

– Бу ёққа қара, болам.

Келинчакдан нигоҳимни олиб, боладек онамга юз бурдим. Қўлларида сарғайиб кетган эски бир сурат. Ундан боқиб турган мунис чехра жуда таниш. Бу қиёфа мен учун дунёдаги энг азизлардан ҳам азиз эди: онамнинг ёшлиқдаги суратлари!

– Танидингми, менман, – деди онам. – Бу суратга тушганимда ёш бўлганман. Сен қўлимда, гўдак эдинг. Уйма-уй юрадиган суратчига отанг олдирган.

Онам нечук кўҳна суратни эслаб қолганларини, сирли ишораларни тушунолмасдан, мўйловига оқ оралаган бола бўлиб мўлтираб ўтирардим. Ҳамон дераза олдида боласини бағрига босиб турган, онам “Сенинг қизинг”, деган келинчак ҳаяжоннинг зўридан титроққа тушиб, биздан кўз уза олмасди. У тақдирини ҳал қиладиган нимадир содир бўлишини кутиб, ёлворгандек бир онамга, бир менга тикилди. Онам ўша суратни тутган кўйи унга имо қилди. Бу ҳолатни тушунолмасдан безовталана бошладим. Келинчакка қарадим-у, юрагим орқамга тортиб кетди. У суратдаги онамга, онамнинг ёшлигига эгизаклардек ўхшарди. Ҳа, у қуйиб қўйгандек онамнинг ўзи эди!

– Бу Санамойнинг қизи, сенинг қизинг!

Онамнинг такрор айтган гаплари шундоқ ҳам абгор бўлиб ўтирган мени титратиб юборди. Ҳаётимда одамни қарахт қилиб қўядиган титроқни иккинчи бор ҳис қилдим. Файрат ўша лаънати сўзларни айтганида биринчи марта

шундай бўлган. Энди эса топган давлатим, дуру жавоҳирлардан минг бора азиз хазинам – онажоним бу келинчакни менинг қизим деяётган эди. Ўша дақиқадаёқ онгу шуурим кўзимнинг олдида исботи билан турган бу ҳақиқатни тан олгандир. Кўнглим-чи?! Менинг бесар кўнглим энг оғир жазога мустаҳиқ бўлгандай озорланиб қолган эди-да. Тўқсонга кирган онам мени тушунди. Ўрнидан туриб, бирор хатти-ҳаракат қилишга ҳам ҳадди сиғмаётган келинчакнинг олдида борди.

– Бу ёққа кел, – деди буйруқ оҳангида.

Мен ўрнимдан турдим. Ўзимга бўйсунмаётган оёқларимни судраб уларга яқинлашдим. Онам бир зум иккиланиб турди-да, қуруқшаган қўллари билан келинчакнинг ёқасини оҳиста тортди. Унинг кўзларидан ёш қуйилаётганди. Забун ҳолати меникидан қолишмасди. Бўйнида худди онамникига ўхшаган, гул япроғидек ёйилган хол кўринди!

Мен адои тамом бўлгандим. Қаршимда менинг зурриёдим, менинг фарзандим, туғилганида оталик завқини туёлмаган болам, ота меҳридан бенасиб, бегуноҳим турарди. Энди бунга шак-шубҳа қолмаганди. Унинг онамга қуйиб қўйгандек ўхшаши, бўйнидаги хол... Ичимдан бир нидо, бир фарёд вулқондек отилиб чиқиб, кўз олдимни зимистонга айлантириб қўйди. Йиғладимми, инградимми, эслолмайман. Қизим бир қўли билан боладек бўйнимга осилиб олди.

– Ота, отажон! – қулоғим остида мунгли бир товуш эшитилди. – Менинг отам бор, отамни топдим...

Қизимнинг қўлидаги боласи чинқириб йиғлади...

– Энам, она қизим! – дедим пешонасидан ўтди. – Мени кечир...

Бошқа бир оғиз ҳам сўз айтолмадим.

Шу кеча онамнинг уйида узоқ қолиб кетдим. Қизим билан ўртамизда ота-болалик меҳри пайдо бўлди. Бу гагим сизга ғалати туюлиши мумкин. Лекин ўзингиз ўйлаб кўринг, мен уни чақалоқлигида ҳам кўрмаган бўлсам. Фалакнинг гардиши билан ўзи фарзандли бўлганида қошимга келиб турибди. Ана шу ҳолат иккимиз учун ҳам жуда-жуда сирли ва тасодифий эди. У биздан кўзини узолмас, йўқотган тилла сирғасини топган қизалоқдек тикилиб тўймасди...

Узундан-узоқ ҳикоянинг шу жойида Бердиёрнинг овози пасайди-ю, жим бўлди.

Мен ҳам бу фаройиб тақдирлар қиссасидан қаттиқ таъсирлангандим. Бердиёрнинг кўнглидан кечаётган туйғуларни ҳис қилмасликнинг иложи йўқ эди. Ёш йигитнинг беғубор илк муҳаббати бир оғиз сўз билан завол топганига ачинмай бўладими!

Дашт тунда Бердиёр иккимиз бедормиз.

– Ташқарига чиқайлик, – деди у.

Илгақдаги кийимининг чўнтагини кавлаб, битта сигарета олди.

– Чекасимми? – менга ўғирилди.

– Йўқ.

– Ҳарбийдалигимда йигитлар билан эрмак қилиб юрганман. Ҳар замонда, юрак сиқилганда тортиб қолади қурғур.

Ғилдиракли уйчадан олдинма-кейин ташқарига чиқдик. Кўкламнинг ёқимли ҳавоси бир зумда кўксимни тўлдирди. Тўйиб-тўйиб нафас олдим. Тун осмонига тикилдим. Юлдузлар ҳозир ерга тўкиладигандек туюлди.

– Баъзи-баъзида юрагимдаги аламлар шу юлдузлардек болалаб кетади, – Бердиёр ҳам осмонга тикилди. Унинг лабидаги сигарета бир чўғланиб, ўчди. – Биласимми, нима учун буларни сизга айтаяпман?

Мен унинг фикрини бўлмаслик учун индамадим. Бердиёр ўз-ўзига гапирётгандек давом этди:

– Сиз қалам билан ишлайсиз. Мен ғиштдан уй тиклаганимдек, айтганларимни қолипга солишингиз мумкин. Агар шундай қилсангиз, менинг хатоларим бошқаларга ўрнак бўладими, дейман-да... Энди, ёшим улғайганда буларни теранроқ тушундим. Бошимдан ўтган ишларга, Санамойдан айрилишимга, қизимнинг отасиз ўсганига ҳам қон-қонимизга сингиб қолган феълимиз сабаб... Бу феълимиз баъзан бизни инсофли, мушоҳадали одамдан йиртқичга айлантириб қўяди. Лаҳзада қилиб қўйган хатомизнинг талхи бир умрга етади... Айтмоқчи бўлганларимни яхши тушунтиролмаяпман. Ғишт теришга устаман, гапга келганда нўноқ. Ёш эдим, адашганман, қаттиқ адашганман.

Бердиёр қоронғилик қаърига тикилиб ҳикоясини давом эттирди...

...Қизим онасининг кейинги ҳаётини айтиб берди. Дилимга озор бермаслик учун тафсилотларни ташлаб ўтгани аниқ. Узук-юлуқ ҳикояларидан ҳам ҳаммаси ойдек равшан эди. Санамой уйидагиларга, ҳатто онасигаям бўлиб ўтган гапларни айтмабди. Қанчалар

қистовга олишсаям дардини ичига ютиб юрверган. Онаси ортига қайтаришга анча уринибди. У оёғини тираб туриб олибди. Зафар поччам билан Дурдона опам қайта-қайта боришганида ҳам шу такрорланаверган. Ниҳоят, янгаси – акасининг хотини бизни ажратиш учун судга келганида ҳақиқатни билиб борган.

Санамой оилада ёлғиз қиз эди. Сингилларининг қандайлигини акалари яхши билишарди. Янга айтиб борган гаплар уларнинг ҳам қулоқларига етган. Қайноғаларим уч ака-ука эди. Улар қаттиқ ғазабланишибди. Мени ғажиб ташлашга тайёр бўлиб йўлга отланишганида онаси тўхтабди:

– Болаларим, ғишт қолипдан кўчди. Энди ҳеч нарса ўрнига тушмайди. Сингилларни биласизлар, айтганидан қайтмайди.

Бу пайтда Санамой қиз фарзандли бўлган. Чақалоқнинг бўйнида онамникига ўхшаган холи бор экан. Санамой унга Норгул деб исм қўйибди. Норгул – онамнинг исми. Шунинг учун ҳозир ҳам қизимнинг исмини айтолмайман. Уни “энам, она қизим” дейман.

Онам аввалги келинларига қаттиққўл эди. Санамойга эса бошқача назар билан қаради. Келинлигида қизларидек кўрган. Қизимизга онамнинг исмини беришига шу ҳам сабаб бўлгандир...

Биласиз, қорнида боласи билан ота уйига қайтиб борган қизга бизда осон эмас. Унинг ўшанда чеккан изтироблари, аччиқ тақдирига қандай бардош бергани, буларга қандай куч топгани ёлғиз Худога аён. Мен эса сочимга оқ тушиб, дунёнинг аччиқ-чучугини тушунганимда сўнггина бир пайтлар қилиб қўйган нодонликларимнинг жабрини тортаётирман.

Қизим келиб, кўп йиллардан бери йўқотган оромимни топгандек бўлдим. Юрагимнинг тубида тошдек қотган дард бироз юмшади. Қизим зимистон кўнглимга чироқ ёқди. Айниқса, ширин тили билан маст қилган жажжигина неварам тиззамда ўтирганида оламда мендан-да бахтли одам йўқ эди. Унга Шерали деб исм қўйишибди. Шерали бобоси эканлигимни билгандек менга дарров ўрганиб қолди.

Ўша тунда қизим билан неварам онамнинг олдида қолишди. Уйимга кирганимда тун яримлаганди. Хотиним Зеби ухламасдан кутаётган экан. Қовоғи солиқ. Қизимнинг келиши ёқмагани шундоққина сезилиб турибди. Уни тўғри тушундим.

Қизимдан эшитган гапларни ётиғи билан айтдим. Санамойнинг аллақачон турмушга чиққани, болачақали эканини эшитиб, бирдан чехраси очилди. Унинг кечмишлари Зебини ҳам бефарқ қолдирмади, деб ўйлайман.

Қизим билан топшишган кунимизнинг эртаси, сахарда бир нарсадан хабар топгандек Зафар поччам келиб қолди. Нафақага чиққан, соқол қўйиб, қишлоғининг отахонларидан бўлиб олган эди. Уни кўриб қувониб кетдим. Ахир, Санамойларникига совчиликка борган, кетиб қолганида Дурдона опам билан Ойдинга сира оғринмай қатнаган ҳам шу поччам эди-да.

Онам поччамга бор гапни айтиб берди. Зафар поччамнинг қувонганини бир кўрсангиз эди. У худди ўзининг қизи қайтиб келгандек хаяжонланарди. Бу ҳолатни кўриб кўнглим бўшаб кетди. Кўзимдан оққан ёшни билин-тирмай артдим. Поччам қизимни “Уйга олиб кетаман”, деб туриб олди. Онам ҳам “Майли, аммаси билан танишади, кўнгли ёзилади”, деди. Дурдона опамнинг севинишларини кўз олдимга келтириб мен ҳам рози бўлдим. Онамнинг олдида биргалашиб чой ичдик. Зеби қовоғини жуда-а очавермади-ю, ҳартугул, меҳмонларга хизмат қилиб турди. Зафар поччам “Энди турайик, Дурдона опанга “сюрприз” қиламиз”, деб шоширарди. Қизим билан поччамни ўзимнинг машинада олиб бориб қўйдим.

Биз қураётган намунали уйларда иш тезкор кетаётган эди. Кунни бўйи ёш йигитлардек ғайрат билан ғишт тердим. Иш тугаган ҳамон уйга шошилдим. Қизимни, айниқса, неварам Шералини соғингандим. Бир кўрганимдаёқ жажжи неварамга шундай бир меҳр уйғондики, буни сўз билан тасвишлаб беролмайман. Унинг мунчоқ кўзлари ҳайрат билан тикилганида юрагим орзиқиб, маҳкам кучоқлаб бағримга босиб олардим.

Уйга келганим ҳамон одатдагидек онамнинг олдига кирдим. Қизим билан неварам қайтиб келишган деб ўйлагандим. Бироқ онам ёлғиз эди. Қизимни, бир кечагина ётиб қолсин, деб Дурдона опам олиб қолибди. Буни эшитиб, эндигина опаларини топган болаларим ҳам аммалариникига жўнаб кетишибди.

Уйда онам, мен, Зеби қолдик. Кеча қизим уялиб кўп ҳам гапирмаган эди. Тунда ухломасдан онамга бор гапни яширмай айтибди. Шу кунни онам қизимнинг ҳаётини батафсил сўзлаб берди...

* * *

Хотира мактаб давримизда чизилган сурат эмаски, ёқмаган жойларини ўчирғич билан ўчириб ташласак. Умрингнинг яхши даврлари ҳам, қора кунларинг ҳам кўнглим пучмоқларида ипга тизилган маржондек сақланиб қолаверади. Ҳозир ўша воқеаларни эслаб, Санамойга қанчалар қийин бўлганини рўйи-рост ҳис қиламан.

Қорнида боласи билан ота уйига қайтган келинчак ҳақида қишлоғида турли гаплар ўрма-лаб қолгани тайин. Санамойнинг бу ғийбатларни енгиб ўтиши осон кечмабди. Бола туғилганидан кейин ҳам қувониш ўрнига не азобларни кўрган экан бечорагина. Қизимиз ёшига етганида мактабга кутубхоначи бўлиб ишга кирган. Муаллимликка ўқиш учун тайёргарлик кўра бошлабди.

Қишлоқ шаҳар эмас, одамлар бир-бирларини яхши билишади. Йил ўтган сайин ҳамқишлоқларининг Санамойга ҳурмати ортади. Институтни битириб, мактабида обрўли муаллима бўлибди.

Ҳозир уни яна бир марта, узоқдан бўлсаям кўргим келади. Бу истагим амалга ошмаслигини биламан. У ўзи билан ишлайдиган Каримбой деган муаллим йигитга теккан. Каримбой аввал уйланган, хотини қора босиб ўлган экан.

Бизнинг тақдиримизда жудолик бор экан... Энди Санамой бахтли яшасин, деб дуо қиламан. У шунга муносиб. Мен эса қадрига етолмадим. Биринчи муҳаббатимни асрай олмадим...

Нодон жўрамнинг тухмати, менинг ёшликдаги хатом туфайли йўлларимиз айро тушди. Бироқ ҳаёт жомимизга Ғайрат солган захар ҳали кучини йўқотмаган эди. Унинг таъсири қизгинамнинг тинчгина ўтаётган кунларини алғов-далғов қилиб юборишига ҳам бир баҳа қолибди.

* * *

Санамойни илк учратганимда Ойдин дунёдаги энг гўзал қишлоқ бўлиб кўринган кўзимга. Айниқса, баҳор пайтларида унинг кўрки янаям очилиб кетади. Тоғ ёнбағирларини қоплаган алвон лолалар бетакрор гўзаллиги билан кўзни олади. Тонгда туриб юксак чўққиларга тикилсанг, оламнинг қанчалар буюклигини ҳис қиласан. Тоза ҳаводан тўйиб-тўйиб симирасан. Яшил майсага бурканган ўнгирларда қўй-қўзилар ўтлаб юради. Мағрур туриб олган чўпон қўлини пешонасига соябон қилиб узоқ-узоқларга нигоҳ ташлайди...

Мен бундай манзарани аскарлик пайтимда жуда кўп кўрганман. Санамойга уйланганимдан кейин ҳам Ойдинга тез-тез бориб турардик. Бизни Санамойнинг онаси қарши оларди. Қайнонамни қишлоқда “Жумагул чеча” дейишарди. У қўшни қишлоқдан келин бўлган. Шунинг учун ёши элликдан ошса ҳам ҳамон “чеча”. Қайнонам қотма, буғдойранг чехра, қалам билан чизилгандек юпқа лабларини қимтиб юрадиган аёл эди. Бошига “лакки” қилиб ўраган гулдор рўмоллари бўй-бастига салобат бағишлайди. Биз томонларда ёши улуг аёллар ҳозир ҳам рўмолни ана шундай, “лакки” қилиб ўрашади. Бунда иккита катта гулдор рўмол елка аралаш бошга ташланади, яна бири кубба қилиб ўралади. Санамойга мағрурлик ҳам, чирой ҳам онасидан мерос эди. У ҳақиқий тоғ гўзали эди.

Санамой иккинчи турмушга чиққанида қизимиз онаси Жумагул чечанинг қўлида қолган экан. У Санамойни суйганига бериб оғзи куйгани учун Норгулни уй қизи қилиб ўстирибди. Мактабни битирганидан кейин уйдан чиқармай қўйган. Бўй етган қизга совчилар кела бошлабди. Жумагул чеча шу ерлик Ўктам деган йигитни куёвликка танлабди.

Ўктамнинг момоси ҳам Жумагул чечанинг ота қишлоғидан эди. Улар қизлик пайтларидан дугона бўлишган. Шунинг учун келишувлари мойдан қил суғургандек осон битибди. Ўктам билан Норгулнинг тўйлари жуда тез бўлиб ўтади. Санамой қизини ўқитиш ниятида бўлган-у, бироқ онасига қарши чиқолмаган. Жумагул чечани ҳам айблаб бўлмайди. У неварасининг бахтини ўйлаб шундай қилган.

Эркин Воҳидов қаламига мансуб ниманингки мутолаасига берилманг, кўнгилга бир илиқлик югуради – ўйлайсиз, мушоҳадага бериласиз, изтироб чекасиз, жиламаясиз, қаҳ-қаҳ отасиз – руҳингиз ором олади, вужудингизда, шуурингизда ўзгача ҳароратни туюсиз. Бу ҳароратнинг туб манбаи Эркин Воҳидовнинг шахсан ўзига хос инсонийлигида, шоирлиги ва латифлигида мужассам эканини илғайсиз.

**Хуршид ДЎСТМУҲАММАД,
ёзувчи.**

Қизим келин бўлган уй бой-бадавлат. Ўктам оддий қишлоқ йигити. Отасининг боғдорчилик фермер хўжалигида ишлайди. Сиз Ойдин қишлоғининг олмазор боғларини кўрмагансиз. Ҳар туп дарахт юз эллик, икки юз килогача мева беради. Ўзимизнинг маҳаллий навлар ана шундай серҳосил. Қирмизи, олтинранг товланадиган олмаларнинг шираси тилни ёради.

Қизим Ўктам билан бахтли яшай бошлайди. Орадан бир йил ўтиб неварам Шерали туғилган. Ўктам эсли-хушли, мулоҳазали йигит. Буни у билан биринчи учрашганимиздаёқ билганман. Эрта баҳордан кеч кузгача боғда ишлайди. Қиш ойларида жўралари билан биз сингари гаштакка йиғилишар экан. Шундай ўтиришлардан бирида ширакайф жўраси атайлабми, “Хотинингди отасини билмайсанми?” деб сўраб қолади. Бу нозик гап Ўктамга қаттиқ ботган. Уйига келиб хотинига шу можарони бошлайди. Она қизим – Норгулимга бўй етганида ҳам мен ҳақимда ҳеч гап айтишмаган экан. Санамойнинг кечмишлари унинг учун сир бўлиб қолаверган. Ўктам қайта-қайта сиқувга олганидан кейин қизим момосининг олдига бориб, бор гапни тўкиб солади. Норгулнинг гаплари момосига булутсиз осмонда чақмоқ чаққандай таъсир қилади. Неварасининг ҳаётидаям қизининг тақдири қайтарилаетгандек даҳшатга тушибди.

Буларнинг барига ичимизга ўрнашиб олган шайтон сабаб. Файратнинг бир оғиз тухмати билан менинг ҳаётим бузилди. Қизим бечора-гаям шундай қора кун таҳдид солиб қолган экан. Жумагул момо Норгулга ҳамма воқеаларни рўйи-рост айтибди. Йиғлаб-сиқтаб, иложини қиламиз, деб овутибди. Ўғиллари билан, куёлари Ўктам билан маслаҳатлашиб, Норгулни бизникига жўнатишга қарор қилишибди. Бу уларга ҳеч ҳам осон бўлмаган. Ахир, менинг ўзим улардан воз кечган эдим. Санамойнинг ҳаётини дўзахга айлантирган, қизим онасининг қорнидалигидаёқ ундан воз кечган гумроҳ ҳам мен эдим-да.

Қизим Норгулни бизнинг қишлоққа тоғаси Ўрол ака олиб келган. Уйимизга бирга кирибди. Уни онамга топшириб, Ойдинга қайтиб кетибди.

Ўрол ака Санамойнинг акаси. У мендан икки ёш катта. Ўша пайтларда Ўрол ака билан яхши чиқишар эдик, жўра бўлиб қолгандик десам ҳам бўлади. У бир гапириб, ўн куладиган кўнгли очиқ йигит эди.

Қизимни қишлоғига яна Ўрол ака олиб кетиши керак эди. Мен тунда шу ҳақда ўйлаиб ухлол-

май ётдим. Она қизимни шундайгина ортига қайтариб юбора олармидим. Санамойнинг чеккан жабру жафолари, энди қизимнинг ҳам тинч ҳаётига чанг солаётган ишларга мен айбдорман-ку. Шуларни тарозига солиб, бир қарорга келдим: “Норгулни Ойдинга ўзим олиб бораман. Нима бўлса пешонамдан кўрдим. Санамойнинг акалари ёқамдан олишар, шу ёшимда уриб-сўкишар ҳам. Фақат она қизимнинг юзи ёруғ бўлса, унинг ҳам отаси борлигини, тагли-тугли эканини эл билса бас. Бу ёшлиқда қилиб қўйган хатоларимнинг товонидир балки”.

Эртасига Зафар поччам билан Дурдона опам қизимни эргаштириб келиб қолишди. Норгулнинг чехраси очик, кулиб турарди. Неварамни олмоқчи бўлганимда жажжи қўлчалари билан менга талпинди.

– Ота, сизга ўрганиб қолди, энди суйкалиб безор қилиб юборади, – деди қизим жилмайиб.

Унинг очиққўнгилик билан айтган гапидан кўнглим тоғдек кўтарилди. Қизимни, неварамни топиб олиб енгил тортигим шу дамда.

Ҳаммамиз уйга кирдик. Онам Дурдона опамни кўриб арз қила бошлади:

– Энам бор деб тез-тез келиб турмайсан. Мен ҳам ганимат бўлиб қолдим, болам.

– Эна-а, бир ҳафта бўлди-ку, келиб кетганимга, – жилмайди Дурдона опам.

– Йўғ-э, шундай дегин. Мен соғинаман-да. Укангди қизини яхши меҳмон қилдингма, ахир?

Дурдона опам кулиб юборди. Ҳаммамиз кулдик. Уйимизда кўпдан бери бундай кулгулар эшитилмаганди, чоғи. Ёки менга шундай туюлди. Ҳатто хотиним Зебининг чехраси ҳам анчагина очилиб қолди. У чаққон дастурхон солиб, қанд-қурсларни олиб келгани чиқиб кетди.

– Эна, бугун неварангиз уйига қайтади, – деди Дурдона опам. – Куёви тинмай телефон қилади, ўғлини соғинибди. Тоғаси олиб кетар эмиш.

– Қизимни ўзим олиб бораман! – дедим.

Дурдона опамнинг гапи оғзида қолди. Ҳамма ажабланиб менга қаради. Онам норозилик билан бошини чайқади. Дастурхон тузаётган хотиним Зеби чўк тушиб ўтирган кўйи юзимга тикилиб қолди. Аммо бир оғиз гапирмади. Бу сукунатни қизимнинг йиғиси бузди.

– Ота, отажоним! – деди кафти билан кўз ёшларини артиб.

Ҳамон бағримда типирчилаётган неварам онасининг овозини эшитиб чинқириб юборди. Уни Дурдона опам қўлига олди. Қизимнинг “отажоним” дея ҳаяжонланиши кўнглимни бузди; кўзимдан ёш чиқиб кетди...

Ҳаммамиз йиғилиб ўтирганда маслаҳатлашиб, гапни бир жойга қўйдик: Ойдинга мен, Зафар поччам билан Дурдона опам бирга жўнайдиган бўлдик. Шундан кейин онам менинг боришимга розилик берди. Аслида онамнинг хавотири ҳам ўринли эди.

Шу пайт қизимнинг қўлидаги уяли телефони жиринглаб қолди. У дам-бадам куёв билан хабарлашиб, уни хотиржам қилиб турар эди. Бугун кўпчилик бўлиб боришимизни айтганида у жудаям қувонди. Кўнгли очик йигит экан, дедим ўзимча.

Вақтни ўтказмай, Дурдона опамни олиб, “Нексия”да туман марказига жўнадим. Бозорга кириб, битта бешик, неварам, қизимга, куёвга кийим-кечаклар харид қилдик. Йўл-йўлакай қурилиш идорамизга кириб бошлиққа учрашдим. Бор гапни тушунтириб, битта юк машинаси сўрадим. Барака топгур ёш йигит бўлсаям аҳволимни тушуниб, машина берди.

Уйга келдиг-у, юк машинасига битта ғунажин, икки кўйни чиқардик. Бунда бизда “энчи” дейишади. Ота турмушга чиққан қизига соғин сигир қилиб олиши учун бир мол бериши одатимизда бор.

Она қизим турфа рангларга бўялган, қўнғироқчалар илиб безатилган бешикни кўриб бирам қувондики, асти қўяверасиз.

Буларнинг бари тоғ гўзали Санамойнинг, ота меҳрисиз ўсган қизгинамнинг тўккан кўз ёшларига арзирмиди. Мен нима қилиб бўлса ҳам юрагимдаги оғир юкни енгиллатишга уринаётган эдим.

Шу куннинг ўзида онамнинг дуосини олиб, йўлга тушдик. Кетаётганимизда она қизим бувисининг юз-кўзларидан ўптиб, кўз ёши қилиб олди. Хотиним Зеби, укалари билан ҳам шундай хайрлашди. Айтиш ёдимдан кўтарилибди, қизим уйдаги болаларим билан аллақачон апоқ-чапоқ бўлиб олганди.

Ойдинга “Нексия”да анча тез етиб келдик. Қишлоққа кираверишда тўхтаб юк машинасини кутдик. Мен қорли чўққилари кекса одамнинг сочларидек оқариб турган тоғларга қараб аскарлик даврларим, Санамой билан илк учрашган кунларимни хотирладим. Тоғ гўзалининг ўша пайтдаги қиёфаси хаёлимда жонланиб энтикиблар кетдим.

Булар менинг олисларда қолган, ҳис-туйғуларга тўла ёшлигим эди...

Бизни куёвим Ўктам, онаси Шодагул опа, бир уй бўлиб ўтирган қариндош-уруғлари кутиб олишди. Уларнинг орасида кичик қайноғам Ўрол акани кўриб безовталаниб қолдим. Ўрол аканинг ёши улғайган, сочлари оқариб, анча тўлишган. Фақат очиқ чехра билан кулишлари ўша-ўша эди. Нима қилишимни билмасдан жим туравердим. Унинг ўзи келиб қучоқ очиб кўришди. Зафар поччам билан Дурдона опам ҳам Шодагул опа билан куда-кудагайлаб сўраша кетишди. Ўктам – куёвим, қотма, юз-кўзидан самимийлик ёғилиб турган йигит экан. У ўша лаҳзадаёқ Шералига ёпиша кетди. Неварагинам отасининг бўйнидан қучоқлаб сира қўйиб юбормасди.

Зафар поччам бош бўлиб ғунажин, қўйлар машинадан туширилди. Бешик, совғаларни Ўктамнинг уйига олиб киришди. Қудамникида бизни худди тўйдагидек кутиб олишди. Қўй сўйиб, эт осилди. Эски гина-кудратларни ҳеч ким эсламади. Айниқса, куёвим Ўктамнинг оғзи қулоғида эди. Мен уни ўз фарзандимдек тушуниб турардим. Ўктамнинг бахтига ҳам ўша майда гаплар, жўраларининг уруғ-аймоқни “кавла-кавла” қилишлари чанг солиб турган эди-да.

Шу куни қудамникида ётиб қолдик. Санамойларникидан бирортаси келади деган ўйим ҳам йўқ эмасди. Ундай бўлмади. Фақат Ўрол ака билан кўришдик.

Эртасига саҳарликка тоғликларнинг меҳмон кутиш одатига кўра оқ ош қилишди. Бу хамир ёйиб, кесиладиган угра ошимиз. Сариёғ қўйиб, косада тортилади. Нонуштадан кейин қудаларнинг, бир кун қолинглар, дейишларига қарамасдан яна йўлга тушдик.

Хаёлимда Ойдин қишлоғини бағрига олган пурвиқор тоғлар бизни хомуш кузатиб қолаётгандек эди. Машина рулини тутиб йўлга тикилар эканман, кўз олдимдан Санамойнинг сўлим қиёфаси сира кетмади. Хайр, тоғ гўзали, кўнглингга берган озорларим учун кечир, дер эдим ўзимча.

...Ўша тунда биз жуда кеч ётдик. Бердиёр билан Санамойнинг тақдирини ўйлаб уйқуға кетганимни сезмай қолибман. Қурувчилар уйчасининг деразасидан қуёш нури тушиб юз-кўзимни сийпалаганда уйғондим. Одатда бегона жойда яхши ухлалмас эдим. Бу ерда ўз

уйимдагидек қаттиқ ухлаб қолибман. Бердиёрнинг ўрни бўш эди. Стол устида бир косада қаймоқ, иккита тандирдан янги узилган иссиқ нон, сочиқ билан ўралган чойнакда чой турарди. Ювиниб, нонушта қилиб олдим.

Қурилиш майдонида аллақачон иш қизиб кетган эди. Мовий коржомали уч-тўрт ишчи кўтарма краннинг патнисга ўхшаган таглигига ғишт тахлаётир. Бетон қорадиган мослама олдида белкуракка суяниб олган шериклари қоришма тайёр бўлишини кутишмоқда.

Бердиёр бинонинг иккинчи қаватида ғишт тераётган эди. Ишига берилиб кетганидан мени пайқамади. Ёнида қотмадан келган ёш йигит ҳам бор. У тикилиб турганимни кўриб, устозига нимадир деди. Бердиёр пастга қаради.

– Ўзим чиқаман, – дедим бор овозда бақириб.

Товушим техникаларнинг шовқинига сингиб кетди. Қўлим билан ишора қилдим-да, сап-сарик ғишт уюмларини четлаб бинога кирдим. Бетон зинадан иккинчи қаватга кўтарилганимда қаршимда Бердиёр жилмайиб турарди.

– Ўзим тушаётгандим, – деди хижолат бўлиб. – Яхши ётиб турдингизми?

– Раҳмат, дўстим.

– Қурилиш эрта уйғонади. Корхона шу йилнинг ўзида ишга тушади-да.

Бердиёр ёнидаги йигитга имо қилди:

– Эркинбой – менинг шоғирдим. Қўли ишга анча келишиб қолди. Мустақил ғишт теряпти. Эрта-индин ҳарбий хизматга жўнайди. Шундайми, Эркин?

– Худди шундай, уста.

– Қаранг, ҳарбийчасига жавоб қайтаришнIAM ўрганиб олган,– кулди Бердиёр. – Хизматдан кейин қурилишга қайтасанми, ё...

– Албатта қурилишга-да, Бердиёр амаки, – Эркин самимий жилмайди.

Мен Бердиёрнинг қурилишга келган кунлари ҳақидаги ҳикоясини эсладим.

– Ишлайверинглар, бироз шу ерда тураман, – дедим.

Бердиёр чаққон ғишт тера кетди. Мен дашт қўйнидаги улкан қурилиш майдонига кўз ташладим. Тепамиздан чирқиллашиб учиб ўтган бир жуфт қуш хаёлимни бўлди. Осмон тиниқ эди. Узоқ-узоқларда чўққисидидаги қорли чизиклар оқариб кўринаётган тоғлар. Бердиёр ҳам беихтиёр ўша томонга нигоҳ ташлади. Балки шу дамда илк муҳаббати – тоғ гўзалини эслаб қолгандир.

Осмоний орзуларга юрагим айвон бўлсин

Висола ПАРДАБОЕВА

1998 йили туғилган.
Тошкент молия
институтининг 1-босқич
талабаси. 2016 йили
Ўзбекистон Ёзувчилар
уюшмаси тавсияси билан
“Биринчи китобим”
лойиҳасида “Юрак ёнсин”
номли шеърый тўплами
чоп этилган.

Сабоқ

Уйимиздан хат чиқди,
Хатда тўла дард чиқди.
Отамнинг ўтмишидан
Бир кичкина гард чиқди.

Шайдо қиздан ...жонимга
Мактуб, дея ёзибди.
Яшайман фақат сизни
Кутиб, дея ёзибди.

Йигирма йиллик суврат,
Йигирма йиллик журъат.
Уйимиз тинчин бузди
Норасида муҳаббат.

Турқи қуриб кетсин, деб
Онам зарда қилади.
Гўзаллигин кўрса-да,
Тасқара деб қулади.

Опам, синглим, укамдан
Қарғиш топмас ниҳоя.
Отам синиқ қулади,
Уни қилмас ҳимоя.

Фақат мен жим, ҳамма лол,
Ҳамма тушар ҳар кўйга.
Мен ночор индамасдан
Кириб кетаман уйга.

Аччиқ сабоқ бўлди бу,
Мен улгая бошладим.
Ёрга ёзган хатимни
Йиглаб ёқиб ташладим...

Қўлласин мени

Сен бир тараф бўлгин-у, дунёлар бир ён бўлсин,
Осмоний орзуларга юрагим айвон бўлсин,
Севгим пинҳона, аммо ўзинга аён бўлсин,
Сен томонга элтувчи йўллар қўлласин мени.

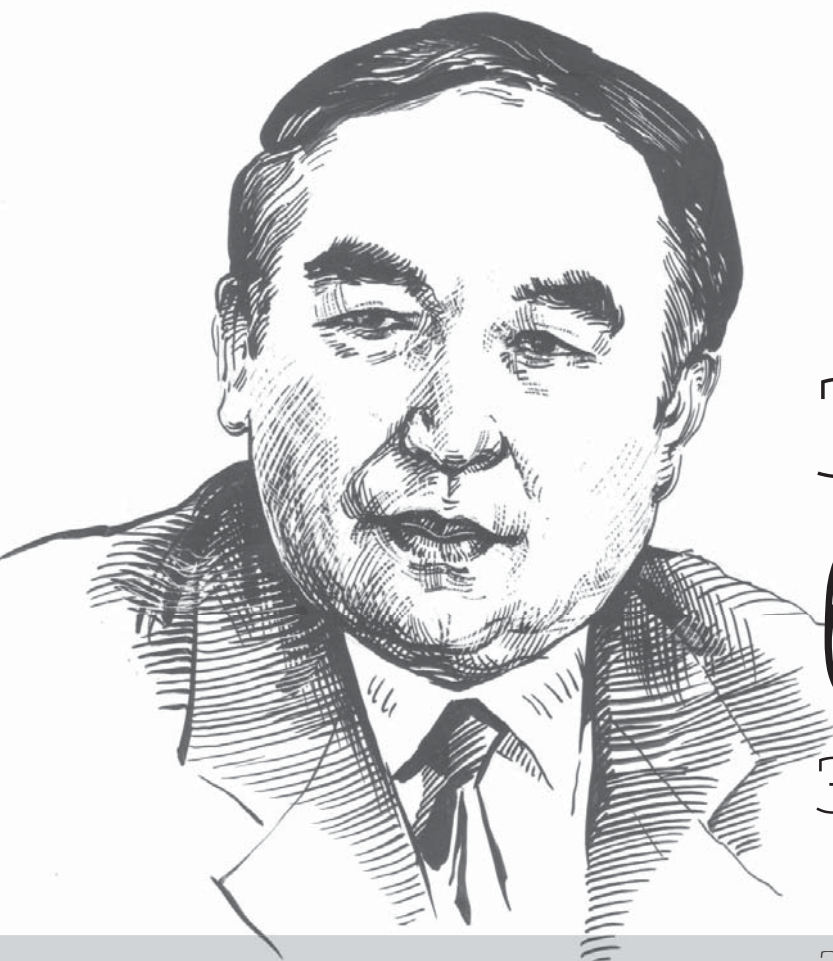
Қумушбиби соғинчи дилимни қамраб олган,
Кўзларим кўзларингни кўнглимга қамаб олган,
Дардимдан кундуз қуёш, кечалар қамар ёнган,
Оловга ожиз ёмғир, дўллар қўлласин мени.

Бошим олиб кетаман борса келмас томонга,
У томоннинг поёни туташ эмиш осмонга,
Юрагимдаги тўрам, юрагимдаги хонга
Етказувчи хоҳ ўнгу сўллар қўлласин мени.

Бахтим абгор, бахтимга, кун сайин дардим обод,
Содиқман, кўзинг ҳаққи, ишқ ҳаққига қасамёд,
Пешонамдаги туздан, кўзим ёшидан бунёд
Уммонлару дарёлар, қўллар қўлласин мени.

Сендан ўзга паноҳим, дўстим йўқдир, Художон,
Борсан, кўнгли бўш қизнинг кўнгли тўқдир, Художон,
Бедаво бахтдан менга бироз юқтир, Художон,
Ҳаққимга деб очилган қўллар қўлласин мени.

Баҳор келади бир кун, қарғалар учиб кетар,
Бири осмон, бирлари тупроқни қучиб кетар,
Биламан, ҳар тарафим дийдоринг томон элтар,
Сен томонга элтувчи йўллар қўлласин мени.

Энг катта бахт эркинликдир

Эркин Воҳидов ҳикматларидан

Шеър шоир қалбида туғилган ҳаётий туй-ғуларни ифода қилади ва шу билан ўқувчи юрагини ром қилади. Шоир ўзи ёнмаса, бошқаларни ёндиролмайди, қалб ҳисларида оташ бўлмаса, бошқа қалбларга ҳарорат беролмайди. Бу сеҳрли оташсиз ҳар қандай шеърий жимжималардан, бадиий воситалардан, маҳоратдан наф йўқ.

Шеър

Истеъдод

Истеъдод бу – аввало дид, яхши дид эгаси бўлиш қобилияти, дегувчилар ҳам бор. Истеъдод – бепоён тушунча. У таърифга сиққанда эди, уни маълум хусусиятлар доирасида чегаралаш мумкин бўлганда эди, одамлар йўқ истеъдодни тарбиялаб бор қилган бўлардилар. Горький истеъдоднинг 99 фоизи меҳнат деганини туғма истеъдоди бўлмаган одам меҳнат билан чинакам шоир ёки бастакор бўлиши мумкин деб тушунмаслик керак. Ҳар қалай, 99 дегани юз эмас. Сув нормал шароитда юз градусда қайнайди. 99 градус исиган сув – қайнаган сув эмас. Форс тилида қайнашни “жўшидан” дейди. Яъни жўшмоқ. Шеърят ҳам жўшмоқдир. Жўшмоқ учун эса 99 фоиздан ташқари ўша камтарин бир фоиз, яъни туғма истеъдод керак.

Инсонга бир марта бериладиган ҳаётда у умридан, ўтган кунидан қониқиб яшаши керак. Виждонига хилоф иш қилмай яшаса – бундан улуг бахт йўқ. Ҳар бир айтган сўзинг, ишинг ўзингнинг хоҳишингга мувофиқ бўлса – энг катта бахт шу. Аксинча, инсоннинг ўз ички интилишлари, қалби, эътиқоди, сўзи билан иши ўртасида зиддият пайдо бўлса, виждони буюрганини қилолмаса, бу – инсон учун жуда катта бахтсизликдир.

Халқ билан мулоқот

Биз ўзбекларда истиҳола кучли. Ўзни намоён қилишдан тортинамиз... Энди ўша истиҳола ни йиғиштириб, халқ билан мулоқотнинг ҳамма шакллари-дан фойдаланишимиз лозим. Бу замон олдидаги, Ватан олдидаги бурчимиздир.

Бизнинг саводхон асримизда, айниқса, адабиётда истеъдод билан ҳаваскорликни ажратиш мушкул бўлиб қолди.

Мумтоз адабиётимиз намуналари орасида шундай байтлар, мисралар борки, уларни мутолаа қилган инсон қалби ва руҳиятида ажиб бир ўзгариш, покланиш содир бўлганини ҳис этади. Бу ғазаллар оддий илҳом лаҳзаларида эмас, илоҳий илҳом тўлқинларидан туғилган бўлса ажабмас. Болаларимиз мана шу бебаҳо ва беқиёс маъволардан бебаҳра қолмаслиги керак.

Рақобатли дунёда китобнинг қудратли, сеҳр-гар рақиблари кўп.

Адабиётга садоқат

Адабиётга садоқат ва эътиқод масаласи аввало сўз санъатининг келажаги тўғрисида қайғуришдан бошланади.

Шеърят майдони

Шоирликнинг “қора иши”ни кўз олдида келтирмай, бу номнинг ўзига, обрў ва шуҳратига қизиқиб шеърят майдонига интилганлар хато қиладилар. Кўпинча бундай хато жуда қимматга тушади. Хато қилган одам учун ҳам, шеърят учун ҳам. Шу сабабли “ёшларга ғамхўрлик” деганда фақат уларни қўллаб-қувватлаш, йўғини бор қилиб кўрсатиш эмас, балки уларга рост гапни айтиш, янглишишдан қайтариш ҳам тушунилади.

Бу оламда йўқотишлар ичидаги энг оғир йўқотиш инсоннинг ўзлигини йўқотишидир. Одамзод тафаккур ва эҳтирос, руҳият ва имон дунёсида яшайди. У юрагидаги эътиқод билан, ишонч билан тирик ва бутун. Ўзликни йўқотмоқ ана шу оламдан жудо бўлмоқдир, инсон иморатидаги рукнларнинг – устунларнинг синмоғидир.

Шоир

Шоир, ёзувчилар тўйга юрмадилар, телевизорда чиқишдан манфаатлари йўқ, ойнаи жаҳондан ўзларини тортиб юрадилар. Бу тўғри эмас, албатта. Элга кўри-ниб туриш, эл ичида бўлиш одамларда адабиётга, китобга меҳр уйғотиш учун керак. Ахир, меҳр кўзда, деган гап бекорга айтилмаган.

Муносабат

Ўқувчи учун авторнинг ёшу қариси, унвонли-унвонсизи йўқ. У ҳамиша ёзилган сатрларга қараб муаллифга ўз муносабатини билдиради: ё қалбига жо қилади, ё унутади, йўқликка маҳкум этади.

Биз эндиликда шўроча мафкурадан, адабий мезонлардан бутунлай қутулдик. Адабиётимизни, хусусан, мумтоз адабиётимизни бутун бўй-басти билан кўрсатадиган вақтлар келди.

Адабиёт ҳамиша маънавиятнинг олдинги қаторида борган ва шундай бўлиши керак.

Миллатнинг келажаги

Ҳар бир миллатнинг келажаги, истаимизми-йўқми, ўқитувчилар савиясига боғлиқ. Бу ҳақиқатни ҳеч қачон эсдан чиқармаслигимиз лозим.

Биринчи бош муҳаррир сабоқлари

Нодир ЖОНУЗОҚ

Нурафшон сайёра

Эркин Воҳидов...

Бу номни илк бор қачон эшитганман – ёдимда йўқ. Балки, муаллимимиз тилидан, эҳтимол, телевизор ё радиодан – билмайман. Муҳими, бу ном мен учун ниҳоятда қадрли, ундан таралгувчи нур, зиё руҳиятимнинг бир қисмига айланиб кетган.

Ўзи шундай бўлади: қуёш, ой, юлдузларга қўлинг етмайди, уларга бориб кўрмагансан, лекин доимий равишда тун-кунингга ёруғлик, тафт бағишлаб тургани боис қайсидир даражада сенга яқин, ҳаётингга дахлдор туюлади, умрингнинг бир қисмига айланиб кетади. Бу ҳақиқатни устознинг ўзи ҳам сезган ҳолда шундай ёзган эди:

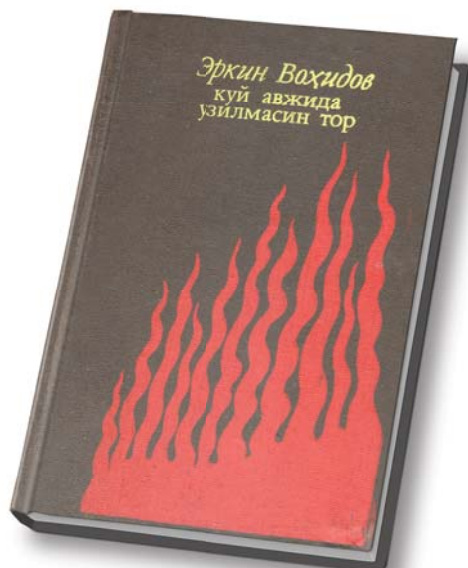
*Одамлар, сиз менинг ҳаётим,
Ҳар бирингиз умрим парчаси...*

Эркин Воҳидов нурафшон сайёралар каби менадан жуда олисда ва айни пайтда менга жуда яқин эди.

Эсимда, фан олимпиадасининг туман босқичида она тили ва адабиёт бўйича ғолиб бўлганим учун мактаб директоримиз қалин муқовали, устида ёлқинли аланга тасвирланган китоб билан тақдирлаганди. Бу Ўзбекистон халқ шоири Эркин Воҳидовнинг “Куй авжида узилмасин тор” китоби бўлиб, менга – ўзича шеър машқ қилиб юрган ўсмирга тенги йўқ тухфа эди. Тўптамга кирган лирик шеърларни ютоқиб ўқиганларим, Матмусанинг беғубор саргузаштларидан қаҳ-қаҳ отиб кулганларим, ижтимоий руҳ билан йўғрилган мисралар таъсирида узоқ вақтгача ўйчан юрганларим – бутун таассуротларим ёдимда.

Уйзоқ нигоҳ

Ўйлаб қарасам, Эркин Воҳидов ўзидан кейинги ижодкорларнинг нафақат шоир, балки шахс сифатида шаклланишига ҳам жиддий таъсир кўрсатган экан. У кишининг ёнида юрган ёшлар-ку, майли, лекин пойтахтдан юзлаб чақирим олисдаги қишлоқда ўз хомхаёллари оғушида яшаган мендай хаёлпараст-

нинг дунёқараши қотишида, муайян ҳаётий маслакка эга бўлишида ҳам бу улкан адибнинг ўрни катта эди.

Ўтган асрнинг 80-йиллари охирида дадамнинг ёнига ўтирволиб, “Время”, “Ахборот” сингари сиёсий-ижтимоий теледастурларни кузатар ва ёш шуурим билан собиқ иттифоқ ҳудудида улкан тарихий жараёнлар юз бераётганини илғардим. Аммо бу чигал воқеа-ҳодисаларни қандай талқин этиш керак, уларга қай тарзда муносабатда бўлиш лозим – тажрибасиз онгим қамраб олишга, таҳлил этишга ожизлик қиларди. Айни шу паллада жонкуяр адибларимиз, хусусан, Эркин Воҳидовнинг телевидениедаги чиқишлари, газета-журналлардаги мақолалари кўплаб ёшлар қатори менинг ҳам ақл кўзимни очган, десам муболаға бўлмайди. Изтиробу куюнчаклик билан ёзилган дилўртар мисралар дунёга шоирона уйғоқ нигоҳ билан қараш лозимлигидан сабоқ берган.

Қишлоғимизга ҳафтада икки марта почтачи келарди. Узоқдан велосипед минган одам қораси кўринса, эшикка қараб чопардим. У ташлаб кетган ўндан зиёд газета-журнал орасида “Ёшлик” ҳам бўларди! Албатта, мен ўша пайтлари бу адабий нашрнинг илк бош муҳаррири Эркин Воҳидов бўлгани-ю, журнал шу даражага етгунча қанча тер тўкилиб, заҳмат чекилганини билмасдим. Ҳали қайси касбнинг бошини тутишим аниқ эмаслиги боис таҳририят нима, журналистика қандай касб – ўйлаб ҳам кўрмагандим, бутун фикру зикрим журналда чоп этилган бир-биридан қизиқарли асарлару мақолаларда эди. Хусусан, ўзбекнинг атоқли ва ардоқли шоири Эркин Воҳидов қаламига мансуб шеърлар, мақолаларни кесиб олиб (албатта, дадам ўқиб чиққанидан сўнг), йиғиб борардим.

Шоирнинг ўша пайтлари эълон қилинган, “қайта қуриш” отлиғ даврнинг моҳияти яққол очиб берилган шеърини бир ўқишда ёдлаб олганим, ўзимча хиргойи қилиб юрганим ҳам эсимда.

*Бизлар арра тортмоқдамиз,
Аррамининг тиши йўқ,
Нега арранг тиши йўқ, деб
Сўрайдиган киши йўқ.*

*Чунки бизлар анойимас,
Пишиб кетган кўзимиз.
Арра тушган ўша шохда
Ўлтирибмиз ўзимиз.*

Ўша даврга хос кўзбўямачилик, хўжақўрсинчиликнинг ўта усталлик билан чизилган сурати бу. Устоз шоир ижодида бундай истеҳзоли шеърлар кўп эди. Ўша, менга совға қилинган тўпلامдан жой олган “Мажлис қилинг”, “Эски ҳаммом, эски тос”, “Уятчанлик”, “Орол ўлаётир...”, “Изтироб” сингари шеърларда ҳам зулмнинг, лоқайдликнинг, носоғлом сиёсатнинг авра-астари ағдариб кўрсатилганди. Энг муҳими, қизгин ижтимоий руҳ шеър санъатининг нозик воситалари, бадиият талаблари билан омухталашган ҳолда ўқувчи қалбига йўл топар эди.

Эркин Воҳидов, Абдулла Орипов сингари шоирлар энг қалтис пайтларда адолатталаб, ҳақиқатга ташна халқнинг овозига айланган экан, энди билсак.

Ўзи ва сўзи бир шоир

Кўп ижодкорлар каби талабалик, дунё ва янги ўзбек шеърляти билан танишув, адабиётдаги турли “изм”ларга маҳлиёлик босқичларини бошдан ўтказдик. Мураккаб услубларга қизиқиб, содда ва самимий шеърлятга бироз бептисанд қараганимиз ҳам бор гап. Ниҳоят, устоз Эркин Воҳидов маҳорат билан таржима қилган немис мутафаккир шоири Гёте илгари сурган шоирнинг шаклланиши ҳақидаги “Аввал соддалик, кейин мураккаблик ва яна соддалик...” деган пурмаъно ҳикмат мағзини чақдик. Жумладан, Эркин Воҳидов шеърлятидаги тиниқлик ва табиийлик, соддалик ва теранлик, мусиқийлик ва равонлик, фикр ва туйғу мувозанати улкан истеъдод, ҳаётий тажриба ва тобланган маҳорат маҳсули эканини, бу мақомга кўтариллиш ҳаммага ҳам насиб қилавермаслигини англаб етдик. Яна бир нарсани тушундик: шоирнинг ёниқ шеърлари муайян қатламга эмас, бутун халқимизга маънавий озиқ, руҳий қувват бўлган, яъни устоз чин маънода халқ шоирига айланиб кетган экан.

Афсусланадиган жойимиз – Тошкентда ишлаб бошлаганимиздан сўнг ҳам адабиётимиз фахри бўлган кўп устозларга яқинлашмабмиз. Тўғриси, бунга ҳаддимиз сиғмаган. “Улар ким-у, биз киммиз? Ҳузурига борсак, қандай кутиб оларкин?” қабилидаги андишали саволлар тўсиғидан ошишга журъатимиз етмаган. Ҳолбуки, асарлари орқали доимо мулоқотда эдик, телевидение ва матбуотдаги чиқишларини мунтазам кузатардик. “Фалон газетада Эркин Воҳидовнинг янги шеърлари берилибди. Пистон суҳбатда шундай фикр билдирибди...” деб ўзимизча таҳлил қилардик.

Бир гал Эркин Воҳидов эл суйган шоир ва жамоат арбоби сифатида телевидениега келгани, у кишига пешвоз чиққанимиз ёдимда. Қисқа суҳбат асносида бир-бирига зиддай туюлувчи икки хислат – камтарлик ва салобатнинг бир шахсда жамулжам бўлганидан ҳайратга тушганман.

Ўзбек шеърининг тарихида бир-бирига ўхшамайдиган улкан истеъдод эгалари кўп. Ҳар бири алоҳида дунё. Эркин Воҳидов дейилганда кўз олдимизда туғма истеъдод ва юксак шарқона маданиятни ўзида уйғунлаштирган, интеллекти баланд, шахсияти ва ижоди мувофиқ келадиган забардаст шоир қиёфаси гавдаланади. Шундай улуғ инсонга гоҳ олис, гоҳ яқиндан ҳамнафас бўлганимиз, унинг кўнгил ва руҳият булоғидан сув ичганимиз кишига чексиз фахр, мамнуният бағишлайди.

*“Эмас осон бу майдон
ичра турмоқ...”*

“Ёшлик” журналида иш бошлаганимда хаёлимга дастлаб “Бу таҳририятга қандай улуғ инсонлар раҳбарлик қилган-а!” деган ўй келди. Биринчи галда кўз ўнгимда Эркин Воҳидов сиймоси пурвиқор қоядай намоён бўлди. Ҳам адабиётда, ҳам жамиятда беқиёс обрў, нуфузга эга шундай шон-шавкатли бош муҳаррирга издош бўлиш... кишига хурсандчилик ва айни пайтда катта масъулият ҳам юклайди.

Журналнинг ўттиз-ўттиз беш йил олдинги таҳламларини варақлаш, устозлар тажрибасини ўрганиш асносида яна болаликка қайтгандай, ўша пайтдаги кадрдон дўстимни қайта топгандай бўлдим. Эркин Воҳидовнинг исм-шарифи “Бош редактор” деган ёзув остида қўр тўкиб, журналга безакдай турибди.

Бирмунча майда ҳарфларда босилган, лекин кўп йирик, салмоқли асарларни чоп этган журнал... Адади ҳам ҳозир хаёлга сиғмайдиган даражада кўп. Ўша пайтда таҳририятда ишлаган ёш ижодкорларнинг аксарияти бугун адабиётимизда ўз ўрнига эга устоз адибларга айланган.

Эски таҳламларни варақларканман, журналга меҳнати сингган барча устозларга, биринчи галда таҳририятнинг биринчи бош муҳаррири Эркин Воҳидовга ғойибона миннатдорлик билдираман. “Сизларнинг тенгсиз истеъдодингиз, фидойилигингиз, жонкуярлигингиз туфайли “Ёшлик” журнали шундай ном қозонди. Ҳали ҳам сизлар таратган доврўқ соясида юрибмиз. Ташаккур!” дейман уларга хаёлан.

“Эркин Воҳидов фалон йили қийин вазиятга тушиб қолганимда менга шундай йўл-йўриқ кўрсатган...”

“Эркин Воҳидов фалон йили мени адолатсизликдан ҳимоя қилган...”

“Эркин Воҳидов фалон йили катта хато қилганимда дакки бериш ўрнига, жилмайиб кўнглимни кўтарган...”

“Эркин Воҳидов фалон йили ҳеч эсимдан чиқмайдиган яхшилик қилган...”

Устоз билан бирга ишлаган ҳамкасблари, шогирдларининг бундай самимий, миннатдорона дилсўзларини эшитиб, кўнглимдан бир ўй ўтади: Эркин Воҳидовдай шоир бўлиш қанчалар қийин бўлса, у кишидай бош муҳаррир бўлиш ҳам шундай мушкул экан!

Мардона руҳ

2015 йилнинг 28 декабри. Устоз бир кам саксон ёшни қарши олаётган кун. Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси раисининг ёшлар билан ишлаш бўйича ўринбосари, Ўзбекистон халқ шоири Иқбол Мирзо: “Эркин акани табриклар келайлик. Шу баҳонада журналнинг биринчи бош муҳаррири дуосини оласиз”, деб қолди. Таклифдан кўнглим ёришди ва биргаликда йўлга тушдик.

Эркин Воҳидов неча минг марта гоҳ хурсанд, гоҳ хафа, гоҳ ўйчан ҳолда ҳатлаб ўтган дарвоза олдида турибмиз. “Мана, мен мақоламда ёзган кўнғироқ!” деди Иқбол ака эшик ёнидаги тугмани босаркан. Чиндан ҳам, шогирдларни сабоққа чорловчи кўнғироқ овози жаранглагандай бўлди.

Ичкари кириб, устоз билан юзма-юз келганимизда, у кишининг хасталиқдан жисман толиққанини, ўзини сал олдириб қўйганини сездик. Катта шоиримизни телеэкранларда доимо ўктам қиёфада кўриб одатланганимиз боис кўнглимизда хижиллик уйғонди. Устознинг руҳини кўтаришга, далда беришга интилдик. Иқбол ака: “Яқинда Самарқандда ижодий сафарда бўлдик, шеърят мухлислари Сизни эслаб, қайта-қайта сўрашди”, деди. Мен ҳам ўзимча нималардир дегандай бўлдим. Устоз миннатдорлик билдирди. Соғлом пайтлари ҳам оҳиста, сўзларни авайлаб-эркалаб гапирадиган шоирнинг овози шикаста чиқарди. Эркин ака аста-секин ҳаётидаги кўп кулгули, ёруғ хотираларни сўзлай бошлади. Ҳажвий шеърларини эслаб, баъзи парчаларни ёддан ўқиди. Бирпасда кўнглимиздаги эзгинлик тарқалиб, хушчақчақ кайфият, эркин муҳит пайдо бўлди. Самимий гурунг қилдик. Қизиги, биз устознинг эмас, у киши бизнинг кўнглимизни кўтарди, қалбимизга ёруғлик улашди. Шунда, яна бир бор, хасталигу кексалиқдан заифлашган вужудда қандай улуғвор, мардона руҳ борлигини туйдик.

Суҳбат сўнгида устозга “Ёшлик” журналининг янги сонларини тақдим қилдик. Устоз бир пайтлар ўзи йўлга қўйган журнални ўзгача меҳр, соғиниш билан варақлади. Таҳририят ишига ривож тилаб, дуога қўл очди. “Китоб-журнал ўқийдиган одамлар кўпайсин!” деган тилак, айниқса, бизни мутаассир этди.

Қутлуғ хонадондан чиқарканмиз, устоз Эркин Воҳидов билан кечган лаҳзаларимиз йилларга татиғулик сабоқ бўлганини ҳис қилдик.

Юксак эътибор

Ўзбекистон либерал-демократик партиясидан номзоди кўрсатилган Шавкат Мирзиёев Ўзбекистон Республикаси Президенти этиб сайлангандан кейин чиқарган илк қарорлардан бири Ўзбекистон халқ шоири Эркин Воҳидов таваллудининг 80 йиллигини нишонлаш тўғрисида бўлди. Янги сайланган Президентимизнинг улуғ шоир мероси ва хотирасини эъзозлашга қаратилган бу қарори бутун халқимизни хурсанд қилди. Чунки Эркин Воҳидов, сал аввалроқ таъкидлаганимиздек, чинакам халқ шоири эди. Ҳеч муболағасиз айтиш мумкинки, Эркин Воҳидов ўз салафлари қатори ўтли, исёнкор шеърлари билан элимизни истиқлолга руҳан тайёрлашда фаол иштирок этди. Мустақиллик йилларида Биринчи Президентимиз Ислон Каримов билан елкама-елка туриб, истеъдоду билимини, кучу ғайратини озод ва обод мамлакат бунёд этишга сарфлади. Борлигини жонажон халқимизга бахшида қилди. Ҳақли равишда Ўзбекистон Қаҳрамони деб эътироф этилди.

Бугун Ўзбекистон халқ шоири Эркин Воҳидовнинг 80 йиллиги тантаналарида иштирок этарканмиз, барча ёшлар, шогирдларнинг кўнглидан битта ўй ўтятти: “Устоз! Сиз қуйлаган юрт, сиз алқаган эл борки, порлоқ ёдингиз, ёниқ сўзингиз ҳеч қачон ўчмагай! Илоҳим, бизга ҳам сизнинг шарафли, нурли йўлингиздан юриш насиб этсин!”

Завқу шавқ манбаи

Дарёнинг бошланиш жойини географлар манба дейдилар, қуйилиш жойи эса унинг мансаби. Умуман олганда, ибтидо ва интиҳо деган тушунчамизга тўғри келади бу атамалар. Ҳамма нарсанинг боши ва охири бор. Жумладан, китобларнинг ҳам. Ижод аҳли яратган асарлар ана шу оралиқ ўртасидаги масофада, яъни ибтидо билан интиҳо оралиғида тўғри йўлни танлашимизга қўмак беради. Биз жаҳон адабиётининг дурдоналари ва бадиий тафаккур воситасида ўзимизни топамиз, ўзлигимизни англаймиз. Мухтасар айтганда, завқу шавқ ва ҳайрат манбаи бўлган китобларда дунёни идрок этишимизга ёрдам берадиган беҳад кўп хислат ва хусусият мужжасам. Фақат шарт шуки, танлаб ўқиш керак. Ўзингиздан аввал бу йўлдан юрган кишилар маслаҳатига амал қилиш керак. Шу кунларда адабиётшунос олим Шўҳрат Ризаевнинг “Ёшлик” журналидаги тавсияларини ўқиб, хитой ёзувчиси Мо Янь қаламига мансуб “Мусаллас мамлақати”ни излашга тушдим.

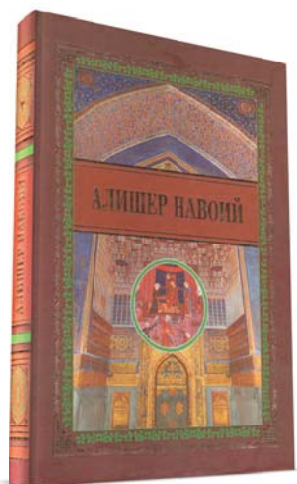
Китоб танлаш бобида улуғ ёзувчиларнинг фикрлари алоҳида аҳамиятга эга. Масалан, мен Кафкани мутолаа қила туриб швейцар ёзувчиси Август Стриндбергни кашф этдим. Ҳерман Ҳессе асарларидан норвег ёзувчиси, Нобель мукофоти совриндори Кнут Ҳамсунни топдим. Айтмоқчиманки, дунё тан олган буюкларнинг асарларини ўқиркансиз, уларнинг тавсияларини эътиборсиз қолдирманг. Немис файласуфи Иммануил Кант асарлари абстракт фикрлаш маҳсули (бу усулни Гегель танқид қилган). Мен бундай фикрлашнинг бадиий адабиётдаги намунасини изладим ва француз ёзувчиси Марсель Прустга дуч келдим. Бу ажойиб ижодкорнинг “Йўқотилган вақтни излаш” деб номланган етти томли романидан айрим жилдларини (топганимча) мутолаа қилдим. Шу ўринда қизиқ бир воқеани эслаб ўтмоқчиман (китоб жиннисининг бошидан нималар кечмайди дейсиз!). Прустни излаб кутубхоналардан ва дўконлардан тополмаганимдан кейин Янгиобод бозорига бордим. Бу ерда жуда катта китоб савдоси бўлади. Бозорни оралаб юриб Прустни изладим. Ҳамма жойда Марсель Прустни эмас, поляк ёзувчиси Болеслав Прустни рўпара қилишди. Фақат битта дўкондор менга ажабланиб ва қизиқиб қараб қолди ва: “Шу ерда ўн етти йилдан бери китоб сотаман, ўн йил аввал бир киши Прустни сўраб келган эди, мана, бугун иккинчисини кўриб турибман”, деди. Топиб беришга ваъда қилди ва учинчи марта боришимда “Йўқотилган вақтни излаш”нинг биринчи томини, яъни “Сван тарафга йўналиш”ни (“По направлению к Свану”) қўлимга тутқазди. Ҳа, яхши китобларни топиш учун изланиш ҳам керак. Ўз тажрибамдан келиб чиқиб маслаҳат берадиган бўлсам, юқорида тилга олинган ёзувчиларнинг асарларини ва жаҳон адабиёти дурдоналари ҳисобланган бошқа китобларни беҳад завқ ва ҳаяжон билан ўқийман, хусусан, Борхесни қайта-қайта мутолаа қиламан ва ҳар сафар “Лисон ут-тайр”га қайтаман.

Неъмат АРСЛОН

1941 йили туғилган.
Самарқанд давлат
университетини
тамомлаган.

“Аёл сувратига чизгилар”,
“Олдинда яна тун бор”
ҳикоялар тўпламлари
ҳамда “Адам водийси”,
“Мавҳумот” романлари
муаллифи.

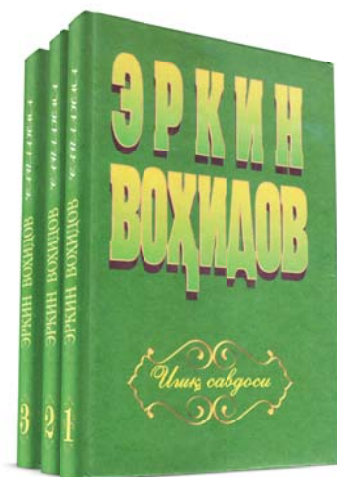

Алишер Навоий. “Лисон ут-тайр” достони.

Бу асар китоблар оламининг ва олам китобларининг энг улуғ мўъжизаларидан бири бўлиб, илмий, ахлоқий ва фалсафий асосга эга. Достонни мутолаа қилишга киришаркансиз, Худхуд етакчилигида Ҳақни излаб йўлга тушган қушлар галасига қўшилиб осмонга парвоз этгандек бўласиз. Ҳар бири ўзига хос қийинчиликлар ва манзараларга эга етти водийдан олиб ўтади Худхуд. Парвоз давомида баъзи бир қушлар йўл азобига дош беролмай пушаймон бўлади ва олдинги тинч ҳамда беташвиш ҳаётига қайтиш истагини айтиб норозилик билдиради. Шунда қушларнинг энг поки ва доноси бўлган Худхуд ҳар бир қушнинг ҳаёти, хулқу характерига доир ибратли ҳикоятлар сўзлаб, уларни дадил ва иродали бўлишга ундайди. Ана шундай чуқур фалсафий ҳикоятлардан бири “Шайх Санъон” қиссасидир.

Каъбада шайхларнинг шайхи мақомида турган бу улуғ инсон (Шайх Санъон тарихий шахс) кексайган чоғида бир тарсо қизни севиб қолиб, муҳаббатнинг барча қийноқларини бошдан кечиради. Тарсо қиз шундай гўзал бир шаклда, худди қуёш айвонидаги Исо қизи каби қаср устида турарди. Бундан Шайх кўнглига чақмоқ чақилгандек бўлиб, унинг жони шугъла денгизида гарқ бўлди. Хуллас, Шайх қизнинг остонасида тугроқларга беланиб ётади, унинг чўчқаларини боқишга ҳам кўнади, майхонага кириб мақом туттади. Ошиққа кўп жабру жафолар кўргузган тарсо қиз охир-оқибат гап нимадалигини тушунади, шайхнинг ортидан йўлга тушади ва бепоён саҳрода шайх Санъоннинг қўлида жон беради.

“Шайх Санъон”ни бир марта мутолаа қилган киши уни қайта-қайта қўлга олиши ва дунёдаги энг гўзал севги қиссаси сифатида бошқаларга ҳам тавсия этишига ишонаман.

Эркин Воҳидов. “Сайланма” шеърлар.

Ўзбек шеърятига қайси нуқтадан қармайлик, Эркин Воҳидовни кўрамиз, айтамыз, санаймиз. Шунинг ўзи Эркин Воҳидов феноменини белгилаб беради. Шоир ўтган асрнинг олтишинчи йилларида мудраб ётган тафаккурни уйғотишни бошлади. Қарийб олтимиш йилдирки, ана шу йўлда собит қадам бўлди. Ўз сўзини айтди, ёзди. Халқимизнинг меҳр-муҳаббатини қозонди. Сўзлари эл-юрт кўнглига сингиб, ўзидан кейинги адабий авлодни баланд бир чўққига бошлаб кетди. Бу чўққини, ҳеч шубҳасиз, Эркин Воҳидов чўққиси деб аташ мумкин.

Шоир шеърларини ўқиганимда ўз-ўзимга бир-икки саволни такрор-такрор бераман. Хўш, “Эркин Воҳидов нима ҳақида ёзмаган? Эркин Воҳидов ижодида қайси шеърый санъат йўқ?”. Ҳамма-ҳаммаси шоир асарларида мужассам. Шунинг учун ҳам Воҳидов шеърлари китобхонлар, ижодкорлар учун қутлуғ адабий таълим маскани, шеърят кўрғони бўлиб турибди. Унинг шеърлари ўқувчига кўксини кериб фоз юришни, мағрур туришни ўргатади.

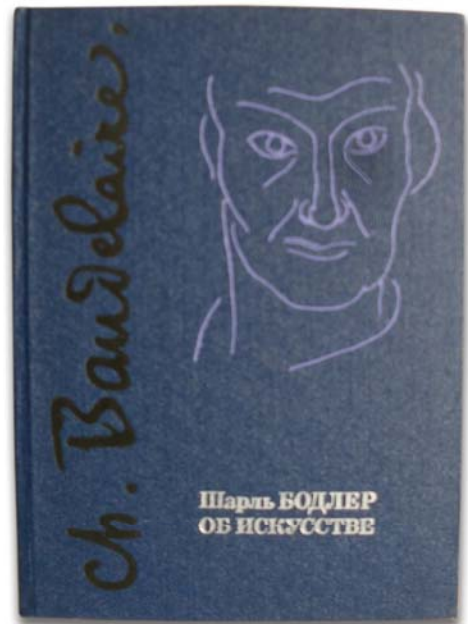
Шуларни ёзаяпман-у, яна “Нега шундай экан-а?” деган савол қаршисида қолдим. Жавоб изламасликнинг, уни айтмасликнинг ҳеч имкони йўқ. Чунки Эркин Воҳидов кўрган-кечирганларини ўзидан ўтказиб намоён қила олди. У Навоийдан, Фузулийдан, Машрабдан, Гёте ва Есениндан сув ичи ва ўзи ҳам улкан шоирлар сафида турадиган ижодкорга айланди.

“Япон мумтоз прозаси”. XI–XIV асрлар.

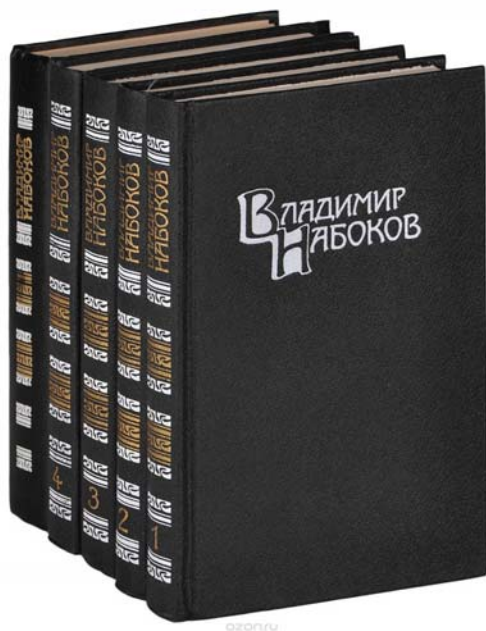
Сизга тавсия қилинаётган бу китобда Сей-Сёнагон, Камо но Тёмей ҳамда Кенко Хосе асарлари жамланган. Японлар табиатга меҳр-муҳаббат ва ишонч билан қарайдилар. Бу ҳолат уларнинг асарларида бевосита намоён бўлади. Минг йил аввал яшаб ўтган Сей-Сёнагон “Хаёлга келган битиклар” асарида шундай ёзади: “Бу китобни хонамнинг тинч оғушида кўз олдидан ўтган, қалбимни тўлқинлантирган барча нарсалар тўғрисида ёздим”. Муаллиф айтган “барча нарсалар” асосан табиатга бўлган ошуфталик билан қамраб олинган. Сиз бу китобда адабиёт оламида жуда камёб саналган дзуйхицу жанри билан танишасиз. Сўзма-сўз таржима қилинганда, “қалам ортидан” ёки “мўйқаламга эргашиб” деган маънони беради (японлар қадимда иероглифларни мўйқалам билан ёзганини назардан қочирмаслик керак). Ўзини мажбурламасдан, чиранмасдан нима хаёлга келса, шуни енгил бир кайфият билан ёзиш бу жанрнинг асосий хусусиятидир.

Япон халқининг қалбини, табиатдаги нозикликлар ва ҳар қандай ўзгаришлардан таъсирланиши ҳамда бундан руҳий мадад ола билишини тушунишга ёрдам беради бу китоб.

Шарль Бодлер. “Санъат ҳақида”.

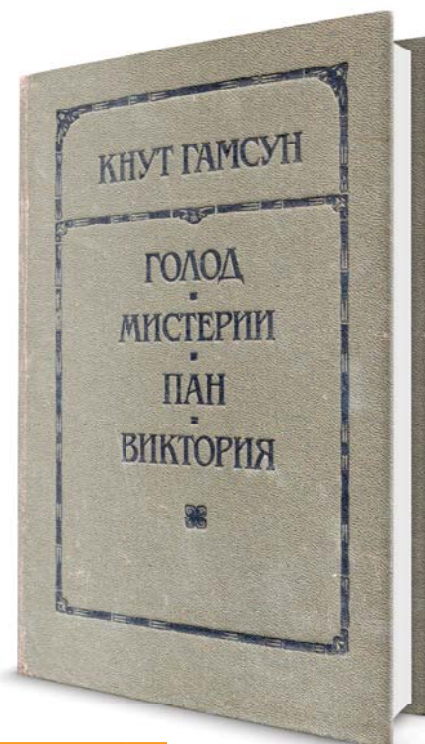
Агар китоб расталаридан шу китобни топсангиз, машҳур француз шоири, адабиётга қўрқинчли тушсимон шеърятни олиб кирган бу ижодкорнинг сувратига эътибор қилинг. Борлиққа бўлган кучли нафратни кўрасиз унинг юзида. Бу ҳолат шоирнинг шеърятига ҳам ўз аксини топган. Сизга тавсия қилинаётган ушбу китобда Бодлернинг санъат ҳақидаги шеърлари билан бир қаторда ўша давр расомларининг асарлари муҳокама қилинган. Уларнинг ижоди проза йўналишида қаламга олинган ҳамда одилонга баҳо берилган. Хусусан, “Гўзаллик, мода ва бахт”, “Уруш йилномаси”, “Денди”, “Аёл” каби насрий трактатларида айtilган фикр-мулоҳазалар ва хулосалар нафақат билимингизни бойитади, балки тасаввур қилиш, гўзалликка муносабат билан боғлиқ ҳолатларни тўғри идрок этишингизга кўмакчи бўлади. Адибнинг сувратига келсак, отаси ва, хусусан, онасининг яшаш тарзи билан боғлиқ унинг нафрати. Китоб сўзбошисида ва ундаги бошқа битикларда берилган маълумотлар Бодлер ва унинг санъатга муносабати тўғрисидаги билимингизни бойитади. “Инсон умри Бодлернинг бир сатрига арзимайди” деганда япон ёзувчиси Акутагава нималарни назарда тутганлиги беихтиёр хаёлингиздан ўтади.

Владимир Набоков. Танланган асарлар.

Гапнинг очигини айтсам, Лев Толстой, Фёдор Достоевский, Иван Тургенев каби рус классикларини севиб ўқиганим ҳолда (Горький ҳам бор), кейинги давр рус прозасига нисбатан бефарқ эдим. Ногоҳ бир танишим бундан икки-уч кун аввал “Набоковни ўқиган-мисиз?” деб сўраб қолди ва мен ўз фикримни айтдим. Танишим эътироз билдирди-да, эртаси куни тўрт томлик “Танланган асарлар”нинг охириги жилдини олиб келди. Шуни ўқишимни, агар маъқул бўлса, қолган томларини ҳам келтиришини айтди. Мана, ўшандан бери Набоков билан биргаман. Танишим эса худди менинг тоқатимни синаб кўрмоқчидек изини қумга солди.

Бу томда Набоковнинг “Ўлим жазосига таклиф”, “Ўзга соҳиллар” ҳамда “Феальте баҳори” асарлари жамланган. Деҳқонча қилиб айтганда, зўр ёзувчининг асари дастлабки саҳифаларданоқ ўз кучини кўрсатади. Ундан ажралолмай қоласиз. Шу кеча-кундузда “Ўлим жазосига таклиф”ни ўқиятман. Жиддийлик, босиқлик ва фалсафанинг оғир юки остида зиғир донасидеккина юмор ҳам борлиги ва ёзувчи ҳаётнинг аччиқ сабоқлари қатига бундай кулгуни нақадар усталик билан жойлаштира олганидан завқу шавққа тўлиб юрибман.

Кнут Ҳамсун. “Очлик” романи

Норвегиялик сўз сеҳргари Кнут Ҳамсуннинг “Очлик”, “Мистерия”, “Пан” ва “Виктория” романлари бир жилдга жамланиб, “Нобель мукофоти совриндорлари” сериясида нашр этилган. Мазкур романларнинг қаҳрамонлари қайсидир жиҳатлари билан Франц Кафка ва Альбер Камю асарларига хос абсурд ҳолатга тушиб қолган кишиларга ўхшаб кетади. “Очлик” романида ўзини ижодга бағишлаган инсон ҳаёти қаламга олинган. Асар воқеалари биринчи шахс тилидан ҳикоя қилинади. Биз ва замондошларимиз очликнинг нақадар даҳшатли куч эканини тасаввур этолмаймиз, уни бошдан кечирмаганмиз. Асар қаҳрамони (у гоҳида ўзини Танген деб таништиради) мақолалар, фельетонлар ёзади, таҳририятлар эшиги олдида умид ва журъатсизлик билан кутади, аммо қанчалик уринмасин, ўз меҳнати билан лоақал қорин тўйдиришнинг иложини қила олмайди. Охир-оқибат бир кема капитани ҳузурига бориб, оддий юнга бўлиб ишга ёлланади...

Поляк тадқиқотчиси Ян Парандовскийнинг “Сўз кимёси” асарида қадимги дунё шоири Архилоҳдан тортиб кейинги давр ёзувчиларигача ўз қаламининг кучи билан қандай кун кўргани тўғрисида мухтасар хулоса бор (бу китобни Шухрат Ризаев ёшларимизга жуда тўғри тавсия қилган). Кнут Ҳамсуннинг “Очлик” романи ҳам ана шу фикрнинг бадий инъикоси дейиш мумкин.

Хулио Кортасар.
“Ўзга осмон”, ҳикоялар.

Кортасарнинг ўзи ҳам ўзга бир осмон. Бу ёзувчининг “Автобусда”, “Босиб олинган уй”, “Аксолотль” каби асарларини ўзбек тилига таржима қилганман. Сирасини айтганда, Кортасарнинг ҳикоялари воқеаларга унчалик бой эмас. Уларда руҳий ҳолат устунлик қилади. “Ўзга осмон” даги ҳикояларни ўқиркансиз, қандайдир мавҳум куч тинимсиз равишда шуурингизга таъсир қилиб туришини англайсиз, аммо ўша мавҳум кучнинг ўзи қаерда? Ёзувчи уни қаерга яшириб қўйганини ва у қайси пучмоқдан туриб таъсир кўрсатаётганини илғаш қийин. Шу боис унинг ҳикояларини қайта-қайта ўқийсиз ва этингизни жунжиктириб юбораётган мубҳам ҳолат сабабини топишга интиласиз, аммо бунинг имконсизлигидан ҳайратга тушасиз. Хусусан, “Автобусда” ҳикояси ана шундай сирли асосда қурилган. Буэнос-Айрес кўчасидан кетиб бораётган оддий автобус ва оддий йўловчи қиз Клара. Камгап чиптачи ва бошқа йўловчилар... Шунга қарамай, ҳеч қандай ғайритабиий воқеа рўй бермагани ҳолда, Кларанинг саёҳати қўрқинчли тушга айланади. Автобус, унинг салони ва бутун борлиқ гуёки улкан хавф-хатар гирдобда.

Лотин Америкаси ёзувчиси Хулио Кортасарнинг ўзига хос бундай усулини тадқиқотчилар турлича шарҳлайдилар ва хилма-хил фикр билдирадилар. Хуллас, унинг ҳикояларини ўқисангиз, янги бир оламни ва “ўзга осмон”ни кашф этасиз.

Абу Аъло ал-Маарий.
“Жаннатдан мактублар”, наср.

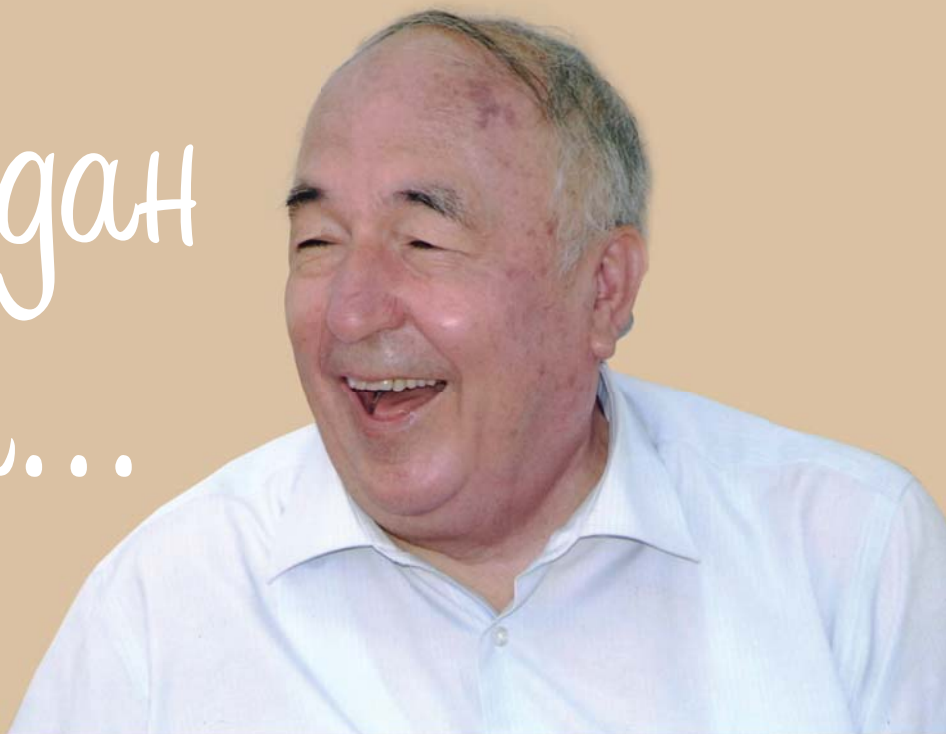
Сиз шам билан ошиққа хос етти хусусиятни тўрт қатор шеърга сиғдира оласизми? “Жаннатдан мактублар” да шоир ал-Қосим ана шу масалада уриниб, буни уддалай олмай турганида шайх ал-Карих келиб қолади ва унинг қўлидан қаламини олиб бир нафасда куйидаги тўртликни битади:

*Мен ошиққа жуда ўхшар шам,
 Адо бўлиб борамиз кам-кам.
 Шам ёнади, йиғлоқи, ориқ,
 Беун, бедор ва ранги сариқ,*

Бу тўртликни рус тилидан ўгирдим (араб шоири ва файласуфи Абу Аъло ал-Маарий (979 йили туғилган) асарларини ўзбек тилида кўрмадим, балки таржима қилинмагандир). Шу етти хусусиятни, яъни: ошиқ ҳам шам каби кам-кам адо бўлиб бориши, ҳар иккаласининг ҳам ёниши, йиғлоқилиги, ориқлиги, беунлиги, бедорлиги ва ранги сариқлигини тўрт қаторга сиғдирарканман, ифодаларга бой тилимизнинг гўзаллиги ва таъсирчанлигидан фахрландим. Аммо ҳозир гап бу ҳақда эмас. “Жаннатдан мактублар” да донишмандлик, аччиқ сатира, нозик қочиримлар насрий сатрларда ҳам, шеърини парчаларда ҳам яққол кўзга ташланади. Шайх ал-Карих асар муаллифи, яъни ал-Маарийнинг ғоявий душмани. Каттагина ҳажмдаги бу асар ана шу икки шахснинг ақли, донишмандлиги, фалсафий ва илмий-бадиий қарашлари, тил ва тафаккур юзасидан бўлган мусоҳабаларига қоришиқ ҳолда кечади.

Асар Шайх ал-Карихнинг шоир ал-Маарийга йўллаган заҳарханда мактубига жавоб шаклида ёзилган. Ўйлайманки, китобда жамланган “Олов учқунлари”, “Лузумият” ва “Жаннатдан мактублар”ни ўқиб беҳад завқ оласиз.

Кунлардан бир кунни...

Қандай тарқатасиз?

Эркин ВОҲИДОВ: – Етмишинчи йилларда шеърият ҳам, отахон шоиримиз Гафур Фулом номи билан аталган нашриёт ҳам гуркираган, лекин ана шу нашриётнинг айна шеърият бўлимида ишлар пачава эди. Бўлимда Миртемир домла, Абдулла Ориф ва камина ишлардик. Домла шогирдлардан, Абдуллажон мухлислардан, мен шахматдан ортмас эдик. Қўлёзмалар вақтида тогширилмаган, корректуралар ўқилмаган, план бажарилмаган, ҳамма иш ўлда-жўлда. Нашриёт директори бир мажлисда зарда билан, шеърият бўлимини ёпиш, тарқатиш керак, деган. Ўшанда зўр жавоб айтилган эди: “Тарқатиш учун аввал йиғиш керак. Уч ходимни тўглаб бўлмаса, қандай тарқатасиз?”

Булбул

Шоир Акмал Пўлат катта идоралардан бирида раҳбар эди. Кунлардан бир кун Эркин Воҳидов унинг хузурига иш билан боради. Шоир эшикдан кирса, Акмал ака столга энгашиб, бир нималар ёзаётган экан. Эркин ака одоб сақлаб, индамай кутиб тураверади. Ниҳоят, раҳбар бош кўтариб машҳур шоирга кўзи тушади.

– Э-э, бу қандоқ бўлди, ахир, бир оғиз биз келдик дея йўталиб қўйсангиз бўларди-ку, Эркинжон!

– Энди, илҳомга халақит бергим келмади-да, Акмал ака, – дейди Шоир.

– Ох, ох, ох, булбул тилини булбул билади-да, булбул! – дейди Акмал ака “камтарлик” билан.

Шоир кўчаси

Эркин ака бир куни кечки зиёфатдан уйига қайтаётиб таксига чиқди. Йўл-йўлакай “Ўнгга юринг, энди чапга бурилинг”, дея ҳайдовчига йўл кўрсатиб борди. Ниҳоят, ўзи яшайдиган Хувайдо маҳалласига борганида ҳайдовчининг энсаси қотиб, ёнидаги йўловчига иддао қилди:

– Э-э, шунчалик бошимни қотирмай, Эркин Воҳидовнинг кўчасида тураман десангиз бўлмайдимиз?!

Эркин ака жилмайганча бош ирғаб, ноилож “айб”ини бўйнига олади.

Дўстлик

Эркин Воҳидов Фафур Фулом номидаги адабиёт ва санъат нашриётда директор бўлган кезлар эди. Бир даврада вилоятда яшаб, ижод қилаётган шоир қадаҳ кўтариб, шундай деди:

– Биз Эркин ака билан қалин дўстмиз!

– Тўғри, биз сиз билан дўстмиз, – дея жавоб қилди Эркин ака қулимсираб, – чунки сиз бизга шеър олиб келмайсиз-да.

Энг яхши ижрочи

Халқимизнинг суюкли фарзанди Ўзбекистон Қаҳрамони, Халқ шоири Абдулла Орипов адабиётимизга ёниб, довруқ солиб кириб келаётган кезлар эди. Кунлардан бир куни ўша пайтдаги Республика “Билимлар уйи” да шеърят кечаси бўлади. Кечада мухлислар ҳам ўзларига маъқул шоирлар шеърларидан ўқишарди. Кўпчилик Абдулла аканинг шеърларидан ўқиб берар, аммо шоирнинг ўзидай таъсирчан етказа олмас, шу боис бундай чиқишлардан қаноат ҳосил қилиш қийин эди. Буни кечани олиб бораётган Эркин Воҳидов яхши илғаб турарди. У ҳамманинг дилидаги гапни шундай чиройли лутф билан изҳор қилди:

– Энди сўз Абдулла Орипов шеърларининг энг яхши ижрочиси – шоир Абдулла Ориповга!

Шодмон ОТАБЕК

Йўли топилди

Эркин Воҳидов университетни энди битирган пайтидаёқ таниқли шоир эди. Ўзингиз биласиз, олий ўқув юртини битирган одам олдида уйланиш муаммоси кўндаланг бўлади. Шу масала юзасидан Эркин ака Саид Аҳмад акага маслаҳат солибди.

– Оқсоқол, – дебди, – хабарингиз бор, бир-иккита китобим чиқди. Уч минг сўмча пулим ҳам бор. Лекин қайси бирига етказишни билмаяпман: машина олайми, уй солайми, хотин олайми? Машина олсам, уй солалмайман, уй солсам, уйланолмайман, уйлансам машинага пул қолмайди... Нима қилай?

Саид Аҳмад ака пешонасини Рашид Абзининг гармонидай тириштириб чуқур ва узоқ ўйга толибди. Охири чехраси ёришиб, бундай дебди:

– Болам, мен хўп ўйладим. Ҳисоблаб кўрсам, уч минг сўм пулинг ҳаммасига етаркан.

Маслаҳат шуки, сен автобус сотиб олгин! Автобус – машина дегани. Рулини қаёққа бурсанг кетаверади. Бу – биринчидан. Автобуснинг ичи кенг-мўл бўлади. Кўч-кўронингни олиб кирсанг, тайёр уй бўлади. Бу – иккинчидан. Учинчидан, автобус бўлганидан кейин ичида кондуктори ҳам бўлади. Ўша кондукторни хотин қилиб қўя қоласан! Кўрдингми, окагинанг айлансин, ман санга ҳеч қачон нотўғри маслаҳат бермайман...

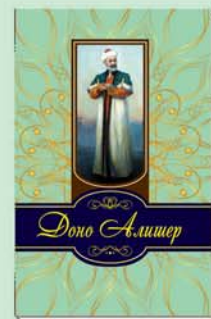
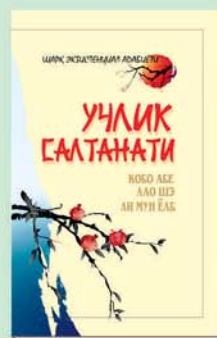
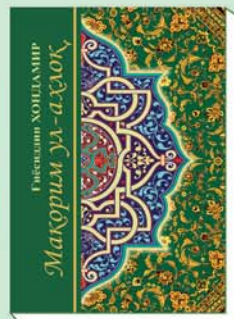
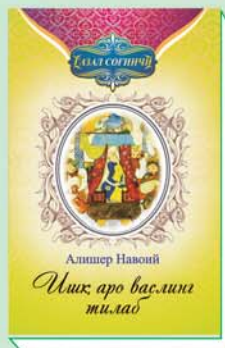
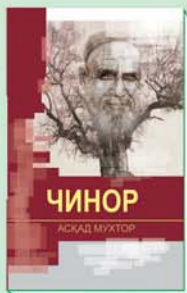
Ўткир ҲОШИМОВ

Китоб миллатнинг ақл кўзини ёритувчи офтобдир!

ҒАФУР ҒУЛОМ НОМИДАГИ НАШРИЁТ-МАТБАА ИЖОДИЙ УЙИ

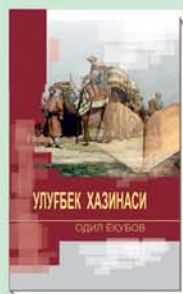

*Сизга тақдим этилаётган ўзбек
ва жаҳон адабиётининг энг сара намуналаридан
баҳраманд бўлинг.*

Мурожат учун манзил: 100128, Тошкент ш., Лабзак кўчаси, 86 уй.

Телефонлар: (+99871) 241-83-29. Моб.: (+99895) 144-41-82, (+99893) 791-00-70, (+99895) 195-42-42
www.gglit.uz E-mail: info@gglit.uz

Маҳсулотлар сертификатланган. Хизматлар лицензияланган.

O'ZBEKISTON YOSHLARINING ADABIY-IJTIMOYIY JURNALI

ISSN 0207-9137

YOSHLIK

12
2016

Эркин Воҳидов:

*“Демакки, ҳаётим
давом этмакда...”*